

Arbetsrapport nr. 26

Fågel, fisk eller...

Om klassresenärers medievanor

Mira Öhlin

ISSN 1101-4679

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation

Box 710, 405 30 GÖTEBORG

Telefon: 031-773 49 76 • Fax: 031-773 45 54

E-post: majken.johansson@jmg.gu.se

2005

Förord

Som magisteruppsats vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, har Mira Öhlin valt att skriva om och diskutera en fråga vars svar är av stor relevans för såväl forskningen som för mediebranschen: om klassresenärers medievanor.

Begreppet samhällsklass är i sig spännande – och ibland problematiskt. Det första Mira Öhlin gör i sin uppsats är att diskutera begreppet klass och den därtill hörande kulturella smaken. Det empiriska syfte hon sedan tar sig an är att beskriva och förklara klassresenärers medievanor. Är det så att den person som gör ”klassresan”, i bemärkelsen klättrar i den samhälleliga hierarkin, förändrar smak och medievanor under resans gång? Och vad händer ifråga om medievanor och smak med den som gör resan åt motsatt håll?

Det empiriska material som uppsatsen bygger på kommer från de rikstäckande SOM-undersökningen (SOM – Samhälle Opinion Massmedia) som årligen görs vid Göteborgs universitet, vilket innebär en mycket stabil bas att stå på.

En magisteruppsats vid JMG skrivs normalt på uppdrag av ett externt företag, som vill ha en fråga belyst. Studien om klassresenärers medievanor är inte initierad av ett externt företag, utan av författaren själv och har sedan haft stöd av ett forskningsprogram, Dagspresskollegiet, vid JMG.

Forskningsprogrammet Dagspresskollegiet har sedan 1979 studerat dagspressens utveckling i Sverige, utifrån huvudsakligen tre frågeställningar:

1. Dagspressens förändring över tid
2. Faktorer som har betydelse för hur människor tar del av medier
3. Dagspressens förhållande till andra medier

Frågor om klassresenärers medievanor faller huvudsakligen in under den andra frågeställningen. De faktorer som tänks ha betydelse för hur människor tar del av medier, är bland annat egenskaper hos människorna själva. Samhällsklass och förflyttningar mellan samhällsklasser är här mycket relevant, liksom att få en belysning av hur denna förflyttnings betydelse det ser ut för samtliga medier, där dagspressen är ett medium bland andra.

Det är vår förhoppning att uppsatsen ska finna intresserade läsare såväl inom mediebranschen som den akademiska världen.

Göteborg i mars 2005

Ingela Wadbring
Dagspresskollegiet

ABSTRACT

Titel:	Fågel, fisk eller... Om klassresenärers medievanor.
Författare:	Mira Öhlin.
Kurs:	Medie- och kommunikationsvetenskap, påbyggnadskursen.
Termin:	Vårterminen 2004.
Syfte:	Att beskriva och förklara klassresenärers medievanor.
Metod:	Surveyundersökning.
Material:	Riks-SOM-undersökningen år 2002.
Huvudresultat:	<p>Uppåtstigande klassresenärer liknar mest tjänstemännen i sina medievanor. Båda grupperna ger uttryck för finkulturell smakkultur. Dessa grupper har också en viss övervikt för tryckta medier; uppåtstigande resenärer och tjänstemän läser fler böcker och prenumererar i högre utsträckning än övriga på en morgontidning. P1 är den kanal som har flest lyssnare hos uppåtstigande resenärer och tjänstemän. I övrigt ser man gärna nyhetsprogram på TV, söker fakta på Internet och läser romaner. Denna grupp har i högre utsträckning än arbetarklassen och de nedåtstigande resenärerna tillgång till dator och handdator.</p> <p>Nedåtstigande resenärer liknar mest arbetarklassen, men är mer otydliga i sina vanor. Arbetarklassen och de nedåtstigande resenärerna uttrycker lågkultur i de flesta avseenden (även om denna kultur är svår att få klarhet i). I de här grupperna – arbetarklassen och de nedåtstigande klassresenärerna – ser man gärna på dokusåpor på TV, läser kvällstidningar, tittar på TV3 Direkt och lyssnar på Riks FM. Man läser även färre böcker än de högre klasserna.</p> <p>När det gäller läsning av morgontidning liknar arbetarklassen och båda resenärstyperna varandra i vanan att gärna läsa familjematerial och insändare.</p>

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att beskriva och förklara klassresenärers medievanor. Klassresenär är (här) den som, uppåt eller nedåt förflyttar sig mellan samhällets klasser. Materialet jag arbetat med är den rikstäckande surveyundersökningen från SOM-institutet 2002.

Frågeställningarna i denna uppsats är följande:

1. Hur ser medie-/tekniktillgången ut hos klassresenärer?
2. Vilka medier och kanaler föredrar klassresenärer?
3. Vilket medieinnehåll föredrar klassresenärer?
4. Vilken smakkultur ger klassresenärer uttryck för?
5. Hur ser klassresenärers medievanor ut i relation till stabila klassers?

1. Hur ser medie-/tekniktillgången ut hos klassresenärer?

När det gäller morgontidningsprenumeration, tillgång till dator, skrivare och handdator har de uppåtstigande klassresenärerna påtagliga likheter med tjänstemännen. I stort sett har man lika stor tillgång till dessa medier och teknik. Generellt ser de nedåtstigande resenärernas medie- och tekniktillgång ut som arbetarklassens. Också när det gäller många antal hyllmeter böcker följs uppåtstigande resenärer och tjänstemän åt, men likheterna är störst för 12 hyllmeter.

2. Vilka medier och kanaler föredrar klassresenärer?

De uppåtstigande resenärerna har en ungefär lika stor andel morgontidningsläsare som tjänstemännen. De nedåtstigande resenärerna läser i ungefär samma utsträckning som arbetarna. För kvällstidningsläsning gäller motsatt förhållande, lägre klasser läser mer och högre läser mindre. Mer än dubbelt så stor andel tjänstemän och nedåtstigande klassresenärer som övriga grupper, läser utländska dagstidningar och andra tidningar eller tidskrifter. Förklaringen till detta skulle kunna vara intresse för andra länder, resor i tjänsten samt smak för sådant som ännu inte kommit till Sverige, till exempel nya trender. Detta mönster – smaken för utlandet – återkommer hos dessa två grupper när det gäller läsning av internationella frågor i den lokala morgontidningen. Precis som för övriga tryckta medier läses böcker i större utsträckning av högre klasser, det vill säga uppåtstigande resenärer och tjänstemän. För radiokanaler är ålder viktigt som förklaring till lyssnarandelarna. Men när det gäller lyssnande på P1 står det klart att uppåtstigande resenärer och tjänstemän är de som lyssnar mest. Reklamradion har främst lyssnare hos nedåtstigande resenärer och arbetare, något som också överensstämmer med smak för populärkultur hos dessa grupper. Kommersiella TV-kanaler som till exempel TV3 föredras främst av nedåtstigande resenärer och arbetarklassen. Båda resenärstyperna och tjänstemännen lyssnar i högre utsträckning än arbetarklassen på Ekonyheterna.

3. Vilket medieinnehåll föredrar klassresenärer?

När det gäller tidningsnyheter finns det en tendens hos arbetarklassen och resenärerna att föredra nyheter i deras omedelbara närhet. Man prioriterar familjematerial och insändare. I andra änden ser vi tjänstemännen som är de som i högst utsträckning läser om internationella frågor. Samtliga grupper läser ungefär i lika stor utsträckning kultur- och nöjesnyheter samt sport. Romaner har en stor läsarandel hos både uppåtstigande resenärer och tjänstemän, medan övriga läser i mindre utsträckning. Om man ser till hur respektive grupp inbördes rangordnar bokgenrer, så sätter de flesta romanen på första plats följt av deckaren. De nedåtstigande resenärerna sätter deckaren på första plats och fackbok/studiebok på andra plats. Både tjänstemän och nedåtstigande resenärer läser alltså gärna deckare, vilket kan te sig en aning motsägelsefullt (om vi ser till olika smakkulturer). För de flesta bokgenrer finns inte stora skillnader mellan grupperna.

Informations- och faktagrogram samt förströelse- och underhållningsprogram på TV ser samhällsklasserna på i lika stor utsträckning, det finns nästan inga skillnader mellan dem. Uppåtstigande och tjänstemän ser ungefär

lika mycket nyhets- samhällsprogram på TV. Dokusåpor ses främst av arbetarklassen och övriga grupper har ungefär lika stora tittarandelar vad det gäller dokusåpor.

I sin tidningsläsning liknar arbetarklassen och resenärerna varandra i vanan att läsa nyheter om familj och insändare. Tjänstemännen och de uppåttigande resenärerna använder sig i högre utsträckning än övriga av Internetbank.

4. Vilken smakkultur ger klassresenärer uttryck för?

Vilken smakkultur uttrycker de uppåttigande klassresenärerna? I sin medietillgång, sina medie- och kanalpreferenser och sina innehållspreferenser liknar de mer tjänstemännen än arbetarklassen. Men tillhör de finkulturen? Övre- medelkulturen karakteriseras av att de är välutbildade men inte konstnärer, och hur det senare förhåller sig vet vi inget om. Jag vill ogärna placera in någon grupp godtyckligt, men beskrivningarna av smakkulturerna avslöjar för lite för att kunna undvika grova generaliseringar. Ser jag bara på materialet och de fakta som kommit fram i den här undersökningen, kan jag ändå hävda att de uppåttigande resenärerna tillhör finkulturen. De nedåttigande klassresenärerna är än mer svårplacerade. I sina vanor liknar de till stora delar arbetarklassen, men här och där är de mer lika tjänstemännen. Sett i det stora hela bör de nedåttigande resenärerna ändå placeras i lågkulturen som arbetarklassen eftersom det är med den grupp som de har mest gemensamma smakpreferenser. Problemet med att placera in grupper i smakkulturer är att kulturerna inte kan skiljas från medlemmarna; smakpreferenser har egentligen inget "värde" i sig utan definieras/värderas utifrån vilka som föredrar dem.

5. Hur ser klassresenärers medievanor ut i relation till stabila klassers?

Resultaten är inte entydiga men mönstret är att de uppåttigande resenärerna följer tjänstemännens vanor och de nedåttigande resenärerna följer arbetarklassens.

INNEHÅLL

<u>ABSTRACT</u>	1
<u>SAMMANFATTNING</u>	2
<u>JA, NEJ, JAG VET INTE</u>	6
<u>SAMHÄLLET OCH RÖRLIGHETEN</u>	8
KLASS – KLASSMEDVETENHET – KLASSIDENTITET	8
TJÄNSTESAMHÄLLE ELLER KLASSAMHÄLLE?	8
FINNS ARBETARKLASSEN? ÄR RESAN MÖJLIG?	10
TJÄNSTEMÄNNENS FÖRHÅLLANDE TILL KLASS	11
VAD ÄR SOCIAL MOBILITET?	12
ÄR DET VANLIGT MED KLASSRESOR?	13
<u>VANANS MAKT OCH MAKTENS VANOR</u>	15
SMAKEN OCH KAPITALET	15
BOURDIEUS BEGREPP	15
KLASS	15
FÄLT	17
OLIKA KAPITALTYPER	17
HABITUS	18
SMAKEN ÄR SOM BAKGRUNDEN	19
SAMMANFATTNING	20
KULTURTYPER OCH KULTURELL DEMOKRATI	21
SKILLNADEN MELLAN ÄPPLEN OCH PÄRON	21
SAMBANDET FROSTENSSON OCH BOUILLABAISSE	22
SMAKENS VÄRDE	22
DE FEM SMAKKULTURERNA	23
STRUKTUR OCH SMAK	24
VAD SKA JAG VÄLJA?	25
<u>SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	26
SYFTE	26
FRÅGESTÄLLNINGAR	26
<u>SOM I EN SPEGEL – OM MATERIALET OCH METODEN</u>	27
OM SOM	27

URVALET TILL FÅGEL, FISK ELLER...	27
PROBLEM OCH FÖRTJÄNSTER I UNDERSÖKNINGEN	28
GILTIGHET OCH TILLFÖRLITLIGHET	29
VAD JAG KOM FRAM TILL	31
<hr/>	
DE UNDERSÖKTA INDIVIDERNAS BAKGRUND	31
Ålder, kön, utbildningsnivå och inkomst	31
Boende	33
Utbildningsinriktning och yrke	34
TILLGÅNG TILL MEDIER	37
Medie- och tekniktilgång	37
Böcker i hyllan	38
MEDIE- OCH KANALPREFERENSER	40
Morgon- och kvällstidningar samt Metro	40
Tidskrifter och övriga tidningar	41
Läsning av böcker	42
Radiokanaler	43
TV-kanaler	45
Nyhetsmedier och nyhetskanaler	46
INNEHÅLLSPREFERENSER	48
Innehållet i morgontidningen	48
Bokgenrer	49
Fakta eller underhållningsprogram?	51
Typer av TV-program	52
Vad gör du på Internet?	53
AVSLUTANDE DISKUSSION	55
<hr/>	
BILAGA	60
<hr/>	
KÄLLOR	71
<hr/>	
TRYCKTA KÄLLOR	71
ELEKTRONISKA KÄLLOR	73

*"Han brann för Internet men kunde lika gärna brinna för vad som helst inom media/reklam. Han köpte precis alla nya prylar som kom ut på marknaden, hade en sjukt påkostad hemmabio och fixade självklart sin Playstation 2 från Japan för 7 000 spänn åtta månader innan den kom till Europa. Alexander visste inte ens om han passade i Comme des Garçons-kostymer eller Acnejeans, så han varvade båda stilarna."*¹

JA, NEJ, JAG VET INTE

Vill jag ha den där, ja, nej, jag vet inte. Jag vet inte om jag ska köpa den där kjolen på H&M för 199. Det är rea, kjolrea, och kjolen sitter som den ska. Fast det är jag säkert inte ensam om att tycka; ser framför mig hur alla stans tjejer springer omkring med likadan kjol – billig, massproducerad och snygg. Vad kommunicerar den här kjolen, kan jag stå för den, är det handtvätt? Inte konstigt att det finns program som Fab 5 och Stilpoliserna...

Den här uppsatsen handlar inte om kjolar, den handlar om vanor, klassresenärers medievanor. Föredrar jag morgon- eller kvällstidning, Aktuellt eller TV3-Direkt, fågel eller fisk? Jag tror att smaken är som bakgrunden, att det finns ett samband mellan klass och kulturella preferenser. Att vara klassresenär är att befinna sig i mellanrummet mellan fågel och fisk, högt och lågt – i rörelsen mellan en smakkultur och en annan. Som varande klassresenär funderar jag på det, om jag någonsin kommer att kunna välja P1 framför Rix FM utan att tveka.

I min kandidatuppsats intervjuade jag fyra klassresenärer om deras medie- och fritidsvanor. Jag ville se hur de – upp vuxna i arbetarklassfamiljer och med erfarenhet av universitetslivet – förhandlade om sina vanor, hur de rörde sig i förhållande till den legitima smaken, om dem förändrat sin smak sedan de börjat på universitetet och börjat klättra i samhällshierarkin. Denna magisteruppsats kan ses som en uppföljning av den förra. Här är dock utgångspunkten delvis en annan. Jag har använt ett stort datamaterial (Riks-SOM-undersökningen 2002) istället för intervjuer och jag berör inte förhandling av smak utan försöker enbart komma klassresenärers medievanor på spåren och jämföra dessa med arbetares och tjänstemäns. Har individer som vuxit upp i arbetarfamiljer och som idag är tjänstemän – det vill säga uppåtstigande klassresenärer – vanor som mest liknar arbetarkulturens eller tjänstemannakulturens?

Syftet är att beskriva och förklara klassresenärers medievanor och min hypotes är att resenären för att lyckas med sin resa fjärrar sig från sin egen klassbakgrunds vanor och försöker införliva den nya klassens vanor. Någon motsvarande kartläggning har mig veterligen inte gjorts i Sverige förut. Sociologerna Mats Trondman² och Ulla-Britt Wennerström har tangerat ämnet kultur och smak. Charlotta Kratz undersökte 1991 social mobilitet och TV-tittande, Keith Roe har undersökt social mobilitet och musiksmak – men någon undersökning som enbart fokuserar socialt rörliga och medievanor i sin *helhet* har inte gjorts. Inte ännu.

Är det då viktigt vad man har för smak? Jag tror att det finns kulturell segregation, att smak kan användas som ett särskiljande verktyg och bidra till att upprätthålla skillnader mellan individer. Kulturell segregering är förstås ett litet problem i jämförelse med exempelvis etnisk segregering. Men det kulturella särskiljandet kan vara svårt att få syn på och därför är det viktigt att lyfta fram det i ljuset så att det medvetandegörs och inte växer i omfattning. Att studera smakkulturer och medievanor med fokus på klassresenärer är ett sätt att sätta dessa kultursegregerande mönster under lupp. Om smak är ett särskiljande verktyg så är de mobila individerna

¹ Ur Tomas Jacobssons Morfin, 2002: 60.

² Mats Trondman (sociolog Växjö högskola) intervjuade sexton klassresenärer 1993 och skrev om dessa i *Bilden av en klassresa*. Ulla-Britt Wennerström (sociolog Göteborgs universitet) kom 2003 ut med doktorsavhandlingen *Den kvinnliga klassresan* där hon intervjuat 14 kvinnliga klassresenärer. Charlotta Kratz skrev 1992 *En fråga om smak*. Keith Roe (professor i medie- och kommunikationsvetenskap, Belgien) skrev 1993 *Media use and social mobility*.

– med sina dubbla erfarenheter – ett viktigt studieobjekt för att få förståelse för de ojämlikheter som inte framkommer i lönekuvertet.

Ur en aspekt är jag hopplöst konservativ; att tänka i klasstermer var modernt för trettio år sedan. Idag står individen och det postmoderna i centrum, allting är flexibelt och människor kan plötsligt göra vad de vill nu när de är frikopplade från strukturerna. Men är det så? Jag tror att det finns en fara med att lyfta fram individen framför strukturen. Här anser jag att feminismen och klassanalysen gör gemensam sak i det att man ser bortglömda strukturer som ett hot. Med ett individfokus flyttas klassproblematiken och ojämlikheter mellan könen till den enskilda människan och strukturella skillnader glöms bort. Jag vill dock inte framhålla att individen skulle sakna betydelse – mycket går att förklara med struktur och position, men självklart finns det individer som går *utanför* strukturens och positionens förväntade mönster. Frågan om individens eventuella ökade möjligheter att själv välja vanor och därmed mediepraktiker är svår att besvara entydigt. Samhällets struktur är central för min uppsats. Helst skulle jag även vilja studera klassresenärer utifrån fler perspektiv, såsom etnicitet, genus och ålder. Till viss del tangerar jag dessa, men inte i den utsträckning som skulle behövas. Men så är detta inte heller någon avhandling.

Jag kommer att inleda uppsatsen med en bakgrund om samhället och dess klasser. Frågor som tas upp är om det är relevant att tala om ett klassamhälle idag, huruvida det finns en arbetarklass och om klassresor är möjliga i dagens samhälle. Kapitlet avslutas med en möjlig definition av social mobilitet lånad från Mats Trondman och en kortfattad överblick på klassresans utbredning idag med siffror från Högskoleverkets undersökning 2004 samt en kort redogörelse för klassens betydelse för fritidsvanorna. Under rubriken Vanans makt och maktens vanor presenterar jag uppsatsens teoretiska perspektiv där Pierre Bourdieus kapitalbegrepp förklaras och *habitus* betydelse för klassresan tas upp. Här finns även en mer konkret redogörelse över olika smakkulturer och det vi i allmänhet benämner populär- och finkultur, där Herbert J. Gans står för teorierna. Efter denna snabbgenomgång av positionernas relation till smak presenterar jag syftet och frågeställningarna. Metodkapitlet följer sedan och tar upp SOM-undersökningen i allmänhet och mitt urval från denna i synnerhet. Även uppsatsens problem och förtjänster redovisar jag här. Därefter – äntligen – resultatet av kartläggningen. Denna är indelad i fyra huvuddelar. Först ges en bakgrund av de undersökta individerna: åldersfördelning, yrken och så vidare. Därefter presenteras vilka medier och vilken teknik/utrustning som finns hos de olika samhällsklasserna. Den tredje delen handlar om medie-/kanalpreferenser och den fjärde om innehållspreferenser. I slutdiskussionen besvaras frågeställningarna och ett schema som kopplar samman kultur, klass och individ skisseras. I bilagorna finns ”bonus-tabeller” som innehåller kontroller för bland annat ålder.

Jag har försökt att hålla språket på en så allmän nivå som möjligt, men ibland tittar kantiga akademiska begrepp fram. Min förhoppning är att de stora sammanhangen ska kunna förstås i alla fall.

Nog med tassande runt gröten. Nu börjar jag.

SAMHÄLLET OCH RÖRLIGHETEN

*Bara för att man vandrar i öknen
behöver det inte finnas ett förlovat land.³*

Den här uppsatsen handlar till stor del om klass. Klassbegreppet kan användas för att sammanfatta olika grupperes resurser och handlingsmöjligheter (Ahrne et al, 2003: 84). Under rubriken Samhället och rörligheten vill jag fokusera på klassbegreppet och grupperes förhållande till detta, samhällsbeteckningar (industri-, tjänste-, kunskapssamhälle etcetera) samt social rörlighet. I slutet av det här kapitlet diskuteras klassens betydelse för fritiden och fritidsvanorna. Jag inleder dock med att försöka reda ut vad klass egentligen är, eller kan sägas vara.

Klass – klassmedvetenhet – klassidentitet

Det finns olika sätt att dela upp klassbegreppet. Klasstillhörighet betecknar så kallad objektiv klass som baseras på individens yrke och position i arbetslivet. Till skillnad från klasstillhörigheten är klassidentiteten individens egen uppfattning om sin klasstillhörighet, så kallad subjektiv klass. Klassmedvetande, slutligen, är även den subjektiva klassidentiteten som är kopplad till individens attityder kring ideologi, politik och så vidare. Identifikation med en viss grupp påverkar attityden mer än en faktisk grupptillhörighet (Cigéhn, 2001a:9).

Vad är det då som bestämmer klass, när det handlar om en objektiv klassindelning? Marx fokuserade i sin klassanalys, föga förvånande, på kapitalet. Han fann tre källor för individens inkomster; jord, arbete och kapital. Varje inkomstkälla motsvarade en klass. I moderna klassanalyser som till exempel SEI⁴ används yrke och ställning i produktionen, det vill säga individens inflytande över arbetet och individens resurser i stort, som mått på klasstillhörighet (Cigéhn, 2001b: 35).

Klass är alltså beroende av bland annat yrke. Vad är det då som bestämmer yrke? Frågan är inte så underlig som den låter. Både kön, klassbakgrund och utbildning är centrala när det gäller yrkesposition (Ibid. 2001b: 36). Yrken är som mycket annat statusbetingat; högst status har ambassadör, läkare och domare medan städare, gatuköksbiträde och diskare har lägst. Yrkesstatusen förändras över tid, exempelvis har läraryrket sjunkit i status sedan 1950 och programledare och idrottsproffs är nya yrken som har hög status (Ahrne et al, 2003: 76, undersökningen baserades på intervjuer gjorda 1958 och 2002).

Tjänstesamhälle eller klassamhälle?

Under de senaste decennierna har tjänstesektorn ökat i Sverige, jordbruket och industrin har gått tillbaka (Furåker, 1995: 24, 38). Andelen industriarbetare har minskat från 30 procent i mitten av 70-talet till 16 procent av de förvärvsarbetande idag. Det betyder naturligtvis inte att vi äter mindre spannmål eller köper färre industriproducerade produkter, utan att utvecklingen inom dessa sektorer och antalet individer som är sysselsatta i sådant arbete har minskat jämfört med tidigare. Det sker en övergång från ett samhälle präglad av varuproduktion till ett samhälle främst baserat på tjänsteproduktion (Ahrne et al 2003: 71). Vetenskap och teknologi växer i betydelse och kunskap och information blir handelsvaror (se ”processing”/bearbetning). Men vad menas egentligen med ”tjänst”, vad skiljer tjänster från andra typer av arbete?

³ Ur Paul Austers *Att uppfinna ensambeten*, 2002.

⁴ Svenska socioekonomiska indelningen baseras främst på yrke och består av 6 grupper: ej facklärd arbetare, facklärd arbetare, lägre tjänstemän, tjänstemän på mellannivå, högre tjänstemän (inklusive fria yrkesutövare med akademikergruppen) samt företagare (exklusive fria yrkesutövare med akademikergruppen) (Gilljam et al 1991: 228).

Tjänstemän producerar tjänster i motsats till arbetare som producerar varor, det senare är materiellt och tjänster är icke-materiellt (jfr dikotomin man och kvinna. Se även *tjänsteman*). En tjänst kan sägas vara något som utförs åt någon annan, med den definitionen skulle arbetare och anställda i privata företag anses som tjänstemän i det att de arbetar mot lön för sin arbetsgivare. Men arbetare är inte de man associerar med tjänstesektorn – man vill skilja mellan *olika typer* av arbete. Till tjänstesektorn brukar räknas handel, hotell- och restaurangverksamhet, samfärdsl, post, telekommunikationer, bank- och försäkringsväsende, offentlig förvaltning, försvar, polis- och domstolsväsende, utbildning, sjukvård, sociala tjänster med mera. Men denna sektor är inte den enda där det utförs tjänster. En tjänsteman – till exempel en jurist som arbetar för ett företag som gör bildelar – räknas som arbetare inom industrisektorn, men skulle höra till tjänstesektorn om samma arbete utfördes på en advokatbyrå. På motsvarande sätt finns det tjänstemän som producerar produkter, till exempel maträtter inom restaurangbranschen (Furåker, 1995: 26-34). En forskare som producerar en avhandling, räknas hon som arbetare eller tjänsteman? Är städerskan precis som läkaren tjänsteman?

Dessa exempel kan tyckas vara löjligt retoriska, men pekar på att det är svårt att göra en tydlig definition av vad tjänstebegreppet egentligen innebär. Intuitivt är det förstås lätt att tänka sig vad en tjänsteman är; det är någon som har högre lön, bättre villkor och befinner sig på en högre position än en arbetare. En arbetare utför något manuellt, står vid bandet eller bakom kassan i Affären (och utför en *tjänst!*), medan en tjänsteman utför något slags tankearbete... Att det ändå finns påtagliga skillnader i typer av arbetsuppgifter är självklart, men den status som positionen för med sig bör inte glömmas bort.

Har tjänstesektorn verkligen ökat på senare tid? Nja, är väl det bästa svaret. Mycket av arbetet inom industrin har kommit att räknas som tjänstearbete genom datorisering och övrig teknisk utveckling. Furåker hävdar också att en stor del av det obetalda arbetet i hemmen har flyttats över i betalda tjänster (dagis, städning). Med detta som bakgrund kan man säga att tjänstesektorn har ökat. Många faktorer spelar naturligtvis in; större hushållsinkomster medför successivt en mättnad i konsumtionen av varor och ökar istället efterfrågan på tjänster, ojämnt fördelade inkomster möjliggör ökad handel av tjänster, produktion av tjänster är svår att rationalisera och så vidare (Furåker, 1995: 43).

Som jag har berört ovan har samhället och dess strukturering förändrats. Det var helt enkelt lättare att tala om ett klassamhälle när det fanns arbetare, borgare och bönder. Idag flyter begreppen in i varandra. Själv anser jag att eftersom resurserna och inflytandet fortfarande är ojämnt fördelat så är det relevant att tala om ett klassamhälle, ett samhälle som givetvis påverkats av den ökande tjänstesektorn. Det är min åsikt, men vad tycker andra?

Enligt en undersökning av sociologen Göran Cigéhn vid Umeå universitet år 1997, så anser över 90 procent att Sverige är ett klassamhälle, och åsikten varierar inte nämnvärt över klassgränserna. En tidigare studie, utförd 1993, visade att arbetarklassidentiteten hade sjunkit, det vill säga färre individer ansåg sig tillhöra arbetarklassen. I Sverige finns idag cirka 40-45 procent som tillhör arbetarklassen, enligt objektiv klassindelning (Cigéhn, 2001c: 125-126). Tendensen av minskad arbetarklassidentitet är inte någon ny företeelse, utan har hållit i sig ändå från 50-talet. Sedan mitten av 1900-talet hade arbetarklassen fått bättre levnadsvillkor, en ekonomisk standardökning skedde i arbetarklasshemmen och många arbetare började känna sig som medelklass (Ibid. 2001c: 126). Den ökande arbetarklassidentiteten och restaureringen av klassamhället i nutid kan förklaras med de stora ekonomiska svängningarna under 90-talet: lågkonjunktur och den ”nya ekonomin”.

Finns arbetarklassen? Är resan möjlig?

Idag anser många att arbetarklassen tillhör det forna industrisamhället och eftersom vi har lämnat det bakom oss finns det heller inte några arbetare, skriver Greider (2001: 17). Istället lever vi i ett informationssamhälle eller ett kunskapssamhälle eller ett postmodernt samhälle, ingen vet riktigt vilket. Individerna i dagens samhälle tillhör medelklassen och det ifrågasätts sällan vad man menar med medelklass. Ibland läser man om högra och lägre medelklass - är den undre medelklassen dagens arbetarklass?

Greider menar att folk i allmänhet inte pratar om arbetarklassen men gärna om medel- och underklassen. Medelklassen eftersom alla tillhör den, och underklassen för att den är ofarlig, det vill säga inte har någon politisk makt. Att klassresor har blivit ett begrepp som man stöter på allt oftare och som de flesta inte tycks ha något problem med, tror Greider har att göra med att resan allt som oftast går uppåt. Resenären lämnar arbetarklassen bakom sig. Arbetarklassen verkar alltså vara undangömd i den offentliga debatten, trots det används den fortfarande ofta som ett begrepp inom samhällsforskningen. Greider gör antagandet att den ekonomiska utvecklingen sedan industrialismens start har gjort allt fler människor till lönearbetare. De äger bara sin arbetskraft och har inget inflytande över produktionsmedel eller kapital. Maktperspektivet är alltså centralt hos Greider som anser att det finns tre typer av makt och kontroll i arbetet: 1) ägande av kapital 2) beslutanderätt över användningen av produktionsmedlen och 3) rätt att bestämma över och kontrollera andras arbetskraft (Ibid. 37-60)⁵.

"Till arbetarklassen räknar jag därmed de lönearbetare som i stort sett saknar inflytande i alla dessa avseenden: de som inte äger så mycket kapital att det ger makt; de som inte bestämmer när maskinerna de står vid ska startas eller slås på eller inte har makt att besluta när butiken de jobbar i ska öppnas eller stängas; de som inte kan befälla över andra på arbetsplatsen" (Ibid. 41).

Andelsmässigt var arbetarklassen störst på 60-talet, ungefär två tredjedelar av de förvärvsarbetande, och började sjunka under början av 70-talet (Ahrne et al, 2003: 71). Sedan mitten av nittiotalet och fram till år 2000 har klasstrukturen inte förändrats alls; något mer än hälften av de förvärvsarbetande är arbetarklass. De flesta inom arbetarklassen är kvinnor och arbetar ofta inom service- och tjänstesektorn. Den stereotypa bilden av arbetaren som manlig industriarbetare kanske i framtiden kommer att bytas ut mot en kvinna inom vården eller ett callcenter. Sverige är, menar Greider, ett tjänstebaserat industrisamhälle. Sjukhus, restauranger och butiker har många drag från industrin som till exempel processstyrning och flödesorganisation och kan därför ses som dagens industrier (Greider, 2001: 66). Ståndpunkten att klasserna har försvunnit och kommit att ersättas av livsstilar är, föga förvånande, inget som Dala Demokratens chefredaktör skriver under på.

Greider sparkar åt alla håll i sin argumentation, både på Bourdieu och på socialdemokratien. Trots sitt alltigenom röda perspektiv och ibland ensidiga förhållningssätt, anser jag att hans synvinkel är intressant att ta med i framställningen eftersom han är en av de få idag som talar om arbetarklassen.

Samhällsdebattören Gunnar Strömmer (utgiven på Timbro) har inte oväntat en något annan syn på klassamhället och klassresenärer. Strömmer anser att dagens skola och politik inte främjar klassresor och att boten för detta är mer "egenmakt till individen" (Strömmer, 2000: 9). Egenmakten är ett värde som till silland från inkomster inte kan omfördelas, individen måste ges möjlighet att själv få bestämma och kämpa för att främja sin sociala rörlighet, menar författaren. Dagens samhälle hjälper inte de som vill förflytta sig i hierarkierna, de flesta stannar istället vid sina givna positioner – den rike förblir rik och den fattige förblir fattig. Strömmer menar att reformer av studiemedelssystemet och antagningen till högskolan inte löser den sociala snedrekryteringen (Ibid. 20). Förändringen måste komma tidigare i livet, menar han. Lösningen heter friskola, en skola som individen själv får välja ut och som rekryterar rättvist, det vill säga inte enbart tar in sökanden från närområdet utan tar in de som presterar bäst. Här skulle alltså inte bostadsort eller social bakgrund spela någon roll och egenmakten och rörligheten skulle öka.

---

⁵ Inom parentes kan nämnas att 40 procent av industriarbetarna själva kan bestämma vad de ska arbeta med nästa timme, medan 80 procent av tjänstemännen kan göra detsamma (Ahrne, 2003: 82).

Att det i verkligheten inte kommer att innebära att till exempel fler invandrare går i stadsskolor och segregationen minskar, håller Strömmer med om. Men, tillägger han: ”det är omöjligt att genom politiska beslut garantera total rättvisa i fråga om utfallet. Däremot kan man skapa en rättvis process, samma spelregler för alla” (Ibid. 24).

Strömmer och Greider har sin hemvist i olika politiska läger, men de är båda för en ökad social rörlighet. Självklart ser lösningarna olika ut. Greider har ett något konspiratoriskt perspektiv och hävdar att själva begreppet arbetarklass göms undan i debatten. Strömmer går i polemik med socialdemokratin och dömer ut deras förmåga att minska den sociala snedrekryteringen. Själv tänker jag här nöja mig med att konstatera att det finns klassresenärer.

Tjänstemännens förhållande till klass

När begreppet klasssamhälle kommer upp tänker vi ofta på arbetare, men jag tycker att tjänstemännen är värda en diskussion eftersom även de är en del av klasssamhället. Man bör, som alltid, ta hänsyn till alla delar som är med och skapar helheten (jfr etnicitet). Hur är då tjänstemännens förhållande till klass, har de en klassidentitet och ett klassmedvetande? Finns det skillnader mellan mäns och kvinnors förhållande till klass?

Enligt en undersökning av Cigéhn så är det den varuproducerande arbetarklassen som har starkast klassidentitet, den som är tjänsteproducerande identifierar sig inte alls lika starkt med arbetarklassen (Cigéhn, 1995: 125). De varuproducerande arbetarna har lika hög medelklassidentitet som lägre tjänstemän.

Generellt är tjänstemännen, eller medelklassen om man så vill, en mer heterogen grupp⁶ än arbetarklassen. Tjänstemännen skiljer sig mycket sinsemellan när det gäller socioekonomiska förhållanden och politiska attityder. I takt med att positionen i arbetslivet stiger så sjunker arbetarklassidentiteten och medelklassidentiteten ökar, vilket inte förvånar. Men det finns en könsskillnad; kvinnliga lägre tjänstemän identifierar sig oftare än männen i samma position med medelklassen. Inom parentes kan sägas att kvinnorna röstar efter mannens – oftast högre – position (Ibid. 125-126, 134).

Vad avgör då tjänstemännens klassidentifikation? Enligt Cigéhn är arbetslivsposition den faktor som avgör vilken samhällsklass man anser sig tillhöra, men som också nämnts ovan är skiktningen inom medelklassen ganska stor vilket gör att flera lägre tjänstemän identifierar sig med arbetarklassen. Jämför man den egna positionen med make/makas klass så betyder den senare mest. Detta gäller både för arbetarklass- och medelklassidentiteten. För arbetarklassidentiteten så betyder faderns klass hart när lika mycket som den egna äkta hälften. Det finns en grupp tjänstemän som agerar mot sin position, det vill säga identifierar sig med arbetarklassen. Förklaringen till detta ligger i att de har fäder med denna klassbakgrund – de är alltså klassresenärer! Att ha en arbetarklass-pappa är alltså avgörande för att som tjänsteman känna sig som arbetarklass, men av mer betydelse är alltså make/makas klass. För tjänstemän med tjänstemanna-pappor är bakgrunden inte lika viktig, istället är en medelklass-partner helt avgörande. Det finns alltså en skillnad här mellan arbetare och tjänstemän (Ibid. 132).

De positioner som står längst ifrån varandra – industriarbetare och högre tjänstemän – är de som har starkast klassmedvetande (med klassmedvetande avses klassidentitet och placering på en politisk höger-vänsterskala). De första identifierar sig med arbetarklassen och de senare med medelklassen; de har ”rätt” klassmedvetande. Det är alltså tydligt att även tjänstemän har ett klassmedvetande och att det inte enbart är en fråga för arbetarklassen (Ibid. 140).

---

⁶ Jag använder grupp som synonym till klass, även fortsättningsvis.

Vad är social mobilitet?

Det finns olika sätt att benämna den som förflyttar sig i hierarkierna, den som är socialt rörlig eller socialt mobil. Klättrare är ett vanligt begrepp för den som gärna vill ta sig uppåt. Men "klättrare" kan lätt ge negativa konnotationer, den som klättrar kan trampa på andra under sin väg upp och dessutom cementerar begreppet det underliggande utanförskapet (Trondman, 1993: 24). Klassresenär är då en bättre benämning eftersom det är, hittills, mer neutralt och ger en uppfattning vad det handlar om: en resa eller en förflyttning mellan klasser. Klassresenär förutsätter alltså antagandet att det finns samhällsklasser och att man kan röra sig från en klass till en annan.

För att göra bilden tydligare vad jag menar med klassresenär kommer jag att ta hjälp av Trondmans kriterier och avgränsningar av begreppet (Ibid. 1993: 28):

1. Ursprungskriteriet. Om klassresenären har sitt ursprungsposition i

- a) arbetarklassen eller
- b) någon annan klass eller samhällelig gruppering

Det handlar alltså om en resa från en klass, social grupp eller ett socialt skikt till ett annat. Det är viktigt att definiera vilken social utgångspunkt resan avgår från.

2. Riktningkriteriet. Reser klassresenärerna

- a) uppåt eller
- b) nedåt i den samhälleliga hierarkin

En klassresa behöver inte betyda att man reser från till exempel arbetarklassen och uppåt, utan kan mycket väl handla om det motsatta, vilket ibland kallas "omvänd klassresa". Men en klassresa behöver överhuvudtaget inte ha med arbetarklassen att göra, även resor från medel till överklass kan innebära en klassresa. Däremot bör man skilja mellan vertikal och horisontell förflyttning. En vertikal förflyttning innebär att resa uppåt eller neråt inom samhällsklasserna, medan horisontell förflyttning innebär att någon till exempel byter sitt arbetarklassjobb mot något annat arbetarklassjobb, utan att för en skull byta social klass.

3. Tidskriteriet. Reser klassresenärerna i

- a) nutid eller har de rest i
- b) dåtid

Det är viktigt att ta hänsyn till under vilken tidsperiod som klassresan har skett, hur samhället och kulturen såg ut då samt vilken generation klassresenären tillhörde.

4. Avståndskriteriet. Reser klassresenärerna

- a) långt eller
- b) kort med avseende på avståndet mellan olika positioner i den samhälleliga strukturen

I sammanhanget betraktas en resa från arbetarklassen till ett "akademikeryrke" som en lång klassresa, medan ett kassabiträde som blir befördrad till butikschef gör en kort klassresa.

5. Ålderskriteriet. Reser klassresenärerna som

- a) yngre eller
- b) äldre

De flesta arbetarklassbarn som läser på universitetet kommer mer mindre direkt från gymnasiet, men det finns även klassresor som börjar efter en tid ute i arbetslivet. Förutom den åldersmässiga skillnaden resenärerna emellan så har de yngre resenärerna inte någon längre erfarenhet från yrkesarbete och oftast inte heller några barn till skillnad mot de äldre resenärerna.

6. Resurskriteriet. Reser klassresenärerna med

- a) utbildning eller
- b) andra investeringar och kompetenser som "medel"

Resenäer är inte bara den som genom universitet eller annan utbildningsväg byter klass. Autodidakter inom kulturen, egenföretagare eller personer som jobbat sig upp till en bättre position inom företaget har också gjort en klassresa.

Ett sjunde kriterium skulle kunna läggas till Trondmans kriterium ovan, nämligen bostadskriteriet. Jag väljer att ta upp ett sådant kriterium eftersom jag anser att placeringen i samhällsrummet – det vill säga där man bor – är viktig för den sociala positionen. Och i enlighet med Bourdieus teorier (som jag snart går närmare in på) tror jag att närheten till staden i någon mån avspeglar den sociala positionen – ju centralare boende desto högre upp i samhällshierarkin alltså (grovt generaliserat).

I denna undersökning kommer endast de två första av Trondmans kriterier, nämligen ursprungskriteriet och riktningsskriteriet, att spela en aktiv roll. Övriga punkter går inte att beakta utifrån den datamängd som SOM-undersökningen ger. Möjligtvis skulle avståndskriteriet kunna undersökas om det till exempel gick att slå fast att individens universitetsutbildning lett fram till det yrke som han/hon innehar, samt att ursprunglig klasstillhörighet – med hjälp av föräldrars yrke – går att fastställa.

Är det vanligt med klassresor?

Enligt Högskoleverkets undersökning har andelen studenter från arbetarhem ökat från 17 till 23 procent på tio år, det vill säga mellan 1994 och 2004. Siffrorna gäller andelen nybörjarstudenter. Det är i antal individer räknat nästan en fördubbling av arbetarklassstudenter. Den sociala snedrekryteringen har alltså minskat, men fortfarande är skillnaderna i bakgrund stora bland studenter. 70 procent av landets studenter kommer från tjänstemannafamiljer och 30 procent från arbetarfamiljer (hsv.se).

Den svenska grundskolan har tidigare haft en pedagogisk inriktning som fokuserar på vad eleven kan *bli*, alltså bildar eleven till ett yrke genom att tillägna sig vissa färdigheter. Idag har skolan kommit att förändra sin syn och betoningen ligger istället på att lära eleven att *vara* (Frykman, 1998: 31). Eleven idag ska lära sig att vara den hon är, hitta sin identitet och sitt ursprung. Konsten av *vara* får konsekvenser för den sociala mobiliteten, menar Frykman. Att bli den man är uppmuntrar inte individer med arbetarklassbakgrund att söka till universitetet och där bli någon annan (Ibid. 38). Det är ungefär sex gånger större chans att individer födda i högre tjänstemannafamiljer börjar läsa på universitetet än individer med arbetarklassbakgrund (Wennerström, 2003: 25). Givetvis behöver inte utbildning vara det enda medlet man kan genomföra en klassresa med. Flera undersökningar tyder dessutom på att resan börjar innan eventuella universitetsstudier (se Trondman, Wennerström). Vanligast är att klassresan startar före 35-års ålder (Ahrne et al, 2003: 79).

Den sociala rörligheten ökade något på 50-talet i det att fler individer gavs chanser till ökad jämlikhet, en trend som mattades av fram på 80-talet (Ibid. 79). På 50-talet hade 20 procent av studenterna på universitetet arbetarklassbakgrund, på 90-talet bara hälften så många (Frykman, 1998: 38).

Idag finns den ekonomiska möjligheten för den som vill studera på universitetet. Men fortfarande lever det klassmässiga arvet kvar. De yrken som många klassresenäer väljer är "trygga" yrken som ingenjör, präst, lärare eller inom offentlig sektor (Molin, Ågren 1991: 110). De väljer utbildningar som resulterar i ett konkret yrke, där framtiden är relativt väldefinierad, säker och inte kräver kontakter inom näringslivet. Med bakgrund av detta kan man också ställa frågan om Högskoleverkets siffror om det ökande antalet klassresenäer verkligen är riktiga. Skulle utfallet bli ett annat om de utbildningar som tidigare inte tillhörde universitetet/högskolan (alltså de yrkesinriktade utbildningarna) tas bort?

Klassens betydelse för fritiden

Bo Reimer (professor, Malmö högskola) har i sin avhandling *The most common of practices on mass media use* undersökt varför individer gör de medieval de gör, och kommit fram till - individualiseringen till trots - att medieanvändningen fortfarande är socialt och kulturellt strukturerad. Mediepraktiker och andra fritidspraktiker är en del av individens livsstil⁷ och vissa praktiker har högre sannolikhet att förekomma tillsammans än andra. Teater och museum är exempel på vanor som sammanfaller, det vill säga individer som går på teater går även på museum. Vi väljer praktik utifrån vilka vi är, vår position i det sociala rummet bestämmer vad vi väljer att göra. Arbetarklassen väljer till exempel i mindre utsträckning än medelklassen finkulturella praktiker. Men position förklarar inte alltid individens praktik, när det gäller underhållning är ålder en viktigare förklaringsfaktor än klass, enligt Reimer (Reimer, 1994: 198). Yngre individer konsumerar till exempel kommersiella kanaler i högre utsträckning än äldre, medan äldre individer oftare använder Sveriges Radio, SVT: s kanaler och de lokala nyhetsprogrammen i SVT 2, P4 och TV 4 (Lithner, 1999: 104).

Lena Karlsson vid sociologiska institutionen i Umeå har undersökt klasstillhörighetens betydelse för fritidsvanorna. Fritidsvanor är alltså kopplat till individuella smaker och preferenser men också till ålder, kön och klasstillhörighet (Karlsson, 2001: 89-93). Fritidsvanor har i viss utsträckning kommit att ta över arbetets roll när det handlar om att markera social status. En generell slutsats av undersökningen (där de svarande var indelade i arbetare, lägre, mellan samt högre tjänstemän) var att tjänstemän i de flesta avseenden var mer aktiva än arbetarna. Undersökningen visade att arbetare går på dans, fiskar och läser veckotidningar oftare än högre tjänstemän. Arbetarna läser även färre böcker och tidskrifter än de högre tjänstemännen. Tjänstemännen var de som i högst utsträckning gick på bio medan arbetarna oftare än tjänstemännen såg på video. De högre tjänstemännen var de mest "kulturella", de såg på teater/musikal, gick på opera/konsert, utställning/museum och läste böcker och tidskrifter. Undersökningen visade även att det fanns ett linjärt samband mellan "finkulturella" aktiviteter (begreppet finkultur definieras dock inte av Karlsson) och klasstillhörighet. Ju högre upp i hierarkin, där arbetare är lägst och högre tjänstemän högst, desto fler utövare av finkultur alltså. Skillnaden mellan grupperna är störst gällande datoraktivitet. Där är de högre tjänstemännen i topp, medan arbetarna är de som mest sällan använder dator. Detta tros bero på ägande av dator är vanligast hos högre tjänstemän och att tjänstemän generellt använder dator på jobbet och där föder ett intresse för att använda datorn även på fritiden (Ibid. 102).

Att det förekommer skillnader i fritidsintressen hos olika klasser överraskar inte, men vad beror skillnaderna på? Har det med ekonomi eller intresse att göra? De flesta i Karlssons undersökning, oavsett klass, uppger att de inte har intresse framför att de inte har råd (Ibid. 104).

Avslutningsvis kan nämnas att Karlssons respondenter fick uppge vilken klass de själva ansåg sig tillhöra, så kallad klassidentitet. Den subjektiva klassidentiteten visade sig ha större betydelse för utövande av finkulturella aktiviteter än objektiv klasstillhörighet. Detta förklaras med att den objektiva grundar sig på yrkestillhörighet medan den subjektiva mer handlar om vilken grupp individen känner att hon tillhör (Ibid. 118).

---

⁷ Livsstil kan sägas vara en grups kulturella praktiker, praktiker eller vanor som skiljer dem från andra grupper. I livsstilen ingår medievanor. Individer som lever under liknande socioekonomiska och kulturella villkor delar ofta livsstil (Reimer 1994: 61-67).

VANANS MAKT OCH MAKTENS VANOR

*Makten bryr jag mig inte om.
Men härligheten.⁸*

Smaken och kapitalet

Det finns en del forskning rörande vanor och smak, som ju är en del av min teoretiska utgångspunkt. För att inte gå vilse bland teorierna har jag valt att utgå från Pierre Bourdieu (klassisk fransk sociolog) och Herbert J. Gans (professor i sociologi, Colombia University). Den tidigare har jag valt att använda för att han på ett intressant sätt lyfter fram problematiken som kan uppstå när individer förflyttar sig i det sociala rummet och byter position. Bourdieus begrepp *habitus* spelar en avgörande roll när det gäller klassresor; habitus måste förändras för att en livsstilsförändring ska bli av. Det Bourdieu och Gans har gemensamt är bland annat att de ser medelklassen som styrande över den legitima kulturen, vad som är "rätt" smak. Medelklassen är för Bourdieu synonymt med den klass som innehar mer kulturellt kapital än övriga klasser, om jag förstår honom rätt. Gans har inte alls Bourdieus omfattande empiriska tyngd, och vill heller inte erkänna sitt teoretiska släktskap med denne, men är värd att tas upp här i det att han är ganska konkret i sin framställning.

Bourdies begrepp

Det är inte någon lätt uppgift att försöka konkretisera Bourdieus teorier och begrepp. Dels för att han mig veterligen sällan eller i alla fall inte *tydligt* gör det själv, dels för att han tycks förändra och utveckla innebörden något vartefter nya undersökningar genomförs. Jag kommer i följande avsnitt att använda liknelser som förhoppningsvis underlättar förståelsen för begreppen klass, fält ekonomiskt, symboliskt, socialt och kulturellt kapital, habitus och smak, utan att för den skull göra anspråk på att nå ända fram till en fullständig utläggning om hans omfattande teoriarbete.

Bourdieu räknar med flera typer av kapital. Socialt kapital handlar om kapital i form av värdefulla kontakter, det ekonomiska kapitalet handlar om tillgång till pengar. Det kulturella kapitalet rör utbildning och behärskande av kultur i bemärkelsen konst och musik. Symboliskt kapital är symboler eller attribut som individen behöver behärska för att kommunicera konkurrensförmåga eller tillhörighet till en grupp. Kapitalformerna har var för sig olika symboliska värden, värden som har ett samband med olika tillgångar i sociala positioner. Positionerna i sin tur uttrycks genom smak, språk eller pengar. Likheterna i innehav av tillgångar gör att det går att tala om klasser (Carle, 2003: 408-409). Eller annorlunda uttryckt: det finns en överensstämmelse mellan social position/klass och smak, livsstil, utbildning och bakgrund.

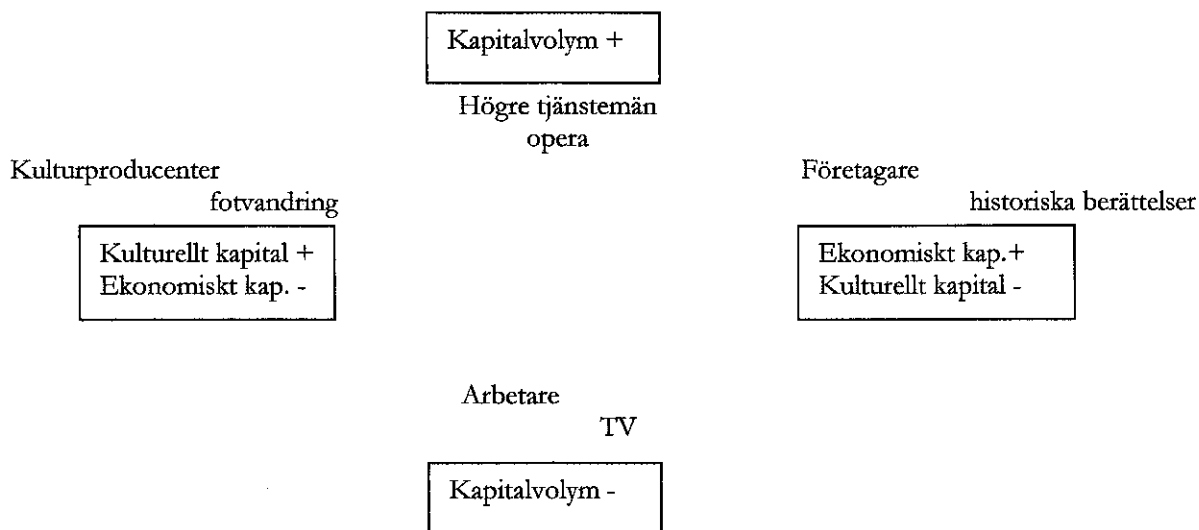
Klass

Bourdieu använde inte den vanliga klassanalysen som utgår från en vertikal hierarki: vanligtvis socialgrupp ett, två och tre, eller under- arbetar- och överklass. Istället införde han tanken om samhällets sociala rum som rör relationen mellan klasser, klassfraktioner och yrkesgrupper. Det sociala rummet har två axlar; en vertikal och en horisontell. Den vertikala axeln består av hög respektive låg kapitalvolym, den horisontella av

---

⁸ Ur Claes Anderssons *Som lyser mellan gallren* 1989.

motsättningen mellan kulturellt och ekonomiskt kapital (Broady, 1989: 15). Här är det kanske på sin plats med en illustrerande figur av det sociala rummet (eget urval från Bourdieu, 1986: 283).

Klass definieras inte enbart av position, det vill säga yrke, inkomst och utbildningsnivå, utan även av könstillhörighet och etnisk tillhörighet (Bourdieu, 1986: 246). När en arbetsgivare kräver en viss utbildning av den sökande kan det alltså vara ett sätt att kräva ett bestämt socialt ursprung. Inte sällan syns annonser efter personer med lång arbetslivserfarenhet och utbildning inom relativt nyetablerade yrken, där även ålder blir utslutande. Bourdieu anser att klass definieras av "strukturen hos relationerna mellan alla relevanta egenskaper". Egenskaper är här, som nyligen nämnts, till exempel kön, ålder, social härkomst, etniskt ursprung, utbildning och inkomst. Denna struktur ger egenskaperna ett specifikt värde och det är relationen mellan dessa egenskaper som betecknar klass (Ibid. 251).

Trots att Bourdieu frångår den traditionella indelningen av klasser, ser han ändå det kapitalistiska samhället som ett klassamhälle som reproducerar sig själv. Utbildningssystemet är centralt för att det skall ske någon klassreproduktion. Med hjälp av utbildning kommer elitens barn också att bli elit, men det kan även medföra att andra samhällsklasser byter klass och därmed förändrar reproduktionsmönstret och klasstrukturen. Agenterna byter positioner på det sociala fältet, för att tala med Bourdieus termer. Men att byta position är inte någon lätt sak, kanske inte ens för Bourdieu som ju själv var klassresenär. För att resenären skall kunna göra sin resa genom studierna måste hon anpassa sig. Hon måste "upptäcka vilka symbolvärden det handlar om och göra dem till en del av sin 'bildning'" (Carle, 2003: 384-385). Hon måste alltså tillägna sig ett annat socialt mönster, ett annat språk och ett annat beteende för att kunna nå sitt mål. Eleven måste knäcka skolkoden, som Frykman kallar det. I skolan sker reproduktionen av det symboliska kapital som är förutsättningen för en hög social position. Det som reproduceras från lärare till elev är alltså samhällets dominerande värderingar och normer, och den som inte har en bakgrund där de dominerande värderingarna och normerna har varit framträdande, har sämre förutsättningar att tillägna sig den kunskap som förmedlas. I arbetarklasskulturen tillmäts inte "klättrande" genom utbildning så stort värde, det gör det däremot inom medelklassen, enligt Bourdieu. Genom att medelklassen har instrumentet utbildning i sin hand, kan de kontrollera reproduktionen av höga sociala positioner genom att lyfta fram det kulturella kapitalets betydelse inom utbildningen. Att behärska kulturen är det högsta värdet inom den borgerliga bildningen och därmed en viktig del av den sociala positionen (Ibid. 397).

Klassbytet sker alltså inte av en slump, enligt Bourdieu, utan är en effekt av till exempel möten, förbindelser eller kriser (Bourdieu, 1986: 257-259). Sambandet mellan praktik, till exempel vad man arbetar med, och

socialt ursprung är resultatet av präglingseffekten och effekten av den sociala banan. Präglingseffekten innebär den erfarenhet som individen har med sig hemifrån. Den sociala banan är den effekt som erfarenheten av klassresan (uppåtstigande eller nedåtstigande, med Bourdieus terminologi) har på dispositionerna och uppfattningarna. Bourdieu anser att de vertikala förflyttningarna, förflyttningar inom samma fält, är de vanligaste eftersom de bara kräver en volymförändring av ett visst kapital. Förflyttningar som kräver tillgång till helt nya kapital som individen inte förut hade, och även byte av fält, är mindre vanliga (Ibid. 281).

Fält

Ett fält är ”ett system av relationer mellan positioner som intas av specialiserade agenter och institutioner vilka kämpar om något för dem gemensamt”. Förenklat kan man säga att fält är den plats, en imaginär sådan, där individer utför en kamp. Kampen kan röra till exempel tolkningsföreträde; vem som får definiera vad ett konstverk eller ett historiskt skeende betyder⁹. Ett fält kan också beskrivas som det hierarkiska system där smaken särskiljer individerna. Den smak som strukturerar ett fält finns ”nedlagt” eller internaliserat i individen som habitus (se nedan, Broady, 1989: 3, 38).

Ett närliggande exempel på fält är priset Utmärkt Svensk Form som delas ut av en jury som anser sig kunna avgöra vad som räknas som *utmärkt* form. Det är här fråga om att inneha tillräcklig auktoritet och kunskap för att fälla ett sådant utlåtande om vad som har god kvalitet, samt en strid om legitimitet (jfr även Nobelpriset, Fab 5 på TV3, Stilpoliserna på Kanal 5). Kläder och mode är ett annat konkret exempel; varför känns det bättre att ha på sig en kjol från Marc Jacobs än en från H&M? Någon tycks även ha bestämt var kläderna befinner sig i varumärkeshierarkin...

Ett fält uppstår när individer strider om tillgångar - symboliska eller materiella - som är gemensamma (Ibid. 40). Det är en ständig kamp om tillgångarna och några tilldelas de dominerande positionerna, några andra de dominerade positionerna. Fältet beskriver hur individer grupperas och avgränsar sig i förhållande till varandra genom till exempel yrke, utbildning och status. Smakpreferenser är avgörande för reproduktionen av fält. Modepreferenserna är till exempel en del av alla smaker som bidrar till att dela upp individer i det sociala rummet. Individerna strider och konkurrerar alltså om symboler som uttrycks genom livsstilen och smaken, men man konkurrerar även om mer konkreta saker som sociala positioner och makt över kultur och ekonomi (Carle, 2003: 390-401). Det pågår en ständig kamp för hur legitim smak bör definieras (se även kapitlet Skillnaden mellan äpplen och päron).

Olika kapitaltyper

Ekonomiskt kapital

Det ekonomiska kapitalet, de materiella resurserna, står hos Bourdieu som motpol till kulturellt kapital i det sociala rummet (se figur sidan 16). Hur stora resurser individen har avgör också hennes levnadsramar och i viss mån livsstil. Trots likartade nivåer i ekonomiskt kapital kan ”värdet” av kapitalet vara olika; ärvda pengar är mer värda än pengar som är förvärvade av egen kraft (se Cullenbergs diskussion om gamla och nya pengar i boken Överklassen i Sverige, 2004).

Övergången från arbetare till tjänsteman – den uppåtgående klassresan – medför ofta en förändrad ekonomisk situation. Klassresan är alltså en följd av ”investeringar” eller förvärvande av utbildningsmässigt kapital som möjliggör arbete i högre positioner. Enligt Wennerströms resenärer spelar ekonomi en liten roll när det gäller

---

⁹ I viss mån har Bourdieu själv blivit ”offer” för individer med tolkningsföreträde som tolkar hans ofta invecklade och krångligt författade teorier.

valet att företa en klassresa eller inte. Däremot har de förhållit sig till pengar under uppväxten eftersom det varit en bristvara (Wennerström, 2003: 111).

Socialt kapital

Socialt kapital är relationer som har ett symboliskt värde i ett fält. Det kan handla om individens förmåga att skapa eller ärva kontaktnät som kan gynna karriären. Resenären måste till stor del bygga upp detta kapital på egen hand och kan få svårt att konkurrera i sammanhang där anställning påverkas av likhet med anställaren – såväl kön- som klasstruktur spelar in här (Wennerström, 2003: 113, Carle, 2003: 408).

Symboliskt kapital

Symboliskt kapital kan sägas vara ”det som erkännes” (Broady, 1989: 7). Till exempel kan vissa titlar eller konstverk som har högt anseende eller anses värdefulla, bli förknippade med symboliskt kapital. Kapitalet finns inte i egentlig mening utan definieras av grupperns föreställningar om vad som anses vara av värde. Bourdieu använde själv ordet *credit*, och menade att symboliskt kapital är ett slags kredit eller förskott som en grupp kan ge den som ger mest materiella och symboliska garantier. I vardagligt tal används ibland uttrycket *cred*, i betydelsen uppskattning, och jag anser att symboliskt kapital – något förenklat – kan ses som det samtida uttrycket: *cred* (mest för att ge en konkret förnimmelse av vad Bourdieu egentligen menar).

För att ytterligare tydliggöra vad symboliskt kapital är kan även synonymer som heder, ära, prestige, renommé och respekt användas (jfr även kapitalstarka efternamn som Bielke och af Geijerstam). Sammanfattningsvis är alltså symboliskt kapital symboler/attribut som kommunicerar konkurrensförmåga eller grupptillhörighet (Carle, 2003: 408-409).

Kulturellt kapital

Kulturellt kapital är en form av symboliskt kapital. Det är tillgångar som inte kan värderas i ekonomiska termer men som är användbara för att vinna tillträde till höga positioner, och kanske även på vägen dit (Broady, 1989: 2, 15).

Kulturellt kapital kan ”lagras” hos universitet med särskilda krav på inträde. Vissa sociala grupper kan ha ensamrätt på vissa kulturella tillgångar genom att vara de enda som kan behärska sättet att tillägna sig dem (jfr medias expertpaneler). Det kulturella kapitalet i bemärkelsen utbildning, kan även komma att innebära ekonomiskt kapital när det kommer till uttryck i form av till exempel arbete (Carle, 2003: 399). Ekonomiskt och kulturellt kapital hör alltså samman.

Men kulturellt kapital handlar ju inte bara om bildning och förhållningssätt, utan även om konst, musik och litteratur. Individer i samhället som har en ledande position, förvärvar och behåller denna position genom innehav av kulturellt kapital. Arbetarklassen har också ett kulturellt kapital, men till skillnad från de ledande individernas kapital tillhör kapitalet inte den legitima kulturen. Det behöver knappast sägas att den legitima kulturen representerar makten och anses som det ”rätta” sättet att förstå till exempel konst. En förutsättning för att kunna uppnå en särskild position i samhället/det sociala rummet, är att man har en ”god smak” (det vill säga den legitima smaken), stil, känner till kulturella koder och har den språkliga kompetens som krävs (Ibid. 398).

Kapital finns, som jag tidigare nämnt, nedlagt i kroppen i form av habitus som jag nu skall gå närmare in på.

Habitus

Habitus är ett system av dispositioner ”som bestämmer hur människor handlar, tänker, värderar och uppfattar i givna sociala sammanhang” (Broady, 1989: 20). Habitus finns nedlagt i kroppen, det är alltså – som jag tolkar det – så tidigt inlärt eller reproducerat att individen inte reflekterar över det. För Bourdieu är det dock omöjligt att individen är ”bärare” av sociala normer och strukturer; habitus och de sociala förhållandena finns i

människan från begynnelsen. En förenklad synonym till habitus är, som jag tolkar Bourdieu, "vana", något man gör för att man alltid gjort så och inte riktigt kan härleda eller förklara. Genom möten med olika sociala miljöer lär sig individen en rad sätt att agera och förhålla sig, och det är så ett habitus uppkommer. Hon lär sig att förhålla sig på ett naturligt sätt i skilda miljöer, och med denna relativa "rörlighet" kan habitus formas om genom olika livsval. Ett nytt habitus innebär en ny livsstil och förmågan att omforma habitus beror av förmågan att tillägna sig främmande symboliskt kapital. I förlängningen av att habitus förändras, kommer även samhällsstrukturen att förändras, menar Bourdieu. Klass kan sägas vara ett kollektivt habitus, grupper som uttrycker en gemensam smak eller ett gemensamt förhållningssätt (Carle, 2003: 407). Klass strukturerar och bestämmer synen på omvärlden och hur man kommer att handla (Bolin, 1998: 52).

Habitus tillåter alltså individen att handla, tänka, värdera och uppfatta världen på de sätt som krävs i olika sociala sammanhang (Broady, 1989: 21). Individens handlingar, till exempel: "Jag väljer att börja på universitetet", är resultatet av mötet mellan individens habitus och det sociala sammanhanget handlingen kommer till uttryck i. Om jag börjar på universitetet och känner mig hemma där, trivs med min situation, så skulle det enligt Bourdieu bero på att mitt habitus fungerar väl i universitetsmiljön. Om jag däremot inte trivs på universitetet har jag två val. Antingen väljer jag att bejaka min starka habitus och försöka förändra miljön omkring mig. Det andra alternativet är en fly-eller-fäkta-strategi. Jag kan välja att sluta studera, vilket naturligtvis är det enklaste, eller också härda ut i situationen och låta mitt habitus förändras. Det senare är det svåraste. Habitus är trögroligt och "överlever ofta de sociala betingelser som format den" (Ibid. 23).

Habitus hänger, som jag tidigare nämnt, ihop med livsstilar och det sociala rummet. Varje individ har ett habitus, och det är habitus som avgör om vissa handlingar och tankar anses möjliga (Ibid. 24). För att återigen använda mitt universitetsexempel kan man säga att en individ som vill träda in i universitetsvärlden måste ha ett habitus som så att säga anser att denna väg är möjlig att gå. Klassresenären har i allmänhet inte (se Trondman) en bakgrund där eftergymnasiala studier är förväntade. Det "normala" hade varit om hon låtit sig reproduceras in i arbetarklasskulturen, men resenären väljer att bryta sig loss och företa en resa. Enligt mitt sätt att se det torde de flesta resenärer använda alternativ nummer två; fly-eller-fäkta-strategin, att låta habitus förändras. Det skulle innebära att livsstilen och medievänorna skulle komma att förändras.

Individens habitus skapar överensstämmande effekter på en mängd olika områden. Människor som har en småborgerlig habitus är lika på flera sätt enligt Bourdieu; de tycker inte om överdrifter, de skuldsätter sig inte, de placerar sina barn på utbildningar som hyllar skolanpassning och de är korrekta i sitt talspråk (Broady, 1989: 24). Likhet i habitus förklarar alltså likhet i ekonomi, utbildning och klädsel (se tidigare kapitel Klassens betydelse för fritiden).

Smaken är som bakgrunden

Enligt Bourdieu är inte smaken godtycklig utan ett uttryck för social bakgrund, position och livsstil (Carle, 2003: 397). Smaken ligger alltså till grund för livsstilarna och är ett resultat av nödvändigheten, ett val där man inte har något val eftersom valet beror av existensbetingelserna (Bourdieu, 1986: 297-304). Individens position/plats i det sociala rummet kan bestämmas när hennes smak eller avsmak för konst, mode, boende och mediepreferenser blottläggs. När vi säger vad vi gillar, säger detta något om vad vi inte gillar. Genom smakpreferenserna målas gränser upp för vilken livsstil vi förespråkar och tillhör, eller *vill* tillhöra. Utbildningssystemet är centralt för överföring av legitim smak. Genom att undersöka individer som hastigt förändrat sin smak vid byte av position i samhället, har Bourdieu kunnat kartlägga olika gruppers smaker. Smakändringar representerar social rörlighet i det sociala rummet och uttrycker olika tillgång till kapital - ekonomiskt såväl som socialt och kulturellt kapital (Carle, 2003: 398).

Konsumtionen av sport, mat eller litteratur uttrycker smak men förutsätter "ett tillägnelsearbete" (Bourdieu, 1986: 241). När individen konsumerar producerar hon den produkt som hon konsumerar, hon identifierar och tolkar produkten och gör den till sin. Jag väljer att köpa Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött*, och samtidigt som

jag gör det uttrycker jag dels min smak för vad jag tror är bra litteratur, dels blir jag del av en grupp (visserligen ganska bred) som väljer att läsa debutanter som recenserats i morgontidningarna. Hur boken uppfattas färgas av vilken grupp det är som väljer att läsa boken, om jag förstår Bourdieu rätt. Konsumenten måste även inneha dispositioner som möjliggör tillägnelsearbetet. Smaken bidrar alltså till att definiera individens sociala identitet. ”Smaken gör att man har det man tycker om eftersom man tycker om det man har” (Ibid. 300). Smaken grundas på olika klassificeringsscheman, det vill säga - något förenklat - hur vi värderar. Men dessa scheman är delvis omedvetna, vi kan inte alltid argumentera för att vi har den smak vi har. Intressant är dock att förflytningar i de sociala hierarkierna (klassresor) medför att livsstilen, enligt Bourdieu, blir mer ”stilerad”. Vad som menas med stilerad, går inte Bourdieu närmare in på, men jag tolkar det som att livsstilen blir mer medveten eller schematisk för individen.

Sammanfattning

Det finns flera former av kapital: ekonomiskt (materiella egendomar), socialt (inflytelserika relationer), symboliskt (prestige, attribut) och kulturellt (utbildning, konst). Skolan och utbildningssystemet är tillsammans med familjen avgörande för klassreproduktionen eftersom det där sker en ”överföring” av socialt kapital. Det sociala kapitalet är en förutsättning för en hög position. Positionerna i sin tur uttrycks genom smak, språk eller pengar. Likheterna i innehav av tillgångar gör att det går att tala om klasser. Smakpreferenser är centrala för reproduktionen av fält, en ”god” smak är en förutsättning för att kunna uppnå en särskild position inom det sociala rummet. Men den goda smaken definieras av de dominerande klasserna och finns ”nedlagd” i deras habitus. Det är således problematiskt för klassresenären att erövra den nya smaken och klättra i hierarkin eftersom hennes habitus inte är kongenialt med de dominerande klasserna och den legitima smaken. Genom att erövra kulturellt kapital kan individen skaffa sig förutsättningar för att vinna tillträde till höga positioner. Ett nytt habitus innebär en ny livsstil och förmågan att omforma habitus beror av förmågan att tillägna sig främmande symboliskt kapital.

Kulturtyper och kulturell demokrati

”Alltså jag är ju inte så intresserad av TV: n egentligen men ändå så är det så att när jag har ätit så går jag och sätter på den och zapppar, eftersom det är så mycket dokusåpor och skit på TV så är det lätt att man hamnar i dom där. /.../ Och det är inte bra”¹⁰

V arför anses det finare att läsa böcker än att titta på film på TV? Det hävdas ibland att TV-tittande utgör en hälsofara för barn i det att det är en stillasittande aktivitet; motsvarande larmrapport för bokläsande har jag svårt att föreställa mig (vilket inte enbart beror på att tittandet är mer frekvent än läsandet). Är läsning en svårare aktivitet än TV-tittande och därför ”bättre”? Eller har det med utövarna att göra; en vana som är vanlig inom de högre skikten är mer eftersträvansvärd eftersom alla strävar uppåt? Herbert J. Gans anser att förklaringen till våra kulturella preferenser ligger i de socioekonomiska resurserna, det vill säga symboliska resurser och pengar (Gans, 1999: vii).

Det finns mycket få studier som kartlägger vilka individer som väljer vilka kulturprodukter och varför de gör detta (Ibid. 9). Gans *Popular culture and high culture* är en uppdaterad version av boken som först gavs ut 1974. Ämnet klass och smak är fortfarande mycket aktuellt så en revidering var välkommen. Men Gans går inte hela vägen, de gamla kapitlen med exempel från 70-talets filmer och TV-program står kvar. Visserligen kommenteras varje ämne i anslutning till originalkapitlen, men några nya exempel ges inte utan överläts till läsaren. Gans gör det lite för enkelt för sig, anser jag, och lämnar läsaren utan sjökort mitt ute på havet. Den som däremot kan sin amerikanska 70-talskultur får en trevlig läsning.

Skillnaden mellan äpplen och päron

Gans definierar kultur som ”praktikerna, produkterna, och idéerna som faller under konst” (min översättning, Ibid. 5). Till konst hör litteratur, musik, arkitektur, design etcetera, och alla tryckta medieprodukter (även läroböcker är konst, tillägger läroboksförfattaren) samt fritidsprodukter som exempelvis båtar, kläder och möbler. Vi värderar all kultur och värdena behöver inte alltid vara estetiska som i fallet med målningar, utan kan även vara politiska och sociala. Till varje kulturtyp – fin- och populärkultur samt kulturer inom dessa – hör gemensamma smaknormer och estetiska värderingar (med estetiska värderingar menas skönhet, känslomässiga och intellektuella värderingar). Men kulturer existerar ju inte i sig, utan formas och består av individerna inom kulturen.

Begreppen populär- och finkultur (eg. high culture) är svåra att definiera, de är stereotyper och tar därmed inte hänsyn till den komplexa verkligheten. Men vilken teori gör det fullt ut? Det gamla tyska begreppet ”massenkultur” låter oss förstå att det är en kultur för massan/masse, det vill säga de fattiga och utbildade klasserna (Ibid. 5). Idag behöver man ju inte uppfylla de kriterierna för att tycka om populärkultur... Men det ligger något nedsättande i begreppet; det är en kultur för flertalet, gemene man, vem som helst. Få av oss vill vara vem som helst.

Vad skiljer då fin- och populärkultur åt? Populärkulturens produkter distribueras av vinstdrivande företag, och det gör mycket av finkulturens också. Finkulturens publik är däremot påtagligt mindre än populärkulturens och även mer homogen. Den låga status som populärkulturella produkter har kan delvis förklaras med att producenterna måste ta hänsyn till flera personers estetiska smak, något som kan resultera i utslätning och stereotyper. Massproduktionen som ofta förknippas med populärkulturen är också vanlig hos finkulturen när det gäller exempelvis böcker och filmer (Ibid. 32).

---

¹⁰ sagt av Julia, en av de intervjuade i min uppsats *Bachelor eller Bildjournalen*.

Sambandet Frostensson och bouillabaisse

Den som går på rockkonsert en kväll, besöker inte en kammarmusikkonsert kvällen efter, menar Gans (1999: 8, 92). Vissa vanor hänger ihop mer än andra. Den som läser Harper's ser troligtvis också utländska filmer, tittar på public service-TV, lyssnar på klassisk musik och äter gourmetmat. Den som läser Reader's Digest ser sannolikt också Hollywoodfilmer och komedier på en kommersiell kanal, lyssnar på musikalmusik och väljer föreställande konst framför abstrakt. Dessa mycket amerikanska och stereotypa exempel ger trots allt en bild av att vanor inte förekommer helt slumpmässigt.

Men hur hänger det ihop? Varför sammanfaller vanor på det här sättet? Valen, menar Gans, baseras på estetiska värderingar, och grupper av individer med samma estetiska värderingar utgör en smakpublik. Avgörande för smaken, eller de estetiska värderingarna, är klass, ålder, religion och etnicitet (och kön vill jag tillägga, Ibid. 94). Framförallt är de två första faktorerna av vikt eftersom övriga allt mer minskar i betydelse i det nutida samhället. Faktorerna utgör själva "nätet" som bestämmer om jag fångar in Frostensson eller Nesser, bouillabaisse eller blodpudding.

Gans teorier liknar i mångt och mycket föregångaren Bourdieus. Men för Bourdieu är smaken mer ett resultat av nödvändigheten; kulturella preferenser är i första hand ett uttryck för vår klassbakgrund, position och livsstil snarare än ett fritt val baserat på vad som är " snyggt" eller "trevligt". Jag får uppfattningen att individen hos Gans är mer rörlig och kan plocka vad hon vill ha på det kulturella smörgåsbordet, säkert är detta ett uttryck för den mer flytande klasstrukturen på senare tid. Även Bourdieu räknar förstås med att habitus och därmed smaken kan förändras, men han betonar att habitus är trögrörligt och att smakförändringar inte sker i en hast.

Ålder är en avgörande faktor som jag tänker ägna några rader. Unga individer verkar vara de friaste att välja kulturella preferenser, deras vanor är ännu inte fasta och de prövar sig fram för att hitta sin identitet och livsstil (Gans, 1999: 12, Sernhede, 1996: 131). När familjelivet och barnaltrandet börjar blomma ägnas mindre tid åt kultur och vanorna stabiliseras. När barnen kommer i tonåren sätter många föräldrar gränser (klassrelaterade) för vilken kultur barnen får sätta i sig. Andra forskare hävdar att gränsdragning och uppfattning om social klass kommer tidigare i livet (se Wennerström).

De senaste 25 årens forskning kring klass och kultur visar på att kulturpreferenser fortfarande påverkas av klasstillhörighet. Klasstrukturen har förändrats mycket sedan 70-talet, klassgränserna såväl som kulturgränserna är mer flytande idag och individer är friare att plocka från olika smakkulturer. Flera olika typer av kulturer är accepterade inom en och samma klass. Klass har jag gått igenom tidigare, men skulle kunna sammanfattas som utbildning, inkomst, och yrke (samt kön och etnisk tillhörighet). Vad som är mest avgörande när det gäller klass är svårt att säga, men troligtvis är utbildningsnivå mest betydelsefullt vid val av kulturformer som kräver "utbildning/träning" såsom litteratur och konst. Yrke verkar vara mest betydelsefullt vid val av till exempel populärmusik, där motsvarande träning inte är lika viktig. Givetvis spelar inkomst också en roll vid kulturpreferenser som kräver pengar. Med utbildning menas även sådant som förmedlas via massmedia och uppfostran, och såväl finkultur som populärkultur kräver viss utbildning (Gans, 1999: 9). Försöker man tänka i tidsmässiga banor för att se vad som kommer först, måste teoretiskt sätt klassaspekten anses ta denna plats. Utifrån socioekonomiska förhållanden väljer man utbildning som förhoppningsvis ger ett yrke och en inkomst. Klassresenärerna innebär ju delvis ett avsteg från det här mönstret i det att de inte reproducerar sin klass, men låt oss lämna det för ett slag.

Smakens värde

Det finns flera faktorer som är viktiga för den ökande vikten av "rätt" smak. I takt med att utbildnings- och inkomstnivån ökar, stiger efterfrågan på lägre finkultur (eg. middle culture. Ibid. 18-19). Detta stämmer väl med min empiri från C-uppsatsen *Bachelor eller Bildjournalen* om att kontakten med finkulturen börjar i skolåren och bidrar till klassresans start. Även Bourdieus teorier om att skolan överför medelklassvärderingar ligger i

linje med detta (Webb et al 2002: 114). Kulturpreferenser är självklart också relaterade till status. Under lång tid har kultur använts för att kommunicera status och position. Men trots att dagens föräldrar vill påverka sina barn, är trenden att yngre ofta är kulturella allätare (Gans, 1999: 18-19). Kanske är orsaken till detta föräldrars minskade auktoritet. Även den ökande konkurrensen i arbetslivet kan vara en möjlig förklaring till att smak tillmätts större värde. Kulturellt kapital blir ett konkurrensmedel när fler individer har samma meriter, rätt smak leder till högre positioner (se Bourdieu).

De fem smakkulturerna

Gans räknar med fem olika smakkulturer: finkultur, övre-medelkultur, lägre-medelkultur, lågkultur och quasi-folkkultur. I en smakkultur ingår de som har liknande estetiska värderingar. Jag anser att Gans smakkulturer till stor del liknar Bourdieus teorier om kollektivt habitus där grupper av individer har en gemensam smak eller ett gemensamt förhållningssätt (Bolin, 1998: 52, se rubriken Habitus). Gans fem smakkulturer är däremot något mer lättillgängliga och konkreta varför jag använder dessa för att åskådliggöra smakens hierarkier. Här vill jag också passa på att varna läsaren för Gans starkt stereotypa och amerikanskt präglade kulturexempel som jag nu ska gå in närmare på.

1. Finkultur

Finkulturens publik är nästan alltid välutbildade människor (och ofta konstnärer och kritiker) från medel- eller övre medelklassen. Främst är det klassikerna som står i fokus men även samtida kultur finns representerad. Man tar mer till sig innovationer inom litteraturen medan den något äldre musiken föredras framför den samtida. Till skillnad mot andra kulturer förändrar sig finkulturens innehåll påtagligt ofta; sådan är cykeln – när finkulturens preferenser når lägre kulturer upphör de att vara finkulturella. Innehållet i kulturen rör sig ofta kring inre känslor och introspektion snarare än något yttre handlande, den psykologiska utvecklingen hos personen i texten betonas framför den konkreta intrigen. På grund av publikens relativt låga antal så produceras finkulturella böcker hos små oberoende förlag eller förlag som är risktagande, konsten består endast av original på små gallerier, filmerna är ofta från utlandet, TV-programmen är smala och visas på public service-kanaler och så vidare. Finkulturen vill vara den eftersträvarvärdaste estetiska normen, en kulturens kanon om man så vill. I takt med att utbildningsnivån ökar, ökar även den finkulturella publiken varpå dess status minskar. Därmed inte sagt att samtliga med en filosofie doktor föredrar finkulturen (Gans, 1999: 101-106, 147).

2. Övre -medelkultur

Publiken i denna kultur tillhör de stora lagren av övre medelklassen. De är välutbildade men är inte konstnärer som många inom finkulturen. Även här gäller sambandet mellan kulturen och den ökade utbildningsnivån. Medan finkulturens publik intresserar sig för den konstnärliga metoden och innovationer i allmänhet, låter övre-medelkulturen bli att analysera för mycket. Den yttre intrigen är viktig i filmer och litteratur, och hjältar och hjältinnor spelar en viktigare roll. Handlingen rör sig ofta kring personliga strävanden, att bli någon i samhället, nå sina mål och vandra uppåt i hierarkierna. Men lika ofta handlar det om en maktperson, vilket intresserar denna publik. De lyssnar på operetter och kammarmusik, inom konsten lånar de finkulturens mest populära verk. Dagstidningarnas kritiker vägleder när det gäller att veta vilken kändis eller konstnär som är mest "rätt". På TV ser man dokumentärer och drama på en public service-kanal. Publiken gillar även att prova nya saker som utländsk mat, nya sporter, resor och e-böcker (Gans, 1999: 106ff).

3. Lägre-medelkultur

Publiken består av medel- och lägre medelklass med lågstatusyrken. De tycker inte om abstrakt konst och ratar det mesta från de högre kulturerna. De tittar på TV-serier som lånat sin handling från högre kulturers biofilmer, undviker dokumentärer och väljer istället underhållningsprogram. Situationskomedier och såpor är populära, alla texter fokuserar fiktion och moraliska dilemman. Man betonar funktion och innehåll framför form inom estetik. I filmerna är karaktärerna "vanliga" människor och man bryr sig lite om regissörer och arbetet bakom filmen. Inom lägre-medelkulturen läser man mycket pocketböcker och veckotidningar som

exempelvis *Cosmopolitan*. Man läser gärna populärpsykologiska självhjälpböcker, bryr sig lite om hälsa och köper massproducerad mat av halvfabrikat. På semestern åker man gärna till Disneyland eller någon annan nöjespark. Till skillnad från fin- och övre-medelkulturen är denna kulturs publik mycket heterogen i sin smak (Gans, 1999: 110ff).

4. Lågkultur

Lågkulturen representeras av industriarbetare och arbetare inom servicesektorn. Kulturen kännetecknas av sin avoga inställning till kultur; man anser helt enkelt att detta är snobberi. Publiken föredrar såpa/melodram och action framför samhällsrealism, och ser gärna filmer med lyckliga slut som behandlar individuella moraliska problem. Actionfilmerna innehåller ofta en manlig huvudperson vars maskulinitet betonas, och som kämpar mot det onda som ofta representeras av regeringen eller någon annan auktoritet. Publiken inom denna kultur läser inte mycket, vilket enligt Gans beror på att de är lågutbildade. Däremot läser de ibland tabloider och sensationstidningar med nyheter om kändisar. Man lyssnar på rockmusik och country. Konst intresserar få, männen har utvickningskalendrar och läser *Playboy* medan kvinnorna föredrar religiös konst och möbler med brokiga färger (Gans, 1999: 115ff, här tar Gans i allt han har och låter alla fördomar komma till uttryck!).

5. Quasi-folk-lågkultur

En kultur som är svårt att hitta någon lämplig svensk motsvarighet till, förmodligen är den inte ens relevant eftersom utländska kulturreferenser används oavsett nationalitet. Liksom hos lågkulturen är denna publik lågutbildad och har i stort sett samma kulturella preferenser. Man läser seriemagasin och ser gärna filmer från hemlandet (många är invandrare).

Förutom dessa fem smakkulturer finns också subkulturer som ungdomskultur och andra kulturer som baseras exempelvis på musiksmak eller politisk inriktning (Gans, 1999: 115ff).

Struktur och smak

Utöver smakkulturerna finns en övergripande smakstruktur som i sin tur är del av en social struktur. Gans utgår från att all kultur är politisk, att exempelvis vardagssåpan på eftermiddagen har en syn på samhället och könsordningen som den förmedlar¹¹. Att explicitgöra det politiska budskapet är däremot svårt. Media spelar en roll när det gäller att synliggöra kulturerna och därmed ge dem legitimitet; genom urvalet av inslag väljs vissa värderingar och vinklar av samhället bort till förmån för andra – ett urval som givetvis är oundvikligt. När de presenterade värderingarna blir allmäns ses de inte längre som politiska. Allt som oftast reflekterar inte publiken över det eventuella politiska budskapet i de kulturella produkterna, enligt Gans (Ibid.130).

Smakkulturerna ingår i och påverkas av samhällets klasshierarkier och kulturerna i sig är ju hierarkiska med finkulturen i toppen. Smaken är inte statisk, människor – kanske i synnerhet klassresenärer – gör små utflykter till andra kulturer, högre som lägre. Enligt Gans brukar den kulturella mobiliteten starta redan under skoltiden för att sedan stanna upp när individerna blir föräldrar och därmed begränsas i sitt kulturella liv. Trots att författaren framhåller mobiliteten säger han också att individers smak är mer stabil än deras politiska uppfattning. De socialt uppåtgående individerna (begreppet klassresenär används inte) byter oftast inte smak när de fått högre utbildning, status och lön, enligt Gans. De yttre statusattributen kanske förändras, de köper båt och hus, men musiksmaken förändras inte (Gans, 1999: 139, 143). Påståendet är säkert riktigt men med tanke på att den legitima smaken/finkulturen lärs ut och diskuteras på universiteten vore det konstigt om inte resenärerna, med utbildning som medel, tog intryck och införlivade åtminstone delar av den nya kulturen, anser jag. Gans exemplifierar med resenärer som blivit professorer men ändå behållit sin kulturella smak, men tillstår att utbildning är en förutsättning om någon kulturell mobilitet ska bli av (vilket han upplever är ovanligt).

---

¹¹ Ett exempel på en såpa som visar just detta som Gans talar om är *Rederiet*. De rika karaktärerna framställdes ofta som elaka och de fattiga som korkade (enligt den innehållsanalys som jag genomförde i B-uppsatsen: *Smakens skilda världar*).

Vad ska jag välja?

Om det nu går att välja smak, vilket jag inte är säker på, vad är då bäst att välja? Ska jag läsa en bok istället för att titta på TV?

Gans anser att finkulturen är att föredra därför att den skänker en större och mer långsiktig tillfredsställelse, men tillägger att det ännu inte finns empiriska resultat som bekräftar detta. Finkulturens publik är som bekant också mer utbildad och skulle därför kunna täcka in fler aspekter av livet, idéerna och symbolerna än andra kulturer. Den kan på ett bättre sätt hjälpa sin publik att lösa personliga och sociala problem (Gans, 1999: 167).

Detta är givetvis författarens värderingar och har inte något med verkligheten att göra. Om nu individer "väljer" smak utefter sin utbildning så måste utbildningsnivån höjas om Gans önskan ska gå i uppfyllelse. Det är alltså en social och politisk fråga snarare än en kulturell.

Vad jag tycker Gans glömmer i sitt resonemang är vikten av reproduktionen. Högre utbildningsnivå ger högre sannolikhet att tycka om finkultur. Men vad är det som gör detta? Jo, undervisningen tar upp finkulturella författare (klassiker) och överför/reproducerar finkulturens värderingar och estetik. Studenterna med icke-akademisk bakgrund skulle i så fall byta ut sin smak till förmån för finkulturen. Själva utbildningen i och överföringen av den legitima kulturen betonas inte tillräckligt av Gans, anser jag. Istället förs utbildning fram som en faktor som danar individen till en högre nivå där hon inte längre orkar med serietidningar och såpor (se Gans, 1999: 172). Värderingarna cementerar uppfattningen om finkulturen som något svårt och bra och populärkulturen som dess lättfotade kusin, trots att författaren stundtals hävdar motsatsen. Men detta är som sagt min tolkning. Kanske visar detta bara på hur svårt ämnet är och hur inbyggd smaken är i oss.

I det följande kommer jag att presentera uppsatsens syfte och mina fem frågeställningar.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syfte

Mitt syfte är att beskriva och förklara klassresenärers medievanor. Min utgångspunkt är att smak är en klassmarkör och att en klassförändring medför en smakförändring. Jag tror således att det finns en relation mellan social mobilitet, smak och medievanor.

Klassresenären identifierar sig under uppväxten med ett socialt avvikande kulturmönster, reproducerar inte klassmönstret utan bryter sig ur det. "Varje klassresa är ett exempel på misslyckad socialisation", menar Frykman (i Molin, Ågren, 1991: 108). I en "lyckad" socialisationsprocess skulle barnet under sin uppväxt internaliserat och legitimerat den egna klasskulturen och se sig som en del av gruppen (Trondman, 1993: 147). En sådan socialisation skulle förmodligen ha gett motivation till att leva kvar i den egna klassen. Klassresenären kommer allteftersom studierna fortskrider (om det är med utbildning hon reser) att genomgå en ny socialisationsprocess och skolas in i normer och kulturmönster som tillhör det akademiska (Ibid. 47-60). Ett nytt sätt att förhålla sig till verkligheten och en ny identitet avkrävs resenären. Detta är givetvis upplagt för konflikt; den gamla arbetarklassidentiteten står mot den nya akademiska identiteten, de gamla vanorna mot de nya. Klassresenären kan sägas ha en speciell roll i det att hon har förflyttat sig från en position med tillhörande preferenser – medier och andra – till en annan position.

Min hypotes är att resenären för att lyckas med sin resa – och därmed neutralisera identitetskonflikten – fjärrar sig från sin egen klassbakgrunds vanor och försöker införliva den nya klassens vanor (se även habitus i tidigare avsnitt).

I denna undersökning har jag inte möjlighet att kartlägga resenärernas preferenser *före* resan tog sin början, som jag kunde i min C-uppsats. Jag kan här därför inte säga något om en eventuell smakförändring, något som vore intressant att fördjupa sig i framöver. Vad jag istället kommer att göra i denna D-uppsats är alltså att beskriva och förklara klassresenärers medievanor

Frågeställningar

1. Hur ser medie-/tekniktillgången ut hos klassresenärer?
2. Vilka medier och kanaler föredrar klassresenärer?
3. Vilket medieinnehåll föredrar klassresenärer?
4. Vilken smakkultur ger klassresenärer uttryck för?
5. Hur ser klassresenärers medievanor ut i relation till stabila klassers?

Den första frågeställningen rör medietillgången, alltså om det till exempel finns TV, DVD, mobiltelefon i hushållet. Fråga två berör medie- och kanalpreferenser, det vill säga om man exempelvis föredrar tidningar och Kanal 5. Medieinnehållet, som fråga tre handlar om, berör innehållspreferenser: om man till exempel föredrar sportsidorna och dokusåpor. I fråga fyra kommer jag att undersöka hur klassresenärerna står i relation till Gans fem smakkulturer samt populär- och finkultur i allmänhet. Sista frågan berör hur klassresenärers medievanor i stort kan ses i förhållande till stabila klassers (stabila arbetare och stabila tjänstemän).

SOM i en spegel – om materialet och metoden

Om SOM

Min undersökning baserar sig på SOM-institutets¹² nationella (Riks-SOM) enkätundersökning från 2002. Det är inte enbart mediefrågor som ställs i SOM-undersökningarna utan även frågor om samhället i stort. Undersökningen består av två delundersökningar med 3000 individer i vardera, och varje år sänds postenkäterna ut till 6000 individer. Urvalet är obundet slumpmässigt, det vill säga alla i Sverige har lika stor chans att komma med. Åldersspannet ligger mellan 15-85 år. Från urvalet på 6000 individer dras vissa bort; avlidna, långtidssjukskrivna, icke-svensktalande och personer som flyttat från orten kan inte ingå i undersökningen. De bortdefinierade individerna uppgick år 2002 till 475 personer (så kallat naturligt bortfall). Antalet som besvarade och skickade in formulären blev till sist 3609 individer. Den slutliga svarsfrekvensen för hela undersökningen ligger på 65 procent, vilket är en bra nivå för samhällsvetenskapliga postenkäter (för utförligare redovisning av svarsfrekvens och bortfall se Nilsson, 2003: 342).

Frågorna som ställs i respektive formulär är till en tredjedel identiska vilket i praktiken innebär att vissa frågor har cirka 6000 svaranden medan andra har färre (Nilsson, 2003: 335). De flesta frågorna i formulären har fasta svarsalternativ där fasta kryssalternativ finns. Några öppna frågor finns som till exempel den om yrke. Andra frågor uppmanas respondenten att fylla i fylla i siffror för exempelvis sitt födelseår.

Hur är det då med de svarande i Riks-SOM 2002, finns det strukturella skevheter? Nja, i stort är undersökningens urval ett representativt axplock från befolkningen i Sverige. Några små undantag finns dock. Kvinnor svarar i större utsträckning än män, äldre svarar i större utsträckning än yngre/20-35 åringar (50-75 åringarna är överrepresenterade). Det finns även geografiska skillnader; smålänningar, sydsvenskar och norrlänningar svarar i större utsträckning än stockholmare. Likaså är statligt anställda överrepresenterade och privatanställda underrepresenterade, i förhållande till hur det ser ut i hela riket. Den största svarsskillnaden finns mellan könen (8 procentenheter mellan Riks 2 och befolkningen i stort) men könsskillnader brukar ha en ganska liten inverkan på svarsmönster och är dessutom inte en avgörande fråga för min undersökning (Ibid. 344, 347).

SOM-institutet tar fram frågeformuläret och den praktiska undersökningen genomförs av Kinnmark Information (Ibid. 337).

Urvalet till Fågel, fisk eller...

Mitt urval består av individer som deltog i Riks SOM-undersökningen 2002. Dessa har sedan delats in i fyra grupper: Stabil arbetarklass, Stabil tjänsteman, Klassresenär uppåt samt Klassresenär nedåt. "Stabil arbetarklass" är individer som vuxit upp i en arbetarklassfamilj och som idag lever i en sådan. "Stabil tjänsteman" är följaktligen motsvarande grupp av individer, fast dessa är tjänstemän. I denna grupp ingår såväl högre som lägre tjänstemän. "Klassresenär uppåt" benämns individer som vuxit upp i en arbetarklassfamilj men som rest i uppåtgående riktning i samhällshierarkin och blivit tjänstemän. Tjänstemän som idag lever i en arbetarklassfamilj, och därmed rest nedåt kallar jag "Klassresenär nedåt".

Övriga grupper i SOM-undersökningen, lantbrukare och egenföretagare, har jag uteslutit från materialet. Företagarna är en klass som är löst sammanhållen och jordbrukarna minskar i antal (Kratz 1992: 16). Dessutom är dessa grupper svåra att sätta in i någon särskild klass; min uppfattning är att företagarna är heterogena som grupp och skiljer sig mycket avseende inkomst och inflytande över arbetet. Med bakgrund av

---

¹² Samhälle Opinion Massmedia.

detta har jag alltså valt att inte ta med vare sig företagare eller jordbrukare, samt att slå ihop tjänstemän och högre tjänstemän/akademiker. I stort resulterar detta givetvis i att undersökningen inte täcker in hela samhället samt att antalet svarspersoner blir färre, vilket är en nackdel. Förtjänsten å andra sidan är att grupperna blir tydligare och förhoppningsvis mer rimliga att analysera utifrån.

Det totala antalet individer som fyllde i och skickade in Riks SOM-formuläret år 2002 var 3609. Mitt urval från dessa är 66 procent, eller 2374 individer. Nedan följer en tabell som redovisar fördelningen av individer efter klass i SOM-undersökningens samt mitt urval.

Tabell 1. Fördelning av samhällsklasser i Sverige 2002 (procent).

Samhällsklass	Hela urvalet	Mitt urval
Stabil arbetarklass	32	49
Klassresenär uppåt	14	22
Klassresenär nedåt	2	4
Stabil tjänsteman	17	25
Totalt	66	100
Övriga*	34	
	100	
Antal	3609	2374

Kommentar: *Egenföretagare och lantbrukare ingår i kategorin "övriga" och tas alltså inte med i mitt urval.

Källa Riks SOM-2002.

De fyra grupperna är med ett undantag enkla att dra slutsatser från. Gruppen klassresenärer som reser nedåt är så få till antalet, endast 88 individer, att det knappast går att generalisera utifrån. Den största gruppen är inte oväntat den stabila arbetarklassen med över tusen individer.

Utifrån mitt urval har jag vid varje specifik fråga kodat bort individer som svarat på två olika sätt på samma fråga (så kallade dubbelkryss). Om en fråga endast förekommit i ett av formulärens har jag givetvis kodat bort de individer som inte fått frågan. På frågorna om den svarandes bakgrund samt attitydfrågor (t ex fråga 16 om vilken typ av TV-program som individen föredrar) har jag valt att ta bort de personer som inte har svarat alls, eftersom man inte kan veta deras attityd. Antalet individer i respektive samhällsklass varierar därför beroende på frågan. På frågor rörande vanor och beteenden har de individer som inte svarat alls fått stå kvar i summeringen för antalet svaranden (den som till exempel inte har någon video kryssar inte i/svarar inte på den frågan).

Problem och förtjänster i undersökningen

Det finns flera fördelar med att använda materialet i SOM-undersökningar. Dels är materialet lättillgängligt och beprövat (undersökningen har genomförts sedan 1986). Dels möjliggör ett stort urval generaliseringar och materialet ger en sammanfattande bild av klassresenärers medievanor och tendenser i hur klasserna fördelar sig i förhållande till varandra.

SOM-undersökningarna mäter individens objektiva klasstillhörighet – genom frågan om yrke – och den subjektiva klasstillhörigheten – genom frågan om vilken klass individen själv anser sig tillhöra. Frågan i formuläret är dock inte utformad så att den konkret frågar efter klasstillhörighet, utan lyder: "Om Du skulle beskriva Ditt nuvarande hem respektive det hem Du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?" (fråga 85). Svartalternativen är: arbetarhem, jordbrukarhem, tjänstemannahem, högre tjänstemanna-/akademikerhem samt företagarhus. Jag ställer mig frågan om denna indelning i hem/familjetyper verkligen

motsvarar klass, och frågan är inte alldeles enkel att svara på. Eventuellt är frågan i sin nuvarande form bra om utgångspunkten är att klassbegreppet är svårfångat och ger många olika konnotationer. Men frågan blir ändå svår i det att hem sällan är "renodlade"; båda makarna/föräldrarna (om vi utgår från en traditionell familjekonstellation) behöver inte vara exempelvis tjänstemän. Vad svarar respondenten om modern i uppväxthemmet var arbetare och fadern högre tjänsteman? Det är heller inte alltid som klasstillhörighet och klassidentitet sammanfaller. Den som genom yrket är tjänsteman men som själv av olika skäl anser sig vara arbetare kommer att kategoriseras som det senare i SOM-undersökningen (se även rubriken Tjänstemännens förhållande till klass). Avvikelserna är få, men de som finns kommer jag att kommentera vid resultatredovisningen. Trots problem har jag ändå valt att i undersökningen utgå från den subjektiva klasstillhörigheten eftersom det är genom denna som det går att utläsa individens klassbakgrund (uppväxtfamiljens) och därmed se vilka som är klassresenärer.

När det gäller de flesta frågorna har jag valt att fokusera på tydliga vanor, den som tittar på SVT1 dagligen eller 5-6 gånger per vecka är mer tydlig i sin vana än den som tittar 1 gång i veckan. Detta sätt att plocka ut "extrempersoner" har sina nackdelar. Det säger något om fördelningen mellan samhällsklasser för de som är tydliga i sina vanor, men man bör ha i åtanke att fördelningen förmodligen sett annorlunda ut om fokus lades på individer som kryssade i mitten av skalan (det vill säga 2 i en skala från 1-3). I anslutning till varje tabell redovisas dock att det är fråga om t ex individer som läser morgontidningen 5 dagar i veckan, så i sig är detta korrekt.

Utgångspunkten för denna uppsats är SOM-undersökningen, därför är en diskussion kring alternativa metoder något överflödig. Att göra en egen enkätundersökning för att kartlägga klassresenärers medievanor hade givetvis varit möjlig, men något överambitiöst med tanke på SOM-undersökningens digra överflöd på data. Med tanke på ovanstående resonemang kring subjektiv klasstillhörighet skulle jag gärna se någon extra fråga i SOM-formuläret. Enkäten skulle kunna kompletteras med en fråga om föräldrars yrke för att på ett tydligare sätt kartlägga objektiv klasstillhörighet. Min erfarenhet från urvalet av klassresenärer till min C-uppsats var att uppfattningen om indelning i arbetare och tjänstemän skiljde sig kraftigt beroende på vem jag frågade. Dessutom, som Cigéhn också nämner, spelar klassarvet en stor roll – klassidentiteten är en känsla som går vidare i generationer. Å andra sidan skulle en fråga om föräldrars yrke vara svår att använda eftersom en yrkestitel inte alltid avslöjar den verkliga positionen (arbetsuppgifter i praktiken, inflytande över arbetet och så vidare). Jag skulle gärna ha gjort en parallell intervjuundersökning (med resenärerna i SOM, vilket tyvärr är omöjligt av sekretessskäl) för att se hur resenärerna förhandlade om sina medievanor, men D-uppsatsens tidsomfattning räcker inte till för detta. I en enkätundersökning som denna är det svårt (men inte omöjligt) att komma åt värderingar och förhandlingar kring medier och kultur, vilket jag personligen ser som en stor nackdel.

Min egen bakgrund som klassresenär har självfallet påverkat valet av ämne och uppsatsens framställning. Jag är medveten om att den färgat materialet och jag hyser heller inga naiva förhoppningar om att vara helt objektiv. Läsaren får själv bilda sin egen uppfattning om förhållandena som beskrivs, jag hoppas och tror att det framgår vad som är mina egna åsikter och vad som är andras i uppsatsen.

Giltighet och tillförlitlighet

Klass spelar en central roll i denna uppsats, ändå nämns inte begreppet i SOM-undersökningen. Detta kan ses som ett internt validitetsproblem. Syftet är att kartlägga klassresenärers medievanor men ingen av de svarande har uppgett vilken klass de tillhör! Klassvariabeln är konstruerad efter frågan om familjetillhörighet, vilken familjetyp som individen anser sig tillhöra idag och vilken hon vuxit upp i. Frågan som inställer sig är vad familjetyp egentligen är för något, vad menar frågeställarna med detta? Det skulle kunna vara nästan vad som helst, men med tanke på att svarsalternativen väl överensstämmer med begreppen som brukar ingå i klassanalyser: arbetare, jordbrukare, företagare och tjänstemän, så blir saken enklare. Jag vill alltså hävda att

familjetyp och klass i det här sammanhanget är synonyma. Om svarspersonerna håller med mig om detta lär jag aldrig få veta. Själv tolkar jag familjetyp som ett sammanfattande begrepp för familjens placering i samhällshierarkin/klass; det vill säga utbildning, yrke, kapitalformer och så vidare (vilket kanske inte är förvånande med tanke på min förförståelse för ämnet). Ytterligare ett validitetsproblem har jag berört tidigare, det om klasstillhörighet och klassidentitet.

Hur är det då med tillförlitligheten? Jag har varit inne på representativitet i SOM-undersökningen som helhet, hur fördelningen av svaranden i stickprovet överensstämmer med SCB:s uppgifter om riket i stort. Mitt eget urval innehåller också sina skevheter. Könsfördelningen följer hela SOM-undersökningens övervikt av kvinnliga svaranden. Gruppen nedåtstigande klassresenärer har flest kvinnor, 68 procent mot övrigas ungefär 50 procent vardera. De nedåtstigande klassresenärerna utgör endast 88 individer och för vissa frågor endast 44, vilket gör gruppen svår att generalisera utifrån. Andelen äldre – i åldersgruppen 50-85 år – är påtagligt högre hos de uppåtstigande klassresenärerna: 54 procent mot arbetarklassens 39 procent. Hur klassresenärerna förhåller sig till hela stickprovet går inte att svara på eftersom någon sådan indelning inte görs. Dessa nämnda problem utgör egentligen inte några större problem för generaliserbarheten, men bör ändå hållas i minnet vid tolkningen av analysen (kontroller för exempelvis ålder redovisas i bilaga).

Till sist har jag ett par invändningar mot själva formuläret. Svartalternativen presenteras inte alltid i en standardiserad ordning. Ibland är följden: aldrig, någon gång, ganska ofta, mycket ofta (t ex fråga 42, 43). Vid andra tillfällen är den: flera gånger i veckan, någon gång i veckan, mer sällan, aldrig (t ex fråga 15). Kanske finns det en poäng med detta, men förmodligen skulle det underlätta om "aldrig-alternativet" *alltid* var placerat sist (eller tvärtom). Det kan tyckas vara en petitesse men jag tror att det kan vara av betydelse för svarspersonen vid en sådan här, nästan fyrtio sidor lång, enkät. Fråga 35 om antalet hyllmeter böcker har även den en märklig kronologi i svartalternativen. Alternativet "mindre än 1 hyllmeter" följs av "6-12 hyllmeter" och därefter "1-2 hyllmeter", "2-6" och sist "mer än 12 hyllmeter".

Vad jag kom fram till

Jag kommer främst att använda korstabeller med procentsatser när jag redovisar mina resultat. Det är ett enkelt och överskådligt sätt att presentera data som läsaren lätt kan ta till sig. Resultatkapitlet är indelat i fyra delar. Jag inleder med att presentera de undersökta individernas bakgrund, hur gamla de är, vilka yrken som är vanligast och så vidare. Därefter kartläggs medieintressen, vilka medier och vilken teknik/utrustning som finns i hushållen och hur vanlig denna är. Kapitlet om medievanor inleds med medie- och kanalpreferenser, om exempelvis personerna föredrar TV framför radio, och vilka kanaler man i så fall väljer. Efter denna genomgång beskriver jag innehållspreferenserna, vilka som läser flest romaner och vilka som läser insändarna i tidningen.

De undersökta individernas bakgrund

För att veta vilka individer vi har att göra med kommer jag här att ta upp de viktigaste bitarna i personernas bakgrund. Hur de fördelar sig gällande ålder, utbildningsnivå, inkomst och så vidare. Detta är relevant för senare kartläggning av medievanorna; innehav av DVD skulle till exempel kunna ha ett samband med ålder.

Ålder, kön, utbildningsnivå och inkomst

Hos de uppåtstigande klassresenärerna är åldersgruppen 50-85 år störst. Detta skulle kunna tyda på att uppåtstigande klassresor var vanligare förr, och stadigt minskar i omfattning (något som Frykman och även Wennerström framhåller). Det skulle även kunna tolkas som att de unga klassresenärerna ännu inte har sin identitet klart utformad, att habitus inte är förändrat. Indelningen i klasser är svarspersonernas egen, så kallad subjektiv klass. Med tanke på färskare postmoderna teorier om klasssamhällets död, är det inte förvånande att individer i äldre generationer skulle ha en mer utpräglad uppfattning om att kanske tillhöra arbetarklassen och därifrån göra en klassresa. För att se sig själv som uppåtstigande klassresenär krävs att det finns en känsla av tillhörighet i arbetarklassen, en tillhörighet som under resans gång troligtvis förändras.

Tabell 2.1 Bakgrundsfakta om olika samhällsklasser i Sverige 2002 (procent).

	Total	Stabil arbetarklass	Klassresenär uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil tjänsteman
Ålder					
15-29 år	22	26	10	34	24
30-49 år	36	35	36	42	39
50-85 år	41	39	54	24	37
Kön					
Man	48	49	48	32	49
Kvinna	52	51	52	68	51
Utbildningsnivå					
Låg	41	63	30	33	11
Medelhög	26	26	26	35	25
Hög	32	11	44	32	64
Hushållsinkomst					
100 000 el. mindre	6	7	2	16	5
101 000-200 000	15	22	7	21	8

201 000-300 000	20	24	14	29	15
301 000-400 000	19	22	18	21	15
401 000-500 000	18	18	22	9	18
501 000-600 000	9	5	16	2	14
601 000-700 000	5	1	9		10
Mer än 700 000	7	1	12	1	14
Delar hushåll					
>1 vuxen i hushållet	76	73	85	62	75
Antal*	2374	1171	517	88	598

Kommentar: Låg utbildning innebär grundskola/folkskola, folkhögskola samt två-årigt gymnasium eller fackskola. Flickskola/realexamen och treårigt gymnasium faller under medelhög utbildning. Hög utbildning innebär studier vid högskola/universitet eller examen från densamma, samt examen från forskarutbildning. Hushållsinkomsten gäller alltså *hela* hushållets inkomst. I tabellen framgår inte hur många som ingår i respektive hushåll. Tabellen redovisar vuxna som delar hushåll med andra vuxna. Till vuxna räknas individer över 20 år. *Antalet svaranden på frågorna Utbildningsnivå, Inkomst och Delar hushåll var något lägre än övriga frågor.

Källa Riks-SOM 2002.

Största skillnaderna mellan klasserna återfinns i de äldsta respektive yngsta ålderskategorierna. Arbetarklassen och tjänstemännen har ungefär lika stora andelar äldre (50-85 år) och yngre (15-29 år), medan de uppåtstigande klassresenärerna har större andel äldre individer. Generationen som mest frekvent har rest uppåt är de som är födda 1954 eller senare.

Könsfördelningen är jämn mellan klasserna, med någon övervikt för kvinnorna. Undantaget är de nedåtstigande klassresenärerna där kvinnorna utgör 68 procent. Klassidentiteten påverkas i hög grad av make/makas klass enligt Cigéhn (se sid. 9 ovan). De nedåtstigande kvinnorna skulle alltså kunna vara gifta med män som är arbetare och därför karaktärisera sig själva som arbetare, men detta förhållande går inte att testa eftersom vi inte vet make/makas klass (en fråga som borde ställas i framtida SOM-undersökningar). En annan möjlig förklaring är yrket. Det vanligast yrket i den här gruppen är undersköterska och laboratoriebiträde¹³ – kvinnodominerade yrken med låg status. De nedåtstigande klassresenärerna är dock bara 88 individer, därför är det svårt att uttala sig i generella termer.

I tabellen innebär låg utbildning motsvarande grundskola/folkskola, folkhögskola samt tvåårigt gymnasium eller fackskola. Flickskola/realexamen och treårigt gymnasium faller under medelhög utbildning. Den höga utbildningen innebär studier vid högskola/universitet eller examen från densamma, samt examen från forskarutbildning. Inte förvånande är det de stabila tjänstemännen som har högst utbildningsnivå, följt av de uppåtstigande klassresenärerna. Det ligger i linje med teorier om klassreproduktion, snedrekrytering och kapital.

Studenter med akademisk bakgrund har inte bättre betyg, men det är mer självklart för dem att studera vidare än det är för studenter med arbetarklassbakgrund, menar Frykman. Men studenter med akademisk bakgrund har många gånger ett stort stöd hemifrån; föräldrarnas engagemang i studierna, insikt i utbildningsväsendet samt studentens trygghet i att följa familjens akademiska tradition kan göra det lättare för dessa individer än för de med en icke-akademisk bakgrund. Även den svenska skolans pedagogik som fokuserar på att *vara* snarare än att *bli* medverkar till den sociala snedrekryteringen (Frykman, 1998: 38, 181). Bourdieu hävdar att utbildningsväsendet som sådant reproducerar klasskillnader; skolan är inte till för individer i allmänhet utan för de individer som redan besitter skoldiskursen (och "the kind of values and environment which the school system promotes", Webb et al 2002: 114).

¹³ Se yrkesgenomgång på sidan 35.

Utbildning ger kulturellt kapital och den som söker sig till en utbildning är sannolikt en person som redan har (ärvt) kulturellt kapital. Det kulturella kapitalet kan även omsättas till ekonomiskt kapital genom till exempel en utbildning som ger arbete (Carle, 2003: 399). Det verkar alltså gå i en cirkel; den som har ett habitus som "stödjer" utbildning, kommer förmodligen att utbilda sig och vice versa, och den som har utbildning kan få ett arbete som ger en bra inkomst som i förlängningen höjer den sociala positionen. Klasseproduktionen fortsätter eftersom kapitalet är ojämnt fördelat och habitus är trögrörligt (Broady, 1989: 23).

I tabellen framgår att andelen högutbildade stabila tjänstemän är lika stor som andelen lågutbildade individer inom den stabila arbetarklassen. När det gäller andelen individer med treårig gymnasieutbildning – alltså medelutbildade – så är denna grupp lika stor oberoende av samhällsklass vilket säkerligen beror på att majoriteten av ungdomarna idag går vidare till gymnasiet.

Från utbildningsnivå till hushållsinkomst är steget inte långt, generellt brukar ju här finnas ett samband. Hushållsinkomsten baseras på hushållets sammanlagda inkomst före skatt under ett år. Gruppernas fördelning ser här lite olika ut. Främst är de stabila tjänstemännen mer jämt spridda över inkomstskalan än de övriga grupperna. Den stabila arbetarklassen däremot är ganska samlad mellan 101 000-500 000 kronor. De något mer utbildade uppåtstigande klassresenärerna samlas kring 201 000-600 000 kronor. Sett till utbildningsnivå är det lätt att anta att tjänstemännens höga utbildning skulle avspeglade sig i hushållsinkomsten, gruppen har 20 procent fler högutbildade än de uppåtstigande klassresenärerna. Men några avgörande skillnader går inte att se. Det är anmärkningsvärt hur lika fördelade hushållsinkomster dessa klassresenärer och de stabila tjänstemännen har. Det är även dessa två grupper som är de enda med en inkomst över 700 000 kronor. Hur är det då med hemmafruarna och deltidsarbetarna? Hemmafruarna visar sig vara jämnt fördelade över klasserna. De flesta deltidsarbetarna finns hos den stabila arbetarklassen där 20 procent arbetar deltid (motsvarande andel hos uppåtstigande klassresenärer är 16 procent, hos nedåtstigande dito 19 procent och hos tjänstemännen 14 procent. Tabell över detta finns ej presenterad).

Denna jämna inkomstfördelning hos uppåtstigande klassresenärer och stabila tjänstemän går att förklara med andelen vuxna i hushållet. Inkomstuppgifterna gäller som nämnts tidigare hushållets sammanlagda inkomst, ett hushåll med flera inkomsttagare/vuxna skulle därmed medföra en högre totalinkomst. De uppåtstigande klassresenärerna har större andel (10 procent) som delar hushåll med vuxna. Tyvärr går det inte av dessa uppgifter att avgöra hur många i hushållet som har en inkomst – att dela hushåll med vuxen innebär inte per automatik att denne har en inkomst. Dessutom räknas alla över tjugo år som vuxna, det skulle alltså kunna betyda ett stort antal studenter och icke-förvärvsarbetande. Om vi ser enbart på ålder, klass och inkomst så är de generella dragen att höginkomsttagarna (501 000 - 700 000 kronor eller mer) återfinns bland tjänstemän och uppåtstigande klassresenärer. Detta gäller oavsett ålder. Allmänt gäller också att inkomsten generellt stiger med åldern (äldre tjänar mer än yngre, undantaget de allra äldsta), vilket inte är särskilt förvånande (se tabell 1 i bilaga).

Boende

Att bo centralt i en stad är enligt Bourdieu förbundet med att bo nära makten och har hög kapitalvolym (alla former av kapital, Bourdieu: 1987: 283). Det är alltså inte någon slump att förorter och kranskommuner har lägre status än innerstan, för tillgång till det senare området krävs ju både högt ekonomiskt kapital och (numer) socialt kapital. I tabellen nedan redovisas såväl boendeområde, boendeform som hyrande eller ägande av bostaden.

Tabell 2.2 Boende bland olika samhällsklasser i Sverige (procent).

	Total	Stabil arbetarklass	Klassresenär uppåt	Klassresenär nedåt	Stabil tjänsteman
Boendeområde					
Ren landsbygd	12	15	10	10	7
Mindre tätort	23	32	18	11	14
Stad eller större tätort	49	42	55	53	55
Stockholm, Göteborg Malmö	16	11	17	25	24
Boendeform					
Villa/radhus	55	52	67	34	53
Lägenhet	43	46	32	64	45
Annat boende	2	2	1	2	2
Hyr/äger bostaden					
Hyr	34	39	24	57	32
Äger	66	61	76	43	68
Antal	2356	1159	514	88	595

Kommentar: Storstäderna inkluderar såväl centrala- som förortsområden. Frågan om hyrande eller ägande är baserad på om *någon i hushållet* hyrde eller ägde bostaden.

Källa: Riks-SOM 2002.

Lika stor andel som vuxit upp i någon av storstäderna bor där i nuläget (se tabell 2 om uppväxtplats i bilaga). Övriga områden är ganska rörliga, till exempel är betydligt fler idag bosatta i en stad eller större tätort än de som uppger att de vuxit upp i motsvarande område. Arbetarklassen bor i nuläget främst i en mindre-/större tätort eller i en stad. En lika stor andel hos de uppåtstigande klassresenärerna som de stabila tjänstemännen bor i en stad eller större tätort. Nästan en fjärdedel av tjänstemännen respektive nedåtstigande klassresenärer bor i någon av storstäderna. 17 procent av de uppåtstigande klassresenärerna gör detsamma.

De uppåtstigande klassresenärerna skiljer ut sig när det gäller boendeform, 67 procent bor i villa eller radhus. Av arbetarklassen och tjänstemännen är det bara dryga 50 procent som har den boendeformen, och dryga 30 procent av de nedåtstigande resenärerna. Majoriteten av alla samhällsklasser bor alltså i villa eller radhus, med undantag av de nedåtstigande klassresenärerna.

Andelen som hyr respektive äger sin bostad följer ganska väl fördelningen för boendeform. De uppåtstigande klassresenärerna, tillika villa-/radhusboende, är de som i störst utsträckning äger sin bostad. Arbetarklassen och nedåtstigande klassresenärer är de som oftast hyr sin bostad.

Det mest intressanta av denna redovisning av samhällsklassers boende är tjänstemännens fäste i storstäderna och de uppåtstigande klassresenärernas avsaknad av detta. Även fast resenärerna har rest, alltså bytt position och så att säga "blivit" tjänstemän, *placeras* de sig inte nära tjänstemännen i samhällsrummet. Sambandet mellan hög social klass och centralt boende (stad) gäller alltså fortfarande.

Utbildningsinriktning och yrke

En fråga i formuläret (fråga 143) handlade om huvudsaklig utbildningsinriktning. Tolv alternativ fanns, bland annat ekonomi, hälso- och sjukvård och teknik, samt ett öppet alternativ där annan typ av inriktning kunde formuleras av den svarande. Några inriktningar utmärkte sig inom de olika grupperna, men även här finns

mönstret att tjänstemännen är jämt fördelade över de olika alternativen (se tabell 3 i bilaga.). Inom arbetarklassen återfinns den största gruppen inom teknik, byggteknik, industri och transport. Även hos de uppåttstigande klassresenärerna är denna utbildningsinriktning vanlig, även om ekonomi, handel och administration är något större. Inom ekonomi och handel återfinns de flesta tjänstemännen, följt av teknisk- och sjukvårdsinriktning. För övrigt är det problematiskt att dra några större slutsatser av utbildningsinriktningarna. Dessa är breda och säger inte något om individens framtida position; den som väljer sjukvårdsinriktning kan likaväl bli kirurg som sjukskötare.

Vilka yrken har då individerna i undersökningen? För det första kan vi konstatera att arbetarklassens fem vanligaste yrken sammanfaller väl med den sammanlagda bilden av de vanligaste yrkena. Förman inom verkstad, bygg och metallindustrin är vanligast. Hos uppåttstigande klassresenärer är arbetsledare, förman, tekniker och verkmästare vanligast. Arkitekt, ingenjör och lärare/forskare är yrken som återfinns både hos tjänstemän och uppåttstigande klassresenärer. Yrken skrivna med plustecken mellan sig är sådana som har lika stor andel individer som en annan yrkesgrupp och därför hamnar på samma plats (till exempel finns det lika stor andel träarbetare och manuellt arbetande som arbetande inom åldringsvården).

I Gilljam, Holmbergs och Bennulfs valundersökningsrapport finns koder för olika yrkesgrupper (Gilljam et al 1991: 241ff). En kod delar in yrkena i olika grupper och annan kod delar in i yrkesstatus. Statuskoden skiljer mellan företagare och anställd samt statuskillnader inom yrkesgruppen. Statuskillnader kan handla om till exempel utbildningsnivå och arbetsuppgift. Jag kommer inte att redovisa yrkes- och statuskoderna här, eftersom dessa är så omfattande. En utförlig kodförteckning finns i Gilljam, bilaga 8 (1991: 241). Nedan presenteras istället en lista över de "vanligaste" yrkena totalt sett och inom respektive klass. Det totala antalet svaranden är 2373 individer. Dessa är fördelade på 164 olika yrken, därför är också procentandelarna ganska små. Många yrken hamnar på en andel om 3 procent, och för att inte få för stora listor har jag lagt yrken med mer än 3 procent i fallande ordning efter varandra.

Yrken

Fem vanligaste totalt

1. Förman inom verkstad, bygg, metall (5%)
2. Biträde vid sjukhus (mer än 3%)
3. Undersköterska, lab.bitråde (mer än 3%)
4. Lärare med högskoleutbildning, rektor, professor (mer än 3%)
5. Arbetsledare, förman, tekniker, verkmästare (mer än 3%)

Fem vanligaste hos arbetare

1. Förman inom verkstad, bygg, metall (9%)
2. Biträde vid sjukhus (6%)
3. Undersköterska, lab.bitråde (5%)
4. Biträde i affär, snabbköp (mer än 3%)
5. Träarbete, manuellt arbete + åldringsvård (mer än 3%+3%)

Fem vanligaste hos klassresenär uppåt

1. Arbetsledare, förman, tekniker, verkmästare (7%)
2. Lärare med högskoleutbildning, rektor, professor + arkitekt, egentligt ingenjörsarbete, forskningsarbete (6%+6%)
3. Sjukvårdstekniskt arbete, underläkare, sjuksköterska, barnmorska (mer än 4%)
4. Lägre banktjänsteman, resebyrå (4%)
5. Klasslärare, övrig lärare (3%)

Fem vanligaste hos klassresenär nedåt

1. Undersköterska, lab.biträde + biträde på sjukhus (7%+7%)
2. Förman inom verkstad, bygg, metall (6%)
3. Klasslärare, övrig lärare + Biträde i affär, snabbköp (mer än 4%+4%)
4. Sjukvårdstekniskt arbete, underläkare, sjuksköterska, barnmorska + paketering, lager, manuellt arbete m.fl. (3%+3%)
5. Biträdespersonal + kontorist, kassör + husligt arbete m.fl. (2%+2%+2%)

Fem vanligaste hos tjänstemän

1. Lärare med högskoleutbildning, rektor, professor (7%)
2. Arkitekt, egentligt ingenjörsarbete, forskningsarbete (5%)
3. Revisor, taxeringstjänsteman (mer än 4%)
4. Arbetsledare, förman, tekniker, verkmästare + sjukvårdstekniskt arbete, underläkare, sjuksköterska, barnmorska (mer än 4%+4%)
5. Bibliotekarie med akademisk examen + kamrer (2%+2%)

Liksom utbildningsinriktning är det svårt att säga något klargörande om yrken. Det är relativt få individer inom varje yrke, och sektorerna (sjukvård, utbildning osv.) man arbetar inom skiljer sig inte nämnvärt klasserna emellan. Dessutom är några yrken svåra att relatera till. Vad innebär egentligen "träarbete" och finns det någon som svarar att de arbetar som "privatdetektiv" (står som kod 912, Gilljam et al 1991: 256)? Hur komplicerad denna kodning än är så finns en tydlig tendens: ju högre klass desto mer kvalificerat yrke (med detta menar jag yrke som kräver utbildning). Dessutom tenderar arbetarklassen och nedåtstigande klassresenärer att inneha yrken med låg status, (kod mellan 6-8, det vill säga bland de lägsta i skalan som går från 1-8). De vanligaste yrkena hos tjänstemännen är å andra sidan inte rankade statusmässigt högst, vilket är ganska självklart – alla kan inte vara företagsledare (exempelvis). Skillnader i status mellan tjänstemän och uppåtstigande klassresenärer tycker jag är svåra att se, de flesta yrken sammanfaller hos de båda grupperna. Ser man till statuskoderna där 1 är högst status och 8 är lägst, får uppåtstigande klassresenärer fyra sexor och en femma medan tjänstemännen får fyra femmor och en sexa. Tjänstemän har alltså yrken med högre status än uppåtstigande resenärer, men skillnaderna är inte så stora.

Intressant är att det vanligaste yrket hos de uppåtstigande klassresenärerna är arbetsledare och förman (bland andra). Dessa yrken är breda och svåra att riktigt få klarhet i, men man kan tänka sig att det inte är alla med denna titel som har någon form av utbildning. Här ser vi alltså, antar jag, arbetare som har en identitet som tjänstemän och som har rest med ett annat medel än utbildning. Förmodligen är denna typ av resande mindre förekommande i dagsläget på grund av en ökad konkurrens på arbetsmarknaden samt fler tjänstebetonade yrken (som kräver akademisk eller annan utbildning).

Yrkesidentiteten är extra viktig för klassresenären i det att hon inte har äldre generationers positioner och erfarenheter att luta sig mot (Wennerström, 2003: 170). Kanske är det också därför många arbetarungdomar tvekar (se snedrekrytering) inför en lång universitetsutbildning som ofta resulterar i en abstrakt examen och inte ett yrke? Att klassresenärer väljer yrken som är väldefinierade och trygga, exempelvis ingenjör och lärare (se Molin, Ågren 1991: 110) bekräftas av yrkeslistan ovan. Å andra sidan innehar de stabila tjänstemännen också dessa yrken, så det går inte att se hur klassresenärerna skulle skilja sig från dessa.

Som vi har sett i detta kapitel finns det både skillnader och likheter mellan klassresenärer och övriga grupper. Tendensen finns ändå att uppåtstigande klassresenärer mer liknar tjänstemännen än sina reskamrater, främst när det gäller utbildningsnivå, yrke och inkomst (vilket är naturligt med tanke på definitionen av klassresenär).

Tillgång till medier

Hur ser det egentligen ut i hushållen? Vilket medium är vanligast, har alla som har en dator även en skrivare och vilka läser egentligen deckare? Detta är ett axplock av frågor som får svar i det här kapitlet. Under rubriken nedan besvaras den första frågeställningen: Hur ser medie-/tekniktillgången ut hos klassresenärer? Jag kommer även att diskutera vad medietillgången betyder. Om det spelar någon roll att färre arbetare än tjänstemän har en morgontidningsprenumeration och vad det betyder att den nyaste tekniken är vanligare hos en enda klass.

Medie- och tekniktillgång

Nedan presenteras en tabell över vilka medier och vilken ”teknik” som finns i hushållen hos de olika klasserna. Det handlar alltså både om tidningar, datorer och mobiltelefoner. Det kan tyckas överflödigt att i det här sammanhanget titta på vilka som har exempelvis handdator, men tanken är att försöka ge en översiktlig bild av hur olika gruppers medieinnehav ser ut i stort.

Tabell 3.1 Medier och ”teknik” i hushållen i olika samhällsklasser (procent).

Medier och ”teknik” i hushållet	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Mobiltelefon	91	88	94	90	93
Text-TV	90	91	92	81	87
Video	87	85	90	76	89
CD-spelare	87	83	89	87	93
Persondator	72	62	81	66	84
Morgontidnings- prenumeration	71	64	82	55	78
Skrivare	65	56	75	53	75
Modem	65	67	67	70	59
Bredband	35	33	33	29	41
DVD-spelare	28	25	29	33	32
Digital-TV/Set Top Box	20	19	21	11	20
Handdator	10	4	14	3	19
Bärbar mp3-spelare	4	4	4	1	6
Antal	2357	1163	510	88	596

Kommentar: Tabellen är rangordnad efter vilket medium eller vilken ”teknik” som totalt sett är vanligast i hushållen. Antalet svaranden på frågorna om modem och bredband är endast 1406, dessa har Internetuppkoppling i hemmet. Övriga har uppkoppling på arbetet, skolan, annan plats eller ingen uppkoppling alls.

Källa: Riks-SOM-2002.

Som framgår av tabellen så har de flesta – 91 procent – en mobiltelefon. Arbetarklassen är den grupp som i minst utsträckning har mobiltelefon, 88 procent mot tjänstemännens 93. Att så många i Sverige har en mobil idag kan till viss del förklaras av att även äldre individer börjat använda mobiltelefon (Holmberg, Weibull, 2003: 22).

Andelen som har dator i hemmet är ungefär lika många hos uppstigande klassresenärer som hos tjänstemännen, nämligen dryga 80 procent. Detta kan jämföras med arbetarklassens 62 procent. Majoriteten av dem som har dator i hemmet har även tillgång till modem. Något färre datorägande tjänstemän har modem

än övriga samhällsklasser, däremot är det *något* fler tjänstemän än arbetare som har bredband (felmarginalen är här ungefär +/- 4 respektive 3 procent). Internet är särskilt intressant ur klassynpunkt eftersom det här finns tydliga skillnader. Tjänstemännen har i högre utsträckning än andra klasser tillgång till dator, skrivare och handdator (samt i någon mån bredband).

Ser man på vilken plats Internetanvändningen förekommer så finns även här skillnader – fler tjänstemän än arbetare uppger att de är ute på nätet på skolan eller på arbetet (Hedman, Bergström, 2003: 187). Något som kan kopplas till yrke och möjligheten att påverka tiden på arbetet.

Man skulle kunna tro att de som bor i lägenhet har bredband i större utsträckning än modem, detta med tanke på att hela fastigheter ansluts samtidigt och att utbyggnaden av bredband skulle kunna vara mer frekvent i tätbefolkade områden. Men så är inte fallet. Av de som bor i lägenhet har lika stor andel modem som bredbandsuppkoppling. Av de som bor i villa eller radhus dominerar dock modemet, 47 mot 18 procent (se tabell 4 i bilaga). Uppgifterna om Internetuppkoppling är från år 2002, precis som övriga, och man kan förmoda att andelen som har bredband ökar framöver i takt med utbyggnaden.

Att prenumerera på en dagstidning är en vana som delas av de flesta i Sverige, 73 procent av hushållen är prenumeranter (Antoni, 2003: 158. 73 procent avser även företagare och jordbrukare som jag ju inte har med i tabellen ovan). Majoriteten av alla samhällsklasser prenumererar på en morgontidning (se tabell ovan), men andelarna skiljer sig åt. I minst utsträckning prenumererar nedåtstigande klassresenärer och arbetarklassen, medan de andra två grupperna prenumererar ungefär lika mycket. 63 procent av arbetarklassen och 81 respektive 77 procent av uppåtstigande klassresenärer och tjänstemän prenumererar på en morgontidning. I stort sett följer prenumerationen inkomstnivåerna för de olika samhällsklasserna.

Men prenumerationen i sig säger ganska lite om den egentliga läsningen, mer om detta i avsnittet om medie- och kanalpreferenser.

Böcker i hyllan

Att ha böcker i hemmet berättar något om intresset för litteratur, men egentligen inte så mycket mer. Antal hyllmeter böcker säger förstås inget om läsningen i sig; man kan läsa många böcker men behöver därför inte *äga* många böcker. Mer om själva läsandet presenteras senare. Nedan finns en tabell över antalet hyllmeter böcker som finns i hushållen hos olika samhällsklasser.

Tabell 3.2 Antal hyllmeter böcker i hushållen i olika samhällsklasser (procent).

Hyllmeter böcker	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
<1	12	22	4	10	3
1-2	25	23	24	17	32
2-6	10	14	7	10	6
6-12	28	30	30	41	20
>12	24	11	34	22	38
Total	99	100	99	100	99
Antal	1131	529	247	41	314

Kommentar: I formuläret är inte antalet meter rangordnade som ovan (fråga 35 i formuläret). Istället är ordningen: < 1, ca 6-12, 1-2, 2-6 och > 12 hyllmeter, vilket är en besynnerlig och ologisk ordning anser jag. De totala antalet svaranden uppgår endast till 1131, vilket dels är på grund av att frågan endast är ställd i ett formulär, dels att de som inte har några böcker inte finns med i denna tabell.

Källa: Riks-SOM 2002.

Den stabila arbetarklassen är de som i högst utsträckning har mindre än 1 hyllmeter böcker. Det andra extremvärdet – de som har över 12 hyllmeter – är mest frekvent hos stabila tjänstemän och uppåtstigande klassresenärer. 38 respektive 34 procent av tjänstemännen och de uppåtstigande klassresenärerna har över 12 hyllmeter böcker. Arbetarklassen och de uppåtstigande klassresenärerna ligger lika när det gäller sex till 12 hyllmeter, ungefär 30 procent i varje grupp har så många hyllmeter. Antalet hyllmeter är inte testat mot åldersgrupper. Men sannolikt har äldre fler böcker än yngre, eftersom de har haft mer tid att samla på sig böcker.

Böcker kan precis som TV: n ses som en del i möblemanget, och jag tänker mig att hur vi möblerar våra hem i någon mån avspeglar hur vi vill framställa oss själva. Genom kläder, möblemang och saker i hemmet kommunicerar vi vilka vi är. Hemmet skulle också kunna ses som ett slags "frontstage" där böcker och övrig inredning är rekvisita, för att tala med Goffmans termer (Harste, Mortensen, 1999: 225). Det vi visar upp för andra i hemmet/på scenen talar om vilken socioekonomisk klass vi har. Givetvis är böcker också kopplat till kulturellt kapital, ett hem med många hyllmeter böcker kan kommunicera bildning, utbildning och intresse för litteratur. Själva mediet, i det här fallet böckerna, är en statusmarkör som kan relateras till andra förekommande medier i hushållet som exempelvis TV, DVD och tidningar.

Sammanfattningsvis kan sägas att medie- och tekniktillgången i hushållen inte är så dramatiskt olika. En majoritet hos alla samhällsklasser har tillgång till äldre medier och teknik, medan nyare teknik däremot inte är lika utbredd. Av de som har tillgång till nyare teknik (handdator, DVD) finns det en övervikt hos tjänstemännen. Enligt Gans präglas finkulturen av just detta; de tar i högre utsträckning än andra kulturer till sig det nya och är ofta först med det senaste (Gans 1999: 101-106). Tjänstemännens mönster är dock inte genomgående; till exempel är andelen som har mp3-spelare är relativt jämn över klassgränserna. Skillnaderna är tydliga mellan klasserna när det gäller tillgång till dator, skrivare och morgontidningsprenumeration, vilket jag har nämnt tidigare. Här ligger tjänstemännen och uppåtstigande klassresenärer i topp. Generellt kan man säga att morgontidningsprenumeration, dator och skrivare är medier och teknik som är kopplade till det skrivna ordet (man behöver naturligtvis inte skriva på datorn, men möjligheten finns ju). Individer inom lågkulturen läser inte mycket, och gör de det är det främst kändismaterial i någon tabloidtidning, enligt Gans. "Det skrivna ordet" är statusmässigt högre placerat än bildmediet (vilket enligt Gans beror på tillgång till utbildning) och detta stämmer ju väl överens med placeringen av tjänstemän och uppåtstigande klassresenärer.

Medie- och kanalpreferenser

I det här kapitlet kommer jag att kartlägga medie- och kanalpreferenser. Går det att se mönster i vilka som föredrar SVT och TV3-Direkt, morgontidningar och Metro? Jag kommer att inleda med skrivna medier för att sedan övergå till radio och TV. Sist presenteras nyhetskanaler och nyhetsmedier.

Morgon- och kvällstidningar samt Metro

Nedan visas hur stor del av olika samhällsklasser som regelbundet läser morgon-, kvällstidning samt Metro. Observera ”regelbundet” innebär olika antal dagar för olika typer av tidningar (se kommentar).

Tabell 4.1 Regelbunden tidningsläsning i olika samhällsklasser (procent).

	Total	Stabil arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär nedåt	Stabil tjänsteman
Läser morgontidning regelb.	75	69	95	60	80
Läser kvällstidning regelb.	32	37	27	39	23
Läser Metro regelb.*	11	9	9	18	13
Antal	2340	1152	512	84	592

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst fyra dagar/vecka för morgontidningar och Metro och minst tre dagar/vecka för kvällstidning. Regelbunden kvällstidningsläsning är tre dagar per vecka, alltså två dagar färre än för motsvarande hos morgontidningsläsning. Färre antal dagar har sin förklaring i att det är andra vanor och annan räckvidd som gäller för kvällstidningar (Antoni 2003: 165). *Antal svaranden var något fler: 2374.

Källa: Riks-SOM 2002.

Den grupp som läser dagstidningar i minst utsträckning är unga, ensamstående, låg- och medelutbildade och arbetare. Äldre, högutbildade, tjänstemän och gifta/sambos är de som läser oftast (Antoni, 2003: 160). Av tabellen ovan framgår det att de uppåtstigande klassresenärerna och tjänstemännen som mest regelbundet läser morgontidning, 95 respektive 80 procent har den vanan. Arbetarklassen läser morgontidningar i något mindre utsträckning, 69 procent är regelbundna läsare. Vid kontroll för ålder visar det sig att detta mönster fortfarande gäller (se tabell 5 i bilaga). Som jag nämnt i tidigare avsnitt säger inte prenumerationen hela sanningen om läsningen. Tabell 4.1 visar att 69 procent av arbetarna regelbundet läser en morgontidning, alltså något fler än vad som prenumererar i samma grupp (5 procentenheters skillnad). Hos de uppåtstigande klassresenärerna läser 95 procent medan 81 procent prenumererar på en morgontidning, denna grupp har alltså högst andel läsare, men också högst andel prenumeranter. De uppåtstigande resenärerna som inte prenumererar men ändå läser en morgontidning får främst tillgång till den genom arbetet eller skolan (se tabell 6 i bilaga).

Metroläsare är även läsare av andra dagstidningar, parallellt med gratistidningen, det är ett komplement till någon annan tidning (Wadbring, 2003: 174). Eftersom det är en gratistidning borde den appellera individer med små resurser, unga, låginkomsttagare och de som inte har råd med prenumeration. I tabellen ovan ser vi att skillnaderna mellan grupperna inte är särskilt stora, ungefär 9 procent av arbetare och uppåtstigande resenärer läser Metro, och 18 respektive 13 av de nedåtstigande och tjänstemännen (+/- 2 procent felmarginal). De nedåtstigande resenärerna är alltså de som i störst utsträckning läser Metro. Vid en kontroll för ålder syns samma mönster; de nedåtstigande läser mest, följt av de uppåtstigande och tjänstemännen. Och de yngre läser oftare Metro än äldre (se tabell 7 i bilaga).

Vilka läser då kvällstidningar? Den typiske läsaren är en lågutbildad ung man som tillhör arbetarklassen, vilket kan förklaras med hänvisning till ekonomiska faktorer. Låginkomsttagare köper hellre lösnummer än prenumererar, och prenumeration är en vana som av tradition är mer populärkulturell och förknippas inte med högt kulturellt kapital (Antoni, 2003: 166). Tabellen ovan bekräftar detta, att arbetarklassen är de som mest frekvent läser kvällstidningar. Nedåttigande klassresenärerna läser också de kvällstidningar regelbundet. Ungefär lika stor andel uppåttigande klassresenärer som tjänstemän läser kvällstidningar. Ålder rubbar inte på det här mönstret, men de tydligaste skillnaderna mellan grupperna finns förstas hos de som är över 30 år (se tabell 8 i bilaga). Återigen ser vi alltså en likhet i vanor mellan uppåttigande klassresenärer och tjänstemän. Och återigen placerar sig klasserna efter det förväntande (det vill säga enligt fördomarna) mönstret; lite lite petsat kan man säga att lågstatustidningar främst används av lägre klasser.

Tidskrifter och övriga tidningar

Hittills har jag gått igenom prenumeration, läsning av morgon- kvällstidningar och Metro. Nu riktar jag fokus mot den regelbundna läsningen av olika tidningar och tidskrifter.

Tabell 4.2 Regelbunden läsning av tidningar och tidskrifter i olika samhällsklasser (procent).

Läsning av tidning och Tidskrift	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Vecko-/månadstidning	72	71	74	72	72
Special-/facktidning	54	46	63	54	62
Facklig tidning/tidskrift	46	46	53	37	40
Utländsk dagstidning	7	5	5	17	12
Annan utländsk tidning eller tidskrift	11	7	9	17	18
Totalt antal	1200	583	255	41	321

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst ”någon gång i månaden” eller oftare. Frågan är endast ställd i ett av formulären varför antalet svaranden bara är 1200 individer.

Källa: Riks-SOM 2002.

Den regelbundna läsningen av vecko- och månadstidningar är påfallande likartad mellan de olika samhällsklasserna. En trolig förklaring till den jämna fördelningen skulle kanske kunna vara könstillhörighet. Läsning av special- och facktidning är vanligast hos uppåttigande klassresenärer och tjänstemän.

En intressant iakttagelse är tjänstemännens och de nedåttigande resenärernas intresse för utländska tidningar. Nästan mer än dubbelt så stor andel tjänstemän och nedåttigande klassresenärer som arbetare och uppåttigande klassresenärer, läser utländska dagstidningar och andra tidningar eller tidskrifter. Vid en kontroll för medborgarskap (se tabell 9 och 10 i bilaga) visar det sig att detta förhållande stämmer oavsett vilket medborgarskap individen har. Andelen som vuxit upp i ett annat land är jämt fördelad över klasserna, så detta är inte heller en förklaring till förhållandet att tjänstemän och de som ”har varit” tjänstemän oftare än andra läser utländska tidningar. Men varför ser det då ut som det gör? En tänkbar förklaring skulle kunna vara resor till utlandet, där de inkomststarka skulle kunna ha större möjlighet att göra resor. Å andra sidan är inte nedåttigande klassresenärer inkomststarka, men de kan likväl ha bevarat vanan från uppväxten i tjänstemannahem. Ytterligare en faktor som skulle kunna spela roll är språkkunskaper och givetvis resor och utlandskontakter i tjänsten. Med Gans teori om tjänstemännens smak för det ”smala” och exklusiva (i bemärkelsen ovanligt) är kanske mönstret logiskt. Det som ännu inte har kommit till Sverige är förstas okänt bland flertalet och därmed attraktivt, och nya trender importerar ofta från andra länder.

Läsning av böcker

Såväl Trondmans och Wennerströms som mina egna klassresenärer betonade vikten av litteratur för att göra verklighet av sin klassresa. De läste mycket under uppväxten och Julia (en av de intervjuade resenärerna i *Bachelor eller Bildjournalen?*) trodde att hennes intresse för böcker och lärares bokrekommendationer påverkat hennes studieval och vilja att studera på universitetet. Till skillnad från mina resenärer använde Trondmans och Wennerströms resenärer böcker som kompensation för materiella och kulturella brister i hemmiljön. En möjlig förklaring till detta är att deras resenärer var något äldre, i synnerhet Wennerströms, och levnadsstandarden var inte lika utjämnad då som den är idag. De flesta mödrarna till Trondmans klassresenärer läste skönlitteratur, någon enstaka far läste facklitteratur. Klassresenärerna själva däremot, var ofta bokslukare under uppväxten. De manliga klassresenärerna läste mer facklitteratur än kvinnorna. Läsningen utgjorde en flykt och en känslomässig närhet till böckerna, i det lästa kunde resenärerna hitta en spegel till det egna jaget och se sig själva utifrån. Resenärernas upplevelse av utanförskap och ensamhet ger en förståelse till varför läsandet var så viktigt. Det sägs ibland att man läser för att hitta andra som är som en själv, och resenärernas behov av att hitta gelikar och hålla ett inre samtal med sig själva, gjorde läsningen central. Det inre samtalet med sig själv, som Trondmans resenärer uttrycker, genererar att de gör sig själva och andra till objekt för de egna tankarna. Denna förmåga till intellektuell distans behåller klassresenären och det är också den som gör att hon kan nå självförståelse och minska betydelsen av den egna ursprungsmiljön (Trondman, 1993: 178, 256).

De som inte har läst någon bok alls under år 2002 uppgår till 14 procent i SOM-undersökningen (Antoni, 2003b: 217-218). Den grupp som läser böcker i störst utsträckning är kvinnorna, en trend som knappast är ny. Men utbildning är det som, mer än kön, förklarar skillnaderna i bokläsarvanor. De frekventa bokläsarna är störst hos högutbildade där 54 procent läser ofta (minst 5 böcker de senaste 12 månaderna), hos lågutbildade är det 30 procent som gör detsamma. Den frekventa läsningen hos högutbildade förklaras av att de genom sin utbildning varit tvungna att läsa mycket litteratur (Ibid. 217-218). Jag tror även att vanan att läsa grundläggs under uppväxten och att läsande värderas olika beroende på klass. Carola (en av de intervjuade i *Bachelor eller Bildjournalen?*) berättar att hon var en bokmal när hon var yngre. Hennes mor var en period oroad över dotterns bokslukande.

C: Min mamma var orolig för mig för att jag läste så mycket.

M: Sa hon det?

C: Ja, hon frågade till och med sjuksköterskan på skolan om det var farligt för ögonen att läsa så mycket böcker...

Samtliga av de intervjuade resenärerna växte upp i hem där det fanns böcker, och har behållit vanan och intresset för att läsa. Vilka genrer de intervjuade resenärerna och resenärerna i SOM-undersökningen föredrar återkommer jag till senare.

Enligt Antoni läser en fjärdedel av de lågutbildade aldrig böcker, medan motsvarande siffra hos högutbildade är 4 procent. Medan de flesta icke-läsare återfinns inom arbetarklassen är de som läser sporadiskt ungefär 40-54 procent i samtliga klasser. Vidare spelar också boendeort roll; ju mer urban du är desto större sannolikhet att du läser böcker. Generellt är alltså den typiske läsaren en högutbildad tjänstemanna-kvinna och den otypiske läsaren en lågutbildad, manlig arbetare (Antoni, 218-219).

Hur läsandet ser ut för klassresenärer och andra grupper år 2002 presenteras i tabellen nedan. Tabellen är indelad efter pocketböcker och så kallade andra böcker, det vill säga inbundna, häftade och cartonage. I SOM-enkäten finns även en fråga om hur köp av böcker ser ut, men jag har valt läsning eftersom det inte behöver vara beroende av ekonomi (i bemärkelsen kunna inhandla böcker).

Tabell 4.3 Olika samhällsklasser som under de senaste 12 månaderna har läst fem böcker eller fler (procent).

Pocket eller annan bok	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Pocketbok	23	14	27	24	35
Annan bok	31	21	36	39	43
Total	54	35	63	63	78
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Med "annan bok" menas inbundna, häftade och cartonage. Tabellen avser *läsning*, inte inköp av böcker.

Källa: Riks-SOM 2002.

Av tabellen framgår att 78 procent av tjänstemännen och 63 procent av klassresenärerna läser minst fem böcker per år (åtminstone år 2002). Av arbetarna läser 35 procent så många böcker. Här finns tydliga skillnader mellan alla grupper. Tjänstemännen läser i betydligt högre utsträckning än övriga, arbetarklassen är de som läser minst och klassresenärer liknar mest tjänstemännen i sina läsarvanor, men läser ändå betydligt mindre. Detta mönster stämmer oavsett åldersgrupp (bortsett från 15-29-åriga uppåtstigande klassresenärer, se tabell 11a och b i bilaga). Ser man på fördelningen över individer som läser en till fyra böcker per år så är skillnaderna mellan grupperna densamma.

Läsning av böcker verkar vara en tydlig distinktionsmarkör. Av tabellen kan vi se att tjänstemännen är de mesta bokslukarna, läsning är något som utbildade tjänstemän har smak för. Studier har inneburit mycket läsning och den som tyckt om att läsa har kanske inte tvekat inför att studera på högre nivå. Föräldrar som har fulla bokhyllor och ägnar tid åt läsning kan föra vidare den vanan till barnen, i likhet med övriga vanor. Det kulturella kapital som läsning och litteraturkännedom innebär kan hjälpa individen att vinna tillträde till höga positioner, gemensamma referenser och smak kan fungera som "dörröppnare" vid sociala kontakter.

Varför läser då arbetarklassen i mindre utsträckning än övriga klasser? De nedåtstigande klassresenärerna har ungefär samma hushållsinkomst som arbetarklassen, så det ekonomiska argumentet att inte investera i böcker faller därmed. När det gäller att låna böcker på bibliotek (kommunalt sådant) för att läsa på fritiden är arbetarklassen även här i minoritet (se tabell 12 i bilaga). 12 procent av arbetarklassen lånar böcker någon gång i månaden eller oftare, medan motsvarande siffra hos övriga klasser är ungefär 20 procent. En möjlig förklaring till att det förhåller sig på det här sättet är att bibliotek är en miljö som kräver viss kunskap av individen. Den som vet hur böckerna klassas och placeras, vet hur man söker i databaserna och så vidare – har lättare att hitta vad hon söker. Visserligen finns informationsdiskar där personalen hjälper besökarna, men är man från början osäker på vad man söker och hur böckerna är placerade är det kanske inte självklart att man besöker en miljö som man inte är förtrogen med.

Jag hittar inte någon riktigt bra förklaring på varför arbetarklassen läser i mindre utsträckning än övriga klasser. Frågan som jag kanske bör ställa mig istället är varför jag inte ifrågasätter att tjänstemännen tittar så lite på TV?

Radiokanaler

P4 är kanalen för dagen, den har flest lyssnare (80 procent lyssnar någon gång) och ett mycket lokalt innehåll (Strid, 2003: 180). Också P1 har många och trogna lyssnare även fast hälften av befolkningen aldrig lyssnar på kanalen. Övriga kanaler, P2, Radio Rix, Radio City med flera, behagar inte ens 10 procent lyssna på dagligen. Strid delar upp lyssnarna i olika åldersgrupper. De mellan 15-30 år lyssnar på kommersiella kanaler, är man mellan 30-50 lyssnar man på lite vad som helst, och 50-plusarna lyssnar på någon av Sveriges Radios kanaler. Så har det varit sedan 1994 och frågan är vad som skulle kunna bryta den trenden (Ibid. 180).

Nedan följer en tabell över olika samhällsklassers radiolyssnande. Kanalerna är P1, P2, P3, P4 samt närradion. Får man tro Strid är radiolyssnandet i stort starkt relaterat till ålder (se ovan). Klass och framförallt kön är inte avgörande alls. I denna tabell finns ändå en indelning efter klass, eftersom det för vissa kanaler verkar ha en viss betydelse.

Tabell 4.4 Andel i olika samhällsklasser som lyssnar fem gånger per vecka eller oftare på följande radiokanaler (procent).

Radiokanal	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
P1	14	7	20	8	24
P2	3	2	4	3	5
P3	12	12	10	18	12
P4	37	39	42	25	29
Närradio	4	5	4	3	2
Antal	2371	1169	517	88	597

Källa: Riks-SOM 2002.

De regelbundna P4-lyssnarna finns främst hos arbetarna och de uppåttigande klassresenärerna. Den absolut största gruppen P1-lyssnare återfinns inte oväntat hos tjänstemännen, tätt följt av uppåttigande klassresenärer. Enligt Lithner (1999: 104) sammanfaller P1-lyssnande med hög kulturell resursnivå, vilket stämmer väl överens med mina resultat hos stabila tjänstemän. Men är då detta inte bara ett resultat som beror på ålder? Nej, just för P1 verkar det inte vara så, här är skillnaderna stora mellan (främst) arbetare och övriga grupper. Vid en kontroll för ålder visar det sig att arbetarna i samtliga åldersgrupper lyssnar i mindre utsträckning än andra på P1 (se tabell 13 i bilaga). Störst skillnader mellan klasserna finns förstas i åldrarna 30 år och över. Av 30 till 49-åringarna som tillhör arbetarklassen lyssnar 4 procent, motsvarande andel hos tjänstemännen är 20 procent. Av 50 till 85-åringarna som tillhör arbetarklassen lyssnar 14 procent och 24 procent av tjänstemännen. Även P4-lyssnandet är beroende av klass. Här är uppdelningen en annan än för P1. Arbetarklassen lyssnar mest och de uppåttigande resenärerna är inte långt efter i sin smak för P4 (se tabell 14 i bilaga).

Hur ser det då ut för den privata lokalradion? Vilka är det egentligen som lyssnar på Riks FM?

Tabell 4.5 Lyssnar fem gånger per vecka eller oftare på följande kanaler (procent).

Privat lokalradio	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		arbetarklass	uppåt	Nedåt	Tjänsteman
Rix FM	12	16	7	19	7
Radio City	5	6	2	12	4
Radio Energy	7	8	2	10	7
Mix Megapol	8	10	5	10	6
Lugna favoriter	4	5	3	2	4
Övr. privat lokalradio	7	9	4	7	7
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Frågan är endast ställd i ett av formulären, varför antalet individer är 1201.

Källa: Riks-SOM 2002.

Vi kan börja med att konstatera att det inte är så särskilt många som lyssnar på den privata lokalradion, flest lyssnare har Rix FM med 12 procent (ungefär 140 personer). De uppåttigande klassresenärerna slår följe med tjänstemännen när det gäller lyssnande på Rix FM, grupperna har lika stora andelar lyssnare här (felmarginal +/- 3 procent). Den stabila arbetarklassen och de nedåttigande resenärerna lyssnar på Rix FM i större utsträckning än övriga, vilket gäller oberoende av ålder (se tabell 15 i bilaga). Trots att hela tabellen ovan bör tolkas med försiktighet på grund av det låga antalet svarande är trenden tydlig; arbetarklassen och de nedåttigande klassresenärerna är de som i högst utsträckning lyssnar på reklamradio.

Vid en kontroll för ålder visar det sig att mönstret för den privata lokalradion som helhet till viss del liknar den för Sveriges Radio; skillnaderna mellan klasserna är större i åldrarna 30 år och äldre (se tabell 16 i bilaga). I åldersgruppen 30-49 år fördelar sig arbetarklassen och nedåtstigande klassresenärer ganska jämnt, 44 respektive 43 procent lyssnar på privat lokalradio¹⁴. Motsvarande andel hos de andra klasserna är ungefär 33 procent. Bland 50-85 åringarna finns ett annat mönster. Här lyssnar arbetarklassen, uppåtstigande klassresenärer och tjänstemän ungefär lika mycket, runt 10 procent, medan nedåtstigande resenärer har en lyssnarandel på 20 procent. Undantaget de yngsta håller alltså mönstret i sig – de lägre klasserna lyssnar i större utsträckning än högre klasser.

Musikutbudet i dessa kanaler ligger givetvis bakom mycket av sambandet mellan ålder och lyssnande på dessa kanaler. Men det förklarar inte allt. Arbetarklassen och tjänstemännen har ungefär lika stor andel unga, trots det är antalet reklamradiolyssnare något större hos arbetarklassen. Vad kan detta tänkas bero på? Är musikalet eller förekomsten av reklam mest avgörande för om man lyssnar på reklamradio eller inte? Lyssnar inte tjänstemännen i så stor utsträckning för att Radio City och Energy förknippas med populärkultur som i sin tur ofta sammankopplas med lägre klasser?

Eftersom ålder spelar en ganska stor roll är det svårt att dra några generella slutsatser av privat lokalradiolyssnande och samhällsklasser. När det gäller P1 är sambanden tydligare. Att lyssna på P1 är en vana som är starkast förankrad i de högre klasserna. Program som Naturbruk, Trädgårdsdags och Människor och tro är inte till för alla, utan för vissa grupper. Det vore också fel att säga att den privata lokalradion är till för alla, det är den inte. Alla tycker inte om Anastasia eller Morgongänget. Däremot är lokalradion bredare än P1 i sitt utbud och mer förknippad med populärkultur. Energy och de andra kanalerna styrs av vinstdrivande företag och publiken är förhoppningsvis heterogen så att den kan föredras av många skilda smaker och ge en så stor publik som annonsörerna vill ha (se Gans 1999: 32).

TV-kanaler

Vilka TV-kanaler vi tittar på är starkt kopplat till kanalernas status. I toppen på kanalhierarkin finns icke-kommersiella SVT, medan till exempel TV3 inte rankas lika högt hos en del (se Gans distinktion om vad som utmärker populär- och finkultur). Sara, en av de intervjuade klassresenärerna i *Bachelor eller Bildjournalen?*, sa såhär om TV3:

S: "Trean tittar jag inte så mycket på. Det är inga program där heller som jag följer. För att jag tycker...de visar mycket strunt./.../ Ja, treans nyheter, det är bara såna skallerinyheter som man läser i skvallerblaskorna. Det finns liksom ingen...inget seriöst i det dom säger och...för övrigt visar de mycket dokusåpor och sånt där".

Enligt Sara är alltså varken TV3 eller dokusåpor något att ha, och kanske är kanalens innehåll i stort värdemätaren för åsikten om kanalen. Att titta på TV3 är vanligare hos arbetarklassen än hos uppåtstigande klassresenärer och tjänstemän, som vi ska se i tabellen nedan.

---

¹⁴ Här ingår de kanaler som finns i tabellen ovan, utom Lugna favoriter som inte fanns med i fråga 13k.

Tabell 4.6 Ser program på följande kanaler fem gånger per vecka eller oftare (procent).

TV-kanaler	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
SVT1	66	63	73	57	67
SVT2	65	61	75	61	66
TV3	30	37	24	40	23
TV4	68	72	63	60	65
Kanal 5	25	29	18	40	20
ZTV	9	11	5	14	6
BBC/CNN	3	2	3	2	5
Antal	2370	1170	516	88	596

Kommentar: TV8, MTV, Viasat Nature/Action, Canal+, Eurosport och "Filmkanal" har så få antal tittare (som tittar minst 5 gånger per vecka, enligt SOM-undersökningen) att jag inte tagit med dessa i tabellen.

Källa: Riks-SOM 2002.

SVT: s kanaler föredras av samtliga klasser. De skillnader som finns i tabellen ovan tas antingen ut av felmarginalen eller vid kontroll för ålder (tabell över detta är ej presenterad). 37 procent av arbetarklassen ser på TV3, medan 24 respektive 23 procent klassresenärerna och tjänstemännen gör detsamma. Av samtliga kanaler är TV4 den som arbetarklassen föredrar mest, 72 procent ser på kanalen. Kanal 5 är även det en kanal som främst attraherar arbetarklassen och de nedåstigande resenärerna (gäller i åldersgrupperna 49 år och yngre, se tabell 17 i bilaga). Intressant är också att tjänstemännen, som ju utmärkte sig när det gällde läsning av utländska tidningar, inte skiljer sig nämnvärt från övriga vad gäller tittande på utländska TV-kanaler som BBC och CNN (endast i åldersgruppen 50-85 år är det tydligt att tjänstemännen ser mer på dessa kanaler än andra. Tabell 18). Är detta ett tecken på en hierarki mellan olika medier i sig männe?

Generellt kan vi konstatera att kommersiella kanalet som Kanal 4 och 5 främst faller lägre klasser i smaken och att SVT gillas av samtliga.

Nyhetsmedier och nyhetskanaler

Att ta del av nyhetsprogram är något som de flesta av oss brukar göra dagligdags. Men vilket medium och vilken kanal väljer vi?

Tabell 4.7 Andel i olika samhällsklasser som ser eller lyssnar på följande program fem gånger per vecka eller oftare (procent).

Program	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		arbetarklass	Uppåt	nedåt	tjänsteman
Lokalnyheter i P4	32	34	35	23	26
Ekonyheterna i riksradiion	25	21	29	22	32
Nyheter i privat lokalradio	12	13	9	15	11
Aktuellt i SVT	40	36	51	31	40
Rapport i SVT	38	35	51	32	36
Regionala nyheter i SVT	34	33	44	25	31
Morgon-TV i SVT	9	8	11	6	8
Nyheterna i TV4	31	33	31	36	28
Lokala nyheter i TV4	23	26	23	31	18
Morgon-TV i TV4	12	12	12	22	9
TV3 Direkt	8	11	4	15	4
Antal	2372	1170	516	88	598

Källa: Riks-SOM 2002.

Att lyssna på nyheterna i P4 är en vana som främst finns bland arbetarklassen och uppåtstigande klassresenärer. I åldersgruppen 30-49 år lyssnar 28 procent av arbetarna på nyheterna i P4, och 30 procent av de nedåtstigande resenärerna gör detsamma (se tabell 19 i bilaga). I åldersgruppen 50-85 år är arbetarna även här i majoritet med 57 procent följt av uppåtstigande resenärer på 49 procent.

Stora skillnader finns mellan arbetare och tjänstemän när det handlar om att lyssna på ekonyheterna. 32 procent av tjänstemännen och endast 21 procent av arbetarna lyssnar på ekonyheterna. De uppåtstigande resenärerna lutar åt tjänstemännens vana. Men hur ser mönstret ut om vi kontrollerar för olika åldersgrupper? Precis som tidigare är skillnaderna större bland individer som är 30 år eller äldre (se tabell 20 i bilaga). Hos arbetarklassen lyssnar 21 procent av 30-49-åringarna på ekonyheterna i riksradien, och ungefär 30 procent av de övriga klasserna gör detsamma. I åldersgruppen 50-85 år finns också stora skillnader; 29 procent av arbetarna lyssnar och 46 av tjänstemännen gör detsamma. De uppåtstigande resenärerna har en lyssnarandel på 35 procent och de nedåtstigande på 33 procent i denna åldersgrupp.

Totalt sett är fördelningen jämn när det gäller tittande på Aktuellt och Rapport i SVT, men mellan klasserna skiljer sig smakpreferenserna. De uppåtstigande klassresenärerna är de som i högst utsträckning tittar på SVT:s nyhetsprogram. 51 procent av de uppåtstigande klassresenärerna och 40 procent av tjänstemännen ser på Aktuellt. Vid en jämförelse mellan dessa gruppers tittande på Rapport är skillnaden ännu större. Hur ser det då ut mellan åldersgrupperna i de olika klasserna? För både Aktuellt och Rapport gäller att de yngre tittarna (15-29 år) är i minoritet (se tabell 21 och 22 i bilaga). Att titta på TV-nyheter är en regelbunden vana hos många, och generellt är yngre individers vanor inte lika stabila. De prövar sig fram för att hitta sin identitet, livsstil och vanor (Gans, 1999: 12, Sernhede, 1996: 131). De yngre prioriterar kanske inte nyheterna på samma sätt som äldre individer med familj. För Aktuellt gäller att uppåtstigande klassresenärer och tjänstemän tittar i högre utsträckning oavsett ålder, arbetare och nedåtstigande resenärer tittar minst. För Aktuellt är mönstret ungefär lika, med ett undantag: i åldersgruppen 30-49 år tittar 30 procent av arbetarklassen medan 23 procent av tjänstemännen gör detsamma! De uppåtstigande klassresenärerna har en tittarandel på 36 procent, de tittar alltså mest av klasserna i den här åldersgruppen. Värt att nämna är också att de nedåtstigande resenärerna är de som tittar i störst utsträckning på Aktuellt i åldersgruppen 50-85 år.

TV3-Direkt är intressant ur den aspekten att det här även finns skillnader mellan klasserna i åldersgruppen 15-29 år (se tabell 23 i bilaga). 8 procent av tjänstemännen ser på nyheterna på TV3 och 17 procent av arbetarna tittar i denna åldersgrupp. Båda resenärstyperna har en tittarandel på 13 procent. Hos 30-49 åringarna ser de nedåtstigande i högst utsträckning, följt av arbetarklassen, och hos de äldre (50-85 år) är mönstret detsamma. Om vi återigen ser på vilka kanaler som är mest kommersiella för att dela in i fin- och populärkultur, finner vi att SVT och Ekot hamnar bland den förra och TV3 bland den senare. Och högre klasser har finkulturella preferenser, man ser på public-service-TV i något högre utsträckning än andra (vilket Gans kategoriserar som fin, övre- medelkultur). Lägre klasser har populärkulturella preferenser (TV3). Som vanligt. Men hur är det med lokalnyheterna i P4? Dessa är svårplacerade. Ser vi på vilka som föredrar dessa nyheter så är det individer ur arbetarklassen och de nedåtstigande klassresenärerna.

Innehållspreferenser

Smakpreferenserna definierar delvis oss själva. Vi staplar upp favoritförfattare, maträtter, klädmärken och säger: ja, jag läser ledaren men dokusåpor är hemskt. I SOM-undersökningen står det den svarande fritt att måla upp den bild som passar bäst, och det är den som presenteras i det följande. Jag inleder även denna gång med skrivna medier, och efter dessa följer TV och till sist Internet.

Innehållet i morgontidningen

Nästan alla läser lokala nyheter i tidningen, de ligger oss närmast och berör oss mest direkt (Antoni, 2003: 163). Vanlig läsning är även nyheter om olyckor och brott, utrikesnyheter, radio- och TV-material och familjeartiklarna.

Tabellen nedan visar hur olika samhällsklasser fördelar sig när det gäller läsning av olika innehåll i morgontidningen. Vilka läser sportsidorna och vilka läser om internationella frågor? Finns det tydliga mönster för vem som läser vad?

Tabell 5.1 Läsning av "allt/i stort sett allt" av följande innehåll i morgontidningen hos olika samhällsklasser (procent).

Innehåll i morgontidning	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
Ledare, kommentarer	9	7	11	15	9
Lokala nyheter	30	36	28	30	21
Debattartiklar	5	4	5	10	6
Insändare	11	13	13	15	7
Nöje	10	12	8	24	8
Kultur	8	6	9	19	10
Familjematerial	17	20	16	15	11
Olyckor, katastrofer	20	25	15	27	15
Brott, rättegångar	14	16	11	27	10
Ekonomi, affärsnyheter	9	7	10	10	11
Sport	16	20	15	19	12
Internationella frågor	11	8	12	17	15
Inrikespolitik	11	10	12	12	11
Arbetsmarknadsfrågor	6	5	8	15	5
Vetenskap	10	8	12	17	11
Radio- och TV-material	13	16	11	34	8
Lokala affärsannonser	10	12	9	19	6
Antal	1200	584	255	40	321

Kommentar: Frågan är ställd: *Hur mycket brukar Du normalt läsa av följande typer av innehåll i Din lokala morgontidning?* Frågan ställdes endast i ett av formulären varför antalet individer endast är 1200.

Källa: Riks-SOM 2002.

Arbetarklassen läser lokala nyheter i störst utsträckning av alla, och detta gäller oavsett åldersgrupp (se tabell 24 i bilaga). Även familjematerial läses i hög utsträckning av arbetarklassen, men här är klassresenärer också flitiga läsare och tendensen är densamma för insändarsidorna (se tabell 25 och 26 i bilaga). Arbetarklassen och klassresenärerna läser oftare dessa sidor än tjänstemännen. Här är skillnaderna tydligast i den äldre åldersgruppen (50-85 år) där 14 procent av de uppåtstigande resenärerna och 27 procent av de nedåtstigande

läser insändare medan motsvarande andel hos tjänstemännen är 8 procent. I de yngre åldersgrupperna är detta förhållande inte lika starkt.

Sidor med internationella frågor läses främst av tjänstemän, oavsett ålder (och nedåttigande resenärer, men siffrorna för dessa är osäkra. Se tabell 27 i bilaga). 16 procent av tjänstemännen i åldersgruppen 15-29 år läser om internationella frågor, och 17 respektive 12 procent i de äldre åldersgrupperna gör det. Motsvarande andelar för arbetarklassen är cirka 8 procent för respektive åldersgrupp. De uppåttigande resenärerna liknar i den här frågan mer arbetarklassen än tjänstemännen (i åldrarna 15-49 år). Återigen ser vi ett mönster av att tjänstemännen söker sig till det internationella.

De lägre klasserna, och även de uppåttigande resenärerna, läser hellre om sådant som finns i deras närhet: familjematerial och insändare. Om man vill spetsa till det kan man säga att högre klasser läser om sådant som traditionellt är knutet till makt, och de lägre klasserna läser material som handlar mer om närmiljön och människorna som bor där (sådant som inte är lika knutet till makt och politik). Det är intressant att de uppåttigande resenärerna mer följer arbetarklassen i den här vanan. Säkert är värderingar och politisk ståndpunkt viktiga aspekter för att förklara detta.

Kultursidorna trodde jag skulle vara en segregerad kategori, där tjänstemännen var de mest frekventa läsarna. Så är det inte; skillnaderna som syns i tabellen tas ut av felmarginalen (+/- 2 resp. 3 procent). Sportsidorna är en mer delad kategori. Här finns det en övervikt för arbetarklassen, främst i den yngsta och äldsta ålderskategorin (se tabell 28 i bilaga). Resenärerna följer även här mer arbetarnas vana än tjänstemännens. Det finns också ett samband mellan kvällstidningsläsning och intresse för sport. Arbetarklassen är de som i störst utsträckning läser sportsidorna, faktiskt lika ofta som nedåttigande klassresenärer som ju var något mer frekventa kvällstidningsläsare. De nedåttigande klassresenärerna prioriterar radio- och TV-materialet högst av alla grupper. Den andra gruppen resenärer och arbetarna läser i någon mån också mer dessa sidor än vad tjänstemännen gör (gäller främst i åldrarna 50 år och över).

Av de tidningssidor jag tagit upp liknar resenärerna mer arbetarklassen än tjänstemännen i sina vanor. Vad betyder detta? Är tidningen en mer stabil vana som inte berörs så mycket av resande (gäller ju enbart uppåttigande resenärer)? Eller är tidningsläsning mer styrt av individens värderingar och socioekonomiska status än övriga medier, där ju resenärerna mer följer tjänstemännens vanor?

Bokgenrer

Flera av de intervjuade i *Bachelor eller Bildjournalen?* sa sig ha läst Jean M. Auels *Grotthjörnens folk* som yngre. Carola, en av resenärerna, kallar Auels bokserie för "tantsnuskböcker" och tillägger senare att hon numer har ett projekt att läsa böcker av Nobelpristagare. En annan av resenärerna, Julia, likställer "bra litteratur" med klassiker och "sådant man har hört talas om" (Öhlin, 2003: 37).

Hur läsningen av olika bokgenrer ser ut hos olika samhällsklasser visas i tabellen på följande sida.

Tabell 5.2 Olika samhällsklasser som under de senaste 12 månaderna har läst 5 eller fler av följande bokgenrer (procent).

Typ av bok	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Roman	18	13	24	12	24
Deckare/thriller	15	9	20	17	21
Barn-/ungdomsbok	6	5	5	5	7
Science fiction/fantasy	2	2	1	2	3
Diktsamling	1	1		2	1
Memoarer/biografi	2	1	3	5	3
Rese- handbok/skildring	1	1	1		2
Bok om samhälle/ politik	2	2		5	3
Handbok hobby/fritid	2	2	3	2	3
Fackbok/studiebok	10	7	9	15	15
Annan innehållsgenre	2	3	2	2	2
Totalt antal	1200	584	254	41	321

Kommentar: Frågan är endast ställd i Riks 2, varför antalet svarande är 1200.

Källa: Riks-SOM-2002.

Helt naturligt är andelen som läser barn- och ungdomsböcker lika stor mellan samtliga grupper; har man barn läser man förmodligen barnböcker. Hobbyhandböcker, diktsamlingar, politiska böcker, memoarer/biografier och fantasy har påtagligt få läsare. Att fantasygenren har så få läsare, 2 procent, förvånar mig med tanke på senaste årens Sagan om ringen-boom. Romanen och deckaren har däremot många läsare. 24 procent hos både tjänstemännen och uppåtstigande resenärer har läst fem eller fler romaner de senaste 12 månaderna. Arbetarklassen och nedåtstigande resenärer har en läsandel på ungefär 13 procent. Förhållandet mellan klasserna är oberoende av ålder (se tabell 30 i bilaga). Det är även intressant att se att tjänstemännen, de uppåtstigande och arbetarna har samma prioritetsordning; romanen föredras framför deckaren. De nedåtstigande har däremot fackbok på sin andraplats.

För läsning av deckare är trenden densamma, men mest tydlig är den i åldrarna 30 år och uppåt (se tabell 31 i bilaga). Av tjänstemännen läser 25 procent 30-49-åringarna och 25 procent av 50-85-åringarna. Motsvarande andelar för arbetarklassen är 13 respektive 8 procent. De uppåtstigande resenärerna i åldrarna 30-49 läser ungefär lika mycket deckare som arbetarna, och i åldersgruppen 50-85 läser resenärerna i ungefär lika stor utsträckning som tjänstemännen. För de nedåtstigande resenärerna är förhållandet mellan åldersgrupperna det motsatta. Deckargenren är ju inte på något sätt enhetlig, det finns en hierarki också här (jfr Jan Mårtensson och Liza Marklund). Men jag tycker att det är intressant att den många gånger smutskastade deckaren läses av så stor andel tjänstemän (som kan sägas stå närmast den legitima smaken).

Olika bokgenrer har olika status, och även olika typer av författare. Så här sa Carola (i *Bachelor eller Bildjournalen?*):

C: Det tillhör väl allmänbildningen att ha läst någon bok av alla nobelpristagare. Fast jag har inte hunnit göra det ännu.

Kersti, även hon en av de intervjuade, läste vid intervjutillfället litteraturvetenskap på universitetet. Hon läste främst fantasy och böcker som ingick i kursen. Vi pratade om vad hon helst inte läser:

K: Ja, Strindberg har man ju blivit tvingad att läsa. Men jag skulle ju aldrig ha läst Strindberg annars. Aldrig! Och deckare är jag nog inte heller så förtjust i, jag har ju läst några men...det är inget som tilltalar mig.

Nog finns det åsikter om bokgenrer och författare, men det som framkommer i SOM-materialet är framförallt skillnaden i läsning av romaner och deckare. Mönstret är det förväntade; tjänstemännen och de uppåstigande läser mer än övriga.

Fakta eller underhållningsprogram?

Om jag ställer den frågan till mig själv, svarar jag fakta utan att blinka. Det låter liksom bättre... Tabellen nedan visar hur fördelningen mellan fakta- och underhållningsprogram hos olika samhällsklasser ser ut. Senare kommer jag även att presentera olika programtyper som exempelvis dokusåpor och nyhetsprogram.

Tabell 5.3 Är mycket intresserad av att titta på följande typer av TV-program (procent).

Typ av TV-program	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Information- och fakta	19	18	18	19	22
Förströelse- och underhållning	15	18	11	17	12
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Frågan ställdes endast i ett av formulären varför antalet individer bara är 1201.

Källa: Riks SOM-2002.

Ungefär lika stor andel hos samtliga klasser ser på informations- och faktaprogram samt förströelse- och underhållningsprogram (felmarginal på drygt +/- 3 procent). Men vad räknas egentligen som underhållningsprogram? Flera program är ju både informativa och underhållande. Frågan är inte helt enkel, och svaret blir kanske därefter. Men stämmer uppgifterna i tabellen med vilka typer av program som de svarande verkligen ser på?

Typer av TV-program

I tabellen nedan presenteras vilka typer av TV-program som olika samhällsklasser föredrar.

Tabell 5.4 Samhällsklasser som ser följande typer av TV-program flera gånger i veckan (procent).

TV-program	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Nyhetsprogram	82	76	90	85	87
Samhällsprogram	29	25	34	24	32
Sportprogram	37	39	37	29	34
Kulturprogram	12	10	15	12	14
Lättare underhållning	30	33	26	27	29
Långfilmer	26	29	27	24	20
Drama/serier	24	28	20	29	20
Dokusåpor	14	20	7	15	8
Talkshows	4	6	2	2	2
Lek-/spelprogram	6	8	5	7	3
Matprogram	12	15	10	12	8
Djur- och naturprogram	22	25	22	19	16
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Frågan ställdes endast i ett av formulären varför antalet individer bara uppgår till 1201.

Källa: Riks-SOM 2002.

Som framgår av tabellen ovan så tittar den typiske arbetaren i likhet med övriga grupper mycket på nyhetsprogram, men även på sport, dokusåpor, natur- och matprogram. 20 procent av arbetarna ser på dokusåpor, medan bara 8 procent av tjänstemännen gör detsamma. Den typiske tjänstemannen ser mer nyhetsprogram än arbetarna, och hon ser också gärna på sport och samhällsprogram.

Enligt SOM-undersökningen 1991 ser de stabila tjänstemännen mer på kulturprogram än andra klasser och stabila arbetare ser mer på underhållning än andra (Kratz, 1992: 32-33). De uppåttigande klassresenärerna lägger sig mittemellan de stabila klasserna när det gäller underhållningsprogram och lutar något åt arbetarklassens vanor när det gäller kulturprogram. Kratz undersökning av rörliga grupper/klassresenärer och TV-program visar alltså att resenärerna generellt inte lämnat arbetarklassens vanor, något som vi ser har förändrats vid denna undersökning 2002. I tabellen ovan ser vi att det inte finns särskilt stora skillnader mellan klasserna i vanan att titta på kulturprogram.

Det är påtagligt att tjänstemännen (i SOM-undersökningen 2002) ser nyhetsprogram i högre utsträckning än arbetarna, 87 procent av tjänstemännen följer nyheterna och 76 procent av arbetarna gör det. Kontrollerar vi för ålder blir resultatet delvis ett annat. Tjänstemännen ser visserligen oftare än arbetarna på nyheter, men skillnaderna är inte lika påtagliga. Individer i alla klasser som är 30 år eller äldre tittar mer på nyheter än yngre (se tabell 32 i bilaga). De uppåttigande resenärerna liknar tjänstemännen i nyhetsvanan.

Enligt tabellen ovan tittar grupperna ungefär lika mycket på sport. Kontrollerar vi för ålder ser vi samma mönster, med ett undantag – 50-plusarna i arbetarklassen tittar mer på sport än övriga (se tabell 33 i bilaga). Hur är det då med dokusåpor, vilken grupp tittar mest på sådana? Enligt tabellen ovan är det arbetarklassen, och detta oberoende av ålder. I alla grupper tittar den yngsta åldersgruppen något mer än de äldre (se tabell 34 i bilaga). Här följer resenärerna tjänstemännens vanor, förutom nedåttigande resenärer över 50 år som tittar ungefär lika mycket på dokusåpor som arbetarna.

Som vi har sett följer de uppåttigande resenärerna i stort sett tjänstemännens vanor. Dessa ser liksom tjänstemännen gärna på nyheter och samhällsprogram (rankade 1 respektive 3). Enligt Gans tillhör det

finkulturella vanor att se dokumentärer, men i tabellen ovan ser vi att arbetarklassen tittar mest på sådana. Det finns alltså inga vattentäta skott här mellan kulturtyperna, dessutom är TV-programmen svåra att placera in efter fin- och populärkultur. För att göra det vore det lättare att ha konkreta program som sänds, och inte programtyper som här. Generellt kan vi ändå säga att dokusåpor, serier och sport inte direkt är traditionella finkulturella preferenser.

Resultaten som jag diskuterat ovan ”stämmer” väl överens med situationen för Trondmans resenärer. Deras sätt att titta på TV förändrades med klassresan. Riktningen gick mot en mer legitim kultur och en av resenärerna fick dåligt samvete då hon tittade på ”underhållningsprogram som Varuhuset” (Trondman, 1993: 309). Hos samma resenär hade tidningsläsningen förändrats, lokaltidningen fick stå tillbaka för DN: s kultursida. I takt med att nya kulturerövringar gjordes förändrades smaken och därmed avsmaken för det som inte ansågs ”rätt”.

Vad gör du på Internet?

Som jag har diskuterat tidigare skiljer sig datorillgången åt mellan klasserna. Tjänstemän och uppåtstigande resenärer har tillgång till dator i högst utsträckning. I tabellen nedan visas vilka som är de olika klassernas främsta syften med Internetanvändning.

Tabell 5.5 Olika samhällsklassers främsta syften med privat Internetanvändning (procent).

Syften med privat Internetanvändning	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Nöje/förströelse/spel	33	34	24	39	36
Datorteknisk anv./ göra hemsidor	5	3	9	10	6
Delta i diskussions- eller chatgrupp	5	6	2	5	5
Ta del av nyheter	22	17	20	12	34
Söka fakta/information	61	49	67	56	77
e-post	56	44	62	56	74
Beställa varor, tjänster	27	24	28	22	33
Ladda ner/ lyssna på musik	15	18	10	15	13
Bankärenden	41	31	50	32	54
Ladda ner blanketter från kommun, myndighet	20	12	27	10	29
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Frågan ställdes endast i ett av formulären varför antalet individer är bara uppgår till 1201.

Källa: Riks SOM-2002.

De allra flesta i samtliga grupper använder Internet till att söka fakta och information. Tjänstemän och uppåtstigande resenär gör detta i högre utsträckning än övriga grupper, oavsett ålder (se tabell 35 i bilaga). Nedåtstigande resenärer söker fakta och information i ungefär samma utsträckning som arbetarklassen (förutom de äldsta resenärerna som gör det ganska sällan).

Det näst vanligaste att företa sig på nätet är att skicka och läsa e-post. Detta är vanligast i den yngsta åldersgruppen och tjänstemännen är den klass som totalt sett använder e-posten mest (se tabell 36 i bilaga). De uppåtstigande resenärerna använder e-post i ungefär samma utsträckning som tjänstemännen, men i åldersgruppen 50-85 år är tjänstemännen betydligt fler; 61 procent av de äldsta tjänstemännen gör det men bara 46 procent av resenärerna. Det verkar alltså som att denna vana hos tjänstemännen är mindre beroende av ålder än hos övriga grupper. De nedåtstigande hamnar som så ofta annars närmare arbetarklassens vanor (men är svårtolkade med en felmarginal på drygt +/- 10 procent).

Tjänstemännen tar gärna del av nyheter, och här är skillnaderna ganska stora mellan grupperna. 34 procent av tjänstemännen tar del av nyheter, 17 procent av arbetarna, 20 procent av de uppåstigande och 12 procent av de nedåstigande resenärerna. Arbetare och uppåstigande är här mer lika varandra än uppåstigande och tjänstemän. Ålder tar inte bort dessa nämnda förhållanden (se tabell 37 i bilaga). Från år 2001 till 2002 har läsandet av nyheter på nätet minskat med 30 procent och idag läser ungefär 6 procent av Sveriges vuxna nätnyheter (Hedman, Bergström, 2003: 192-193, 199).

Bankärenden är liksom nyhetskonsumtion en särskiljande kategori. Mer än hälften av tjänstemännen har Internetbank medan drygt 30 procent av arbetarna och nedåstigande klassresenärer har det. Inte heller här är ålder en förklaringsfaktor (se tabell 38 i bilaga). De uppåstigande resenärerna använder Internetbanken ungefär lika mycket som tjänstemännen, medan de nedåstigande hamnar någonstans mittemellan arbetare och uppåstigande resenärer. Samma mönster gäller kommuninformation och nedladdning av blanketter från myndigheter, tjänstemännen och resenärerna är de som gör detta i högst utsträckning och arbetarna minst (se tabell 39 i bilaga). Nedladdningen skulle kunna ha ett samband med tillgång till bredband, men här är ju de uppåstigande resenärerna och tjänstemännen olika.

Härnäst kommer jag att i mer sammanfattad form diskutera de resultat jag kommit fram till. Frågeställningarna tas återigen fram och besvaras mer kortfattat. Jag kommer även att presentera en figur som dels sammanfattar individens förhållande till kapital, smak och klass, dels ger ett möjligt motiv till själva klassresan.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Jag kommer inledningsvis att ta upp varje frågeställning separat och besvara den. Därefter presenteras en figur som sammanfattar förhållandet mellan kapital, smak och klass. Slutligen reflekterar jag över morgondagens situation för de socialt mobila.

1. Hur ser medie-/tekniktillgången ut hos klassresenärer?

När det gäller morgontidningsprenumeration, tillgång till dator, skrivare och handdator har de uppåtstigande klassresenärerna påtagliga likheter med tjänstemännen – stort sett har man lika stor tillgång till dessa medier och teknik. I arbetarklassen är det färre individer jämfört med övriga som har tillgång till dator. Tjänstemännen har i högre utsträckning än andra tillgång till handdator.

Generellt ser de nedåtstigande resenärernas medie- och tekniktillgång ut som arbetarklassens.

Också när det gäller stora antal hyllmeter följs uppåtstigande resenärer och tjänstemän åt, men likheterna är störst för 12 hyllmeter. För 6-12 hyllmeter är uppåtstigande resenärer och arbetare lika i sitt innehav.

2. Vilka medier och kanaler föredrar klassresenärer?

De uppåtstigande resenärerna har en ungefär lika stor andel morgontidningsläsare som tjänstemännen (i tabellen ser de ut att ha fler läsare, men för respektive åldersgrupp finns det inga skillnader mellan dessa två grupper. Tabell över detta är inte redovisad). De nedåtstigande resenärerna läser i ungefär samma utsträckning som arbetarna. För kvällstidningsläsning gäller motsatt förhållande, lägre klasser läser mer och högre läser mindre. Metroläsarna fördelar sig relativt jämnt över klasserna.

Mer än dubbelt så stor andel tjänstemän och nedåtstigande klassresenärer som övriga grupper, läser utländska dagstidningar och andra tidningar eller tidskrifter. Förklaringen till detta skulle kunna vara intresse för andra länder, resor i tjänsten samt smak för sådant som ännu inte kommit till Sverige, till exempel nya trender. Detta mönster – smaken för utlandet – återkommer hos dessa två grupper när det gäller läsning av internationella frågor i den lokala morgontidningen. Det här var inte något jag förväntat mig att hitta i materialet, men desto mer intressant! Här håller alltså de nedåtstigande resenärerna fast vid en tjänstemannavana (kan man anta) vilket tyder på att vanor är seglivade, trots att individer förändrar sin position. Någon riktigt bra förklaring till mönstret har jag svårt att ge.

Precis som för övriga tryckta medier läses böcker i större utsträckning av högre klasser, det vill säga uppåtstigande resenärer och tjänstemän, men även de nedåtstigande läser mycket.

För radiokanaler är ålder viktig som förklaring till lyssnarandelarna. Men när det gäller lyssnande på P1 står det klart att uppåtstigande resenärer och tjänstemän är de som lyssnar mest. P1 är en tydligt finkulturell kanal i det att den attraherar högre klasser och inte har så breda program (något man förstår kan diskutera). Reklamradion har främst lyssnare hos nedåtstigande resenärer och arbetare, något som också överensstämmer med smak för populärkultur hos dessa grupper. Arbetarklassen och uppåtstigande resenärer är de i högst utsträckning lyssnar på P4, något som kan ses i relation till smaken för det lokala tidningsinnehållet (se nedan).

Kommersiella TV-kanaler som till exempel TV3 föredras främst av nedåtstigande resenärer och arbetarklassen, medan uppåtstigande resenärer och tjänstemän gillar public-service (tjänstemännen markerar återigen smaken för utlandet; det är de som ser mest på BBC och CNN).

Båda resenärstyperna och tjänstemännen lyssnar i högre utsträckning än arbetarklassen på Ekonyheterna. TV3 Direkt har lika stora tittarandelar hos både uppåt och nedåtstigande resenärer. SVT:s nyhetsprogram föredras av samtliga klasser och det är svårt att urskilja några tydliga mönster.

Som vi har sett ovan är mönstren för klassresenärers medie- och kanalpreferenser ganska tydliga. Uppåtstigande resenärers vanor sammanfaller med tjänstemäns, nedåtstigande ofta med arbetarklassens. Den förra gruppen vandrar på en finkulturell stig och den senare gruppen på en mer populärkulturell. Detta är de generella dragen, som förstås inte är entydiga. Framst är det nedåtstigande resenärer som vacklar i sin smak. Kanske är det en effekt av att de inte, i motsats till de uppåtstigande, medvetet använder smakkulturer som ett verktyg i resan.

3. Vilket medieinnehåll föredrar klassresenärer?

När det gäller tidningsnyheter finns det en tendens hos arbetarklassen och resenärerna att föredra nyheter i deras omedelbara närhet – man läser familjematerial, lokala nyheter och insändare. I andra änden ser vi tjänstemännen som är de som i högst utsträckning läser om internationella frågor. Det finns en slags bro här mellan det ”stora” och det ”lilla”, mellan inrikes och utrikes, mer och mindre politiska nyheter (jag tänker mig att familjematerial och insändare inte alltid/ganska sällan berör något politiskt). Här finns ett maktperspektiv, där ”mjuka” nyheter ofta, enligt min uppfattning, inte räknas lika mycket och inte har lika hög status som internationella och politiska nyheter.

Samtliga grupper läser ungefär i lika stor utsträckning kultur och nöjesnyheter. Sporten läses främst av arbetarklassen, men även resenärerna återfinns här (i högre utsträckning än tjänstemännen).

Romaner har en stor läsarandel hos både uppåtstigande resenärer och tjänstemän, medan övriga läser i mindre utsträckning. För många bokgenrer finns inte så stora skillnader mellan grupperna.

Tjänstemän och resenärer ser mer nyhetsprogram på TV än arbetarklassen. Dokusåpor ses främst av arbetarklassen, och övriga grupper har ungefär lika stora tittarandelar vad det gäller dokusåpor.

I sin tidningsläsning liknade arbetarklassen och resenärerna varandra i vanan att läsa sidor om familj och insändare. Även när det gäller nyheter på Internet slår man följe på vanestigen, åtminstone arbetarna och de *uppåtstigande* resenärerna.

Tjänstemännen och de uppåtstigande resenärerna använder Internetbank i ungefär samma utsträckning, detsamma gäller för arbetarklassen och de nedåtstigande. De högre klasserna använder Internetbank oftare än lägre klasser.

Som vi har sett är de uppåtstigande resenärerna påtagligt lika tjänstemännen i sina vanor. Nästan lika ofta är de nedåtstigande lika arbetarklassen, men de vacklar oftare fram och tillbaka och är dessutom svåra att tolka i det att de är en liten grupp – vilket är värt att upprepa.

4. Vilken smakkultur ger klassresenärer uttryck för?

Tjänstemännen i mitt material består både av lägre och högre tjänstemän. Ser vi till utbildningsnivå och smakpreferenser kan vi placera in tjänstemännen i Gans första smakkultur – finkulturen. Övre- medelkulturen skulle också kunna vara ett alternativ, men med tanke på att tjänstemännen är högst hierarkiskt i denna klassindelning väljer jag att placera dem i finkulturen. Arbetarklassen är inte heller självklart var den ska placeras i Gans system. Lågekulturen består främst av industriarbetare och arbetare inom servicesektorn, om vi får tro Gans. Man läser inte mycket och tycker om såpor. Denna beskrivning av smaken stämmer ganska väl in på materialets arbetarklass.

Hur är det då med de uppåtstigande klassresenärerna? I sin medietillgång, sina medie- och kanalpreferenser och sina innehållspreferenser liknar de mer tjänstemännen än arbetarklassen. Men tillhör de finkulturen? Övre- medelkulturen karakteriseras av att de är välutbildade men inte konstnärer, och hur det senare förhåller sig vet vi inget om. Jag vill ogärna placera in någon grupp godtyckligt, men beskrivningarna av smakkulturer

avslöjar för lite för att kunna undvika grova generaliseringar. Ser jag bara på materialet och de fakta som kommit fram i den här undersökningen, kan jag med gott samvete säga att de uppåtstigande resenärerna tillhör finkulturen, smakpreferenserna sammanfaller med de finkulturella tjänstemännen. Här vill jag även kort nämna en teori som uppkommit när jag skrivit. Är det möjligt att de uppåtstigande är mer tjänstemän än tjänstemännen själva? Att resenärer har en mer stiliserad livsstil, som Bourdieu säger, och mer stiliserade vanor. Resenären blir mer medveten om sina vanor och preferenser än andra i det att hon förändrar dem, och i sin iver att byta klass och därmed kulturmönster får hon tydligare tjänstemannavanor än tjänstemännen själva. Denna teori finner jag inget stöd för i det här materialet (tendenserna ligger inom felmarginalen), men kanske att det skulle komma fram med en annan metod?

De nedåtstigande klassresenärerna är än mer svårplacerade. I sina vanor liknar de till stora delar arbetarklassen, men här och där är de mer lika tjänstemännen. Sett i det stora hela bör de nedåtstigande resenärerna ändå placeras i lågkulturen likasom arbetarklassen eftersom det är med den grupp som de har mest gemensamma smakpreferenser.

5. Hur ser klassresenärers medievvanor ut i relation till stabila klassers?

Resultaten är inte entydiga men mönstret är att de uppåtstigande resenärerna följer tjänstemännens vanor och de nedåtstigande resenärerna följer arbetarklassens.

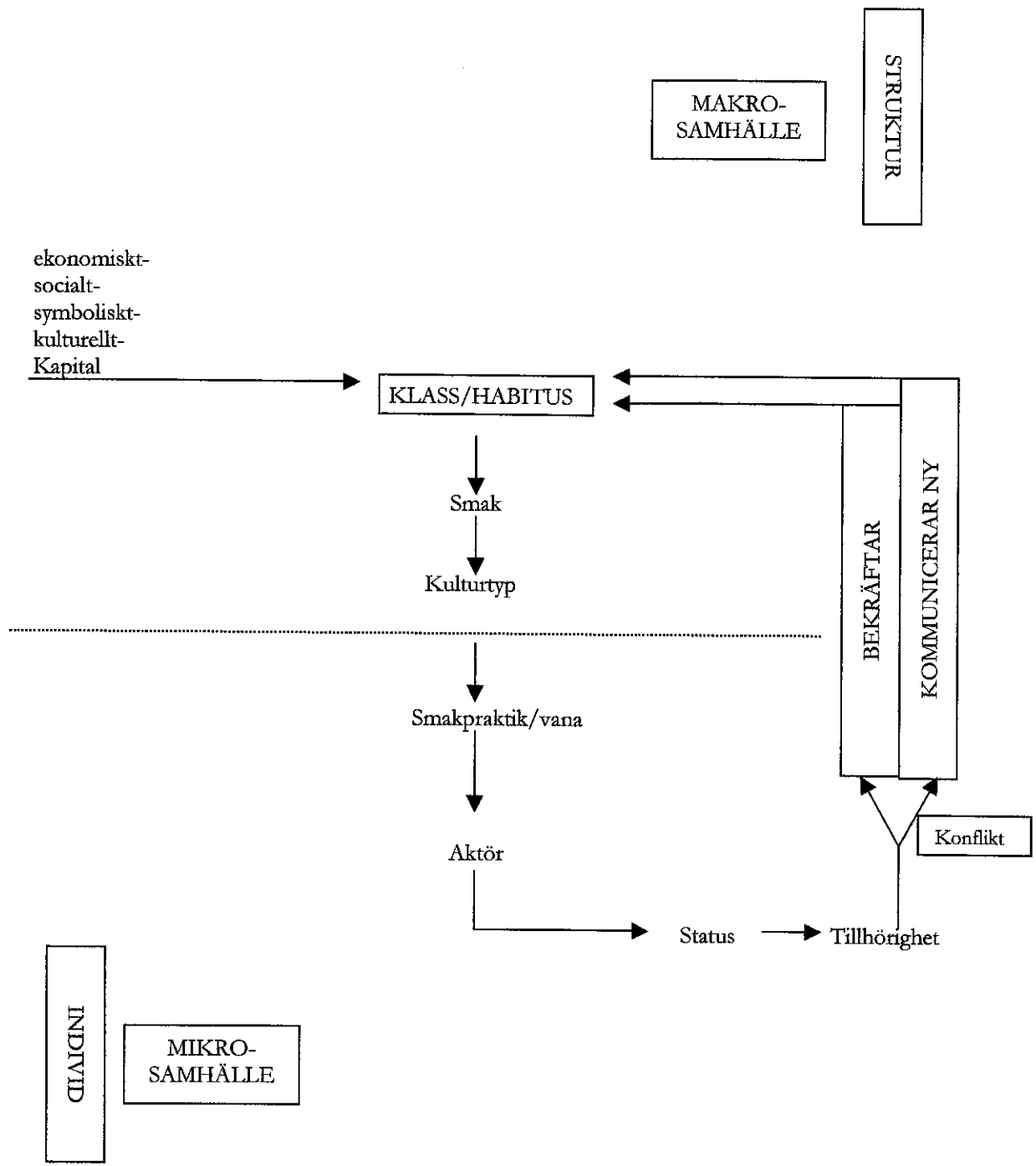
Vid den här punkten i uppsatsen vill jag ta tillfälle att summera och knyta ihop det som jag tagit upp. Jag har valt att presentera detta i en figur för att ge läsaren en överskådlig bild på hur saker hänger ihop. Figuren är en sammanfattning av det som tidigare har sagts, och bör inte tolkas alltför exakt. Jag vill betona att det är en schematisk bild som inte fullt ut tar hänsyn till hur de olika delarna interagerar med varandra. I det följande kommer jag att beskriva figuren som finns på följande sida.

Samhället består av en övre och en undre del. Den övre kallar jag för makrosamhälle och den undre för mikrosamhälle. Den förra präglas av samhällets strukturer. Här ingår kapitalformerna som påverkar "utformningen" av samhällsklasserna; olika mängd kapital karaktäriserar de olika klasserna och individerna inom den. Här finns också kollektivt habitus som kan sägas vara synonymt med klass (men även den enskilde individen har ett habitus). Vilken klass man tillhör påverkar vilken smak man har och vilken kulturtyp (smakkultur) man kan sägas tillhöra.

Den undre delen, mikrosamhället, präglas av individen. Den kulturtyp hon tillhör påverkar hennes konkreta smakpraktik, hennes vanor i det dagliga livet. Allt detta – kapitalinnehavet, klassen, habitus, smak, kulturtypen, smakpraktiken/vanan – påverkar henne som aktör i samhället. Det är ett slags lager med kläder, en dräkt, på henne som bestämmer hennes status i samhället. Dräkten gör att hon kan känna tillhörighet¹⁵ till en grupp, det vill säga klassen. Tillhörigheten bekräftar den klass hon tillhör. För klassresenären som gått från en klass till en annan och på vägen konfronterats med olika kulturer kan denna bekräftelse utebli. Om hennes habitus har förändrats under resan kan hon däremot känna tillhörighet med den nya klassen och då kommuniceras hennes nya klass. Men om habitus är på väg att förändras, eller inte har förändrats alls och resenären fortfarande befinner sig med ett ben i varje klass så står hon kvar och stampar på detta konfliktstadium (se Trondman och Frykman om resenärers konflikter, kluvenhet och limbotillvaro).

---

¹⁵ Samhörighet betraktas av McClelland som ett av de tre mest grundläggande behoven för människan (Jacobsen, Thorsvik 2002: 294). Begreppet tillhörighet ligger nära begreppet tillhörighet, som jag använder här.

Man skulle alltså kunna se klassresenärers problematik så som jag skissat i figuren. Den ger en sammanfattande bild och lägger även till ett möjligt motiv till själva resan. Enligt Trondman upplever resenären i tidig ålder ett slags utanförskap, hon inser att hon inte liknar sina klassvänner. I jakten på att få syn på sig själv, att spegla den hon är i andra, söker hon upp den grupp som liknar henne och som hon i sin tur försöker bli mer lik för att uppnå denna tillhörighet eller gemenskap. Habitus måste förändras för att klassbytet skall kunna genomföras. Här är kulturen verktyg för att uppnå det målet. Den rätta smaken och preferenserna blir biljetten till den nya dräkten, till fåglarna eller fiskarna (ja, nu räcker det med liknelser).

Kulturen, smaken och mediepreferenserna blir sätt att kommunicera klass. Dessa uttryck eller symboler är ett uttryck för ett hierarkiskt samhälle, och betydelsefulla sådana för den som är socialt rörlig. Trots att ämnet för den här uppsatsen är viktigt, rentav löjligt viktigt för den som strävar efter jämlikhet mellan individer och grupper, finns det inte många studier gjorda. Det behövs mer forskning om klassresenärer om vi vill göra något åt snedrekryteringen till högskolan och få förståelse för individers sisyfosarbete med sina kulturella dräkter. Här krävs undersökningar på bred front; inte enbart om mediepreferensers betydelse som verktyg för resenärer måste utforskas. Även mat-, mode- och musikpreferenser bör studeras för att få en helhetsbild av den kulturella segregationen.

Såhär avslutningsvis kan jag konstatera att de däruppe inte tycker om TV3 Direkt och de där nere sällan lyssnar på P1. Så är det och så kommer det nog alltid att vara, inget nytt sker under den berömda solen. Men smaksegregationen verkar åt *båda* håll: det är två grupper som ogillar och tar avstånd från varandras smak. Om man nu vill utjämna skillnaderna, vilket jag tvivlar på, borde man låna mer från olika smakkulturer. Lyssna på Boktornet i P1, titta på Big Brother, köpa den massproducerade kjolen. Gör det. Och lyssna på Lina Ekdahl som säger:

*Nu säger jag det för allra sista gången: sluta nu.
Om jag ser någon av er skjuta en gång till
då blir det ingen efterrätt!¹⁶.*

---

¹⁶ Ur dikten Konflikten är löst i samlingen Dikter och musik av Lina Ekdahl, 2002.

Bilaga

Tabell 1 Inkomst för olika åldersgrupper i olika samhällsklasser (procent)

Inkomst för respektive åldersgr.	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil tjänsteman
15-29 år					
100 000 el. mindre	12	9	10	28	17
101 000-200 000	15	19	6	14	12
201 000-300 000	21	24	16	34	15
301 000-400 000	18	22	18	21	11
401 000-500 000	18	18	28	3	15
501 000-600 000	7	5	12		9
601 000-700 000	5	2	8		11
Mer än 700 000	3	1	2		9
Antal	495	274	50	29	142
30-49 år					
100 000 el. mindre	2	2	1	6	3
101 000-200 000	11	18	4	17	5
201 000-300 000	18	24	8	25	13
301 000-400 000	19	24	14	31	12
401 000-500 000	22	22	25	14	21
501 000-600 000	12	7	19	6	17
601 000-700 000	6	2	9		11
Mer än 700 000	9		19	3	17
Antal	832	394	179	36	223
50-85 år					
100 000 el. mindre	5	9	1	19	1
101 000-200 000	19	29	10	38	9
201 000-300 000	21	23	18	29	17
301 000-400 000	20	20	20	5	20
401 000-500 000	16	14	18	9	17
501 000-600 000	8	3	15		12
601 000-700 000	5	1	9		9
Mer än 700 000	6	1	9		14
Antal	938	430	270	21	217
Totalt antal	2265	1098	499	86	582

Källa: Riks-SOM-2002.

Kommentar: Baseras på inkomst per *hushåll*. Åldersgrupperna är delade i tre, där den sista spänner över flest år (50-85 år).

Tabell 2. Uppväxtplats i olika samhällsklasser (procent).

Uppväxtplats	Total	Stabil arbetarklass	Klassresenär uppåt	Klassresenär nedåt	Stabil tjänsteman
Ren landsbygd i Sverige	17	25	17	7	5
Mindre tätort i Sverige	31	34	29	26	26
Stad eller större tätort i Sverige	26	21	29	33	33
Stockholm, Göteborg, Malmö	18	12	19	22	28
Annat land i Norden	3	4	3	3	3
Annat land i Europa	3	3	2	5	3
Land utanför Europa	2	2	1	3	2
Total	100	101	100	99	100
Antal	2312	1131	508	85	588

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 3. Utbildningsinriktning i olika samhällsklasser (procent).

Utbildningsinriktning	Total	Stabil arbetarklass	Klassresenär uppåt	Klassresenär nedåt	Stabil tjänsteman
Ekonomi, handel, administration	20	14	27	13	23
Estetik, design, hantverk	4	5	1	5	3
Hotell, restaurang, service, skönhetsvård	4	7	2	7	1
Hälsa-/sjukvård	12	13	10	17	10
Humaniora, kultur	4	2	4	7	8
Jordbruk, skogsbruk, miljövärd	2	3	1	5	1
Teknik, byggteknik, industri, transport	24	28	25	20	17
Media, journalistik, reklam	1	1	1	4	3
Naturvetenskap, data, matematik	7	5	6	7	13
Pedagogik	6	5	8	7	7
Samhällsvetenskap, juridik	5	3	5	4	9
Socialt arbete, omsorg	6	7	6	4	3
Annan utbildningsinriktning	4	6	3	1	3
Total	99	99	99	101	101
Antal	2048	938	470	76	564

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 4 Bostadstyp och typ av uppkoppling till Internet i olika samhällsklasser (procent)

Bor + uppkoppling	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
I villa/radhus, modem	47	41	54	60	52
I villa/radhus, bredband	18	13	20		27
I lägenhet, modem	26	22	30	23	33
I lägenhet, bredband	25	20	27	21	34
Antal	2309	1136	507	86	580

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 5 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som regelbundet läser morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	61	58	67	50	65
30-49 år	72	65	82	62	78
50-85 år	84	78	90	71	90
Antal	2340	1152	512	84	592

Kommentar: med regelbunden läsning avses minst fyra dagar/vecka för morgontidningar.
Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 6 Olika samhällsklasser som ej prenumererar på morgontidning men läser på arbetet eller i skolan (procent).

Läser på Arbetet/skolan	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
Ja	11	13	9	19	9
Antal	2374	1171	517	88	598

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 7 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som regelbundet läser Metro (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	20	15	25	43	21
30-49 år	14	11	16	16	19
50-85 år	11	10	10	19	15
Antal	2340	1152	512	84	592

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 8 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som regelbundet läser kvällstidning (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	37	42	35	43	26
30-49 år	30	37	23	35	25
50-85 år	29	35	29	38	19
Antal	2340	1152	512	84	592

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 9 Regelbunden* läsning av utländsk dagstidning hos svenska och utländska medborgare i olika samhällsklasser (procent)

Medborgarskap	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman	Total	Antal ind.
Svensk medborgare	4	5	13	11	6	1157
Utländsk medborgare	41	40	100	55	47	38

Kommentar: Observera att antalet utländska medborgare som har svarat är mycket få totalt sett. Även de som regelbundet läser utländska dagstidningar är få, bara 38 individer. *Regelbunden läsning avser läsning någon gång i månaden eller oftare.

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 10 Regelbunden* läsning av utländsk tidning/tidskrift hos svenska och utländska medborgare i olika samhällsklasser (procent)

Medborgarskap	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman	Total	Antal Ind.
Svensk medborgare	6	9	15	18	10	1159
Utländsk medborgare	32	20	50	44	34	38

Kommentar: Observera att antalet utländska medborgare som har svarat är mycket få totalt sett. Även de som regelbundet läser utländska dagstidningar är få, bara 38 individer. *Regelbunden läsning avser läsning någon gång i månaden eller oftare.

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 11a Åldersgrupper i olika samhällsklasser som har läst 5 eller fler så kallade "andra böcker" (än pocket) senaste de 12 månaderna (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	33	27	26	50	45
30-49 år	31	22	37	28	41
50-85 år	29	15	36	36	45
Antal	1198	582	254	41	321

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 11b Åldersgrupper i olika samhällsklasser som har läst 5 eller fler pocketböcker de senaste 12 månaderna (procent)

Ålder	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman	Total
15-29 år	26	39	37	47	33
30-49 år	14	34	28	38	25
50-85 år	6	20	25	25	15
Antal	582	254	41	321	1198

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 12 Olika samhällsklasser som lånar böcker för läsning på fritiden från kommunalt bibliotek (procent)

Lånar böcker för läsning på fritiden	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
Aldrig	39	43	32	24	40
Ngn gång/månad eller oftare	16	12	21	19	18
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: Frågan är endast ställd i ett av formulären, varför antalet individer bara uppgår till 1201.

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 13 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på P1 fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	1	1	-	-	4
30-49 år	10	4	11	11	20
50-85 år	24	14	30	14	40
Antal	2371	1169	517	88	597

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 14 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på P4 fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	9	7	4	3	16
30-49 år	30	37	29	27	20
50-85 år	58	63	57	52	48
Antal	2371	1169	517	88	597

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 15 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på Riks FM fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	22	26	9	19	19
30-49 år	17	22	15	36	8
50-85 år	3	4	3		
Antal	1201	584	255	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 16 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på privat lokalradio* fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	47	49	48	50	44
30-49 år	38	44	33	43	32
50-85 år	11	12	10	20	9
Antal	1171	586	262	47	276

Kommentar: * Med privat lokalradio menas här kanalerna Rix FM, Radio City, Radio Energy och Mix Megapol.

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 17 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som ser program på Kanal 5, fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	42	45	38	43	35
30-49 år	25	29	23	16	20
50-85 år	23	24	23	19	22
Antal	2370	1170	516	88	596

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 18 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som ser program på BBC/CNN, fem gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	3	2	2		4
30-49 år	3	3	2	5	3
50-85 år	3	1	4		8
Antal	2370	1170	516	88	596

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 19 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på lokalnyheter i radions P4, 5 gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	8	8	8	3	9
30-49 år	24	28	22	30	18
50-85 år	51	57	49	38	45
Antal	2372	1170	516	88	598

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 20 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som lyssnar på ekonyheterna i riksradiön 5 gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	9	8	11	3	14
30-49 år	25	21	27	30	30
50-85 år	35	29	35	33	46
Antal	2369	1168	516	88	597

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 21 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som ser på Aktuellt i SVT 5 gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	17	13	23	17	22
30-49 år	34	31	43	30	34
50-85 år	57	55	61	52	58
Antal	2367	1168	514	88	597

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 22 Åldersgrupper hos olika samhällsklasser som ser på Rapport i SVT 5 gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	11	8	17	7	16
30-49 år	29	30	36	27	23
50-85 år	61	57	66	76	63
Antal	2365	1166	514	88	597

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 23 Åldersgrupper hos olika samhällsklasser som ser på TV3 Direkt 5 gånger per vecka eller oftare (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	17	22	9	12	12
30-49 år	26	31	21	23	22
50-85 år	40	48	35	64	27
Antal	1197	582	254	40	321

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 24 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt av de lokala nyheterna i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	14	17	13	13	8
30-49 år	9	13	3	19	4
50-85 år	4	6	2	9	2
Antal	2371	1168	517	88	598

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 25 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt av familjematerialet i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	14	15	22	12	9
30-49 år	13	17	10	-	10
50-85 år	21	26	19	36	14
Antal	1198	583	253	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 26 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt av insändare i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	10	7	26	6	11
30-49 år	7	8	8	14	4
50-85 år	16	22	14	27	8
Antal	1200	583	255	41	321

Källa: Riks-SOM-2002.

Tabell 27 Åldersgrupper hos samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt av internationella frågor i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil Arbetarklass	Klassresenär Uppåt	Klassresenär Nedåt	Stabil Tjänsteman
15-29 år	11	9	9	19	16
30-49 år	10	8	7	7	17
50-85 år	11	8	15	27	12
Antal	1199	582	255	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 28 Åldersgrupper hos samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt av sportsidorna i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	17	21	9	6	15
30-49 år	15	17	12	21	14
50-85 år	17	21	18	36	7
Antal	1198	582	255	41	320

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 29 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läser allt/i stort sett allt radio- och TV-material i lokal morgontidning (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	20	24	9	31	12
30-49 år	11	11	12	14	9
50-85 år	12	14	11	64	5
Antal	1200	584	255	41	320

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 30 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läst 5 eller fler romaner de senaste 12 månaderna (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	18	12	30	13	25
30-49 år	19	16	20	7	24
50-85 år	18	12	25	18	22
Antal	1199	583	254	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 31 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som läst 5 eller fler deckare/thrillers de senaste 12 månaderna (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	9	6	17	12	9
30-49 år	18	13	16	28	25
50-85 år	16	8	22	9	25
Antal	1200	584	254	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 32 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som flera gånger i veckan ser nyhetsprogram på TV (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	62	52	74	81	75
30-49 år	84	79	92	79	86
50-85 år	92	90	92	100	96
Antal	1201	584	255	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 33 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som flera gånger i veckan ser sportprogram på TV (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	arbetarklass
15-29 år	29	30	26	25	28
30-49 år	38	38	37	29	40
50-85 år	40	45	39	36	31
Antal	1201	584	255	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 34 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som flera gånger i veckan ser dokusåpor på TV (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	27	35	9	19	19
30-49 år	11	16	7	7	5
50-85 år	10	14	6	18	5
Antal	1200	583	255	41	320

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 35 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som söker fakta/information på Internet* (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Arbetarklass
15-29 år	81	75	91	75	91
30-49 år	75	63	88	71	86
50-85 år	38	20	51	9	58
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: *Frågan löd: Vilket/vilka är dina främsta syften med din privata Internetanvändning.

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 36 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som använder e-post* (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Arbetarklass
15-29 år	78	73	83	81	84
30-49 år	67	51	85	57	80
50-85 år	36	19	46	18	61
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: *Frågan löd: Vilket/vilka är dina främsta syften med din privata Internetanvändning.

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 37 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som tar del av nyheter på Internet* (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	arbetarklass
15-29 år	34	30	52	6	41
30-49 år	28	20	29	29	39
50-85 år	11	7	10		24
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: *Frågan löd: Vilket/vilka är dina främsta syften med din privata Internetanvändning.

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 38 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som gör bankärenden på Internet* (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Tjänsteman
15-29 år	43	37	48	44	55
30-49 år	54	45	65	36	63
50-85 år	29	15	41	9	42
Antal	1201	584	255	41	321

Kommentar: *Frågan löd: Vilket/vilka är dina främsta syften med din privata Internetanvändning.

Källa: RiksSOM-2002.

Tabell 39 Åldersgrupper i olika samhällsklasser som laddar ner blanketter från kommun, myndighet på Internet* (procent)

Ålder	Total	Stabil	Klassresenär	Klassresenär	Stabil
		Arbetarklass	Uppåt	Nedåt	Arbetarklass
15-29 år	22	21	22	6	25
30-49 år	26	14	36	14	39
50-85 år	13	5	22	9	19
Total	1201	584	255	41	321

Källa: RiksSOM-2002.

KÄLLOR

Tryckta källor

Ahrne, Göran. Roman, Christine. Franzén, Mats. (2003) *Det sociala landskapet. En sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*. Göteborg: Korpen.

Auster, Paul (2002) *Att uppfänna ensamheten*. Stockholm: Månocket.

Antoni, Rudolf (2003a) 'Press på dagspressen' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr. 33. Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.

Antoni, Rudolf (2003b) 'Boken – ett avslutat kapitel?' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr. 33. Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.

Bolin, Göran (1998) *Filmbytare*. Umeå: Boréa.

Bourdieu, Pierre (1986) *Kultursociologiska texter*. I urval av Donald Broady och Mikael Palme. Stockholm: Salamander.

Broady, Donald (1989) *Kapital, habitus, fält. Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm: UHÄ.

Carle, Jan (2003) 'Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion' i Månsson, Per (red.) *Moderna samhällsteorier. Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Prisma.

Cigéhn, Göran (2001a) 'Klassidentitet –97' i Cigéhn, Göran. Johansson, Mats. Karlsson, Lena. *Klassamhällets återkomst: om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Cigéhn, Göran (2001b) 'Klassidentitet och andra föreställningar om klass och klassamhälle' i Cigéhn, Göran. Johansson, Mats. Karlsson, Lena. *Klassamhällets återkomst: om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Umeå universitet.

Cigéhn, Göran. Johansson, Mats. Karlsson, Lena (2001c). 'Klassamhällets återkomst' i Cigéhn, Göran. Johansson, Mats. Karlsson, Lena. *Klassamhällets återkomst: om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Umeå universitet.

Cigéhn, Göran (1995) 'Tjänstemännens klassidentitet och klasmedvetande' i Svensson, Lennart G. Orban, Pal (red.) *Människan i tjänstesamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Cullenberg, Anette (2003) *Överklassen i Sverige*. Stockholm: Lind & co.

Ekdahl, Lina (2002) *Dikter och musik*.

Frykman, Jonas (1998) *Ljusnande framtid! Skola social mobilitet och kulturell identitet*. Lund: Historiska media.

Furuåker, Bengt (1995) 'Tjänstesamhälle eller postindustriellt samhälle – några begrepp och teoretiska perspektiv' i Svensson, Lennart G. och Orban, Pal (red.) *Människan i tjänstesamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Gans, Herbert J. (1999) *Popular culture and high culture. An analysis and evaluation of taste*. New York: Basic Books.

- Gilljam, Mikael. Holmberg, Sören. Bennulf, Martin. (1991) *Valundersökning 1988 – Teknisk rapport*. Stockholm: Gotab.
- Greider, Göran (2001) *Arbetarklassens återkomst: om klasskampen, globaliseringen och framstegstanken*. Skarpnäck: Pocky/Tranan.
- Harste, Gorm. Mortensen, Nils (1999) 'Sociala interaktionsteorier' i *Klassisk och modern samhällsteori*. Andersen, Heine. Kaspersen, Lars Bo (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Hedman, Lowe och Bergström, Annika (2003) 'Internet – en berg- och dalbana' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr. 33. Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). (2003) *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr. 33. Göteborg: SOM-institutet.
- Jacobesen, Dag Ingvar. Thorsvik, Jan. (2002) *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, Lena (2001) 'Klass och fritid' i Cigéhn, Göran. Johansson, Mats. Karlsson, Lena. *Klassambällets återkomst: om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Umeå universitet.
- Khemiri Hassen, Jonas (2003). *Ett öga rött*. Stockholm: Norstedts förlag.
- Kratz, Charlotta (1992) *En fråga om smak. Om stabila och rörliga gruppers kulturella preferenser*. Arbetsrapport 23. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Lithner, Anders (1999) 'Skilda vanor' i Holmberg, Sören. Weibull, Lennart. *Ljusnande framtid*. SOM-undersökningen 1998, rapport nr 22. Göteborg: SOM-institutet.
- Molin, Kari. Åström, Britt (1991) *Klassresan*. Stockholm: Alfabeta.
- Nilsson, Åsa 'Den nationella SOM-undersökningen 2002' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr 33. Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.
- Reimer, Bo (1994) *The most common of practices on mass media use in late modernity*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Roe, Keith (1993) *Media use and social mobility*. Lund: Media and communication studies, University of Lund.
- Sernhede, Ove (1996) *Ungdomskulturen och de Andra*. Göteborg: Daidalos.
- Strid, Jan (2003) 'Radiolyssnandet minskar' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr 33. Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.
- Strömmer, Gunnar (2000) *Verktyg mot vanmakt*. Pejling nr 31. Stockholm: Timbro.
- Trondman, Mats (1993) *Bilden av en klassresa. Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*. Stockholm: Carlssons.
- Wadbring, Ingela (2003) 'En ny dagstidning för nya läsare?' i *Fåfångans marknad*. SOM-undersökningen 2002. SOM-rapport nr 33. Holmberg, Sören. Weibull, Lennart (red.). Göteborg: SOM-institutet.
- Webb, Jen. Schirato, Tony. Danaher, Geoff. (2002) *Understanding Bourdieu*. London: SAGE.

Wennerström, Ulla-Britt (2003) *Den kvinnliga klassresan*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Öhlin, Mira (2003) *Bachelor eller Bildjournalen? Fyra klassresenärers medievanor*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Öhlin, Mira. Roos, Johanna. Maria Tyhrell (2001) *Smakens skilda världar*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Elektroniska källor

Högskoleverkets hemsida: http://www.hsv.se/sv/CollectionServlet?view=0&page_id=668

PUBLIKATIONER UTGIVNA AV INSTITUTIONEN FÖR
JOURNALISTIK OCH MASSKOMMUNIKATION (JMG)

Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) har två publikationsserier:

- JMG:s bokserie: Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation

- JMG:s arbetsrapportserie: Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation

Redaktörer för JMG:s bokserie och arbetsrapportserie är professorerna Kent Asp och Lennart Weibull. Publikationer i de två serierna säljs genom institutionens försorg. Beställningar kan ske på den talong som finns efter publikationsförteckningen.

Mellan 1991 och 1994 utgavs även en särskild rapportserie. Titlarna i den finns förtecknade separat.

JMG:s bokserie Göteborgsstudier i masskommunikation (1980 — 1990)

1.Lennart Weibull (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm, Liber. 521 sid.

2.Anders Ohlsson (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. 350 sid.

3.Lennart Weibull, Karin Björkqvist (1989) *Dagspressen och dess läsare*. Stockholm, Almqvist&Wiksell International. (slut)

Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation (1990 — (Pris: 200 kr plus moms och porto)

1.Robert Burnett (1990) *Concentration and Diversity in the International Phonogram Industry*. (slut)

2.Roger Wallis (1991) *Internationalisation, Localisation & Integration..* 281 sid.

3.Ronny Severinsson (1994) *Tidningar i konkurrens. Dags-tidningarnas agerande på lokala läsarmarknader i Västergötland 1950 - 1985*.

4.Bo Reimer (1994) *The Most Common of Practices. On Mass Media Use in Late Modernity*. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. (slut)

5.Ulf Wallin (1995) *Vad fick vi veta? En studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU*.

6.Lennart Weibull och Charlotta Kratz (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*.

7.William Borden (1995) *Power Plays. A Comparison Between Swedish and American Press Policies*.

8.Admassu Tassew (1995) *Reporting a Pandemic. A Comparative Study of AIDS News Coverage in African and European Dailies*.

9.Monika Djerf Pierre (1996) *Gröna nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961 – 1994*.

10.Tomas Andersson Odén (1996) *Principer på pränt. En studie av redaktionella mål inom den svenska dagspressen*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

11.Margareta Melin-Higgins (1996) *Pedagoger och spårhundar. En studie av svenska journalisters yrkesideal*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

12.Maria Elliot (1997) *Förtorendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

13.Kent Asp, Bengt Johansson och Larsåke Larsson (1997) *Nära nyheter. Studier om kommunaljournalistik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

14.Carlsson, Ulla (1998) *Frågan om en ny internationell informationsordning. En studie i internationell mediepolitik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

15.Johansson, Bengt (1998) *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

16.Wallin, Ulf (1998) *Sporten i spalterna. Sportjournalistikens utveckling i svensk dagspress under 100 år*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

17.Larsson, Larsåke (1998) *Nyheter i samspel. Studier i kommunaljournalistik. Institutionen för journalistik och masskommunikation*. Göteborgs universitet.

18.Weibull, Lennart och Ingela Wadbring /red/ (1998) *Publik och medier 1996/1997. Särtryck av artiklar om medier ur SOM-rapporterna nr 18 och 19*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

19.Lindstedt, Inger (1998) "Till de unga, till dem som ämna bliva tidningsmän". *Handböcker i journalistik*. Göteborgs universitet.

20.Dahlén, Peter (1999) *Från Vasaloppet till Sportextra. Radiosportens etablering och förgrening 1925 – 1995*. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.

21.Löfgren Nilsson, Monica (1999) *På Bladet, Kuriren och Allehanda. Om ideal och organiserings-principer i den redaktionella vardagen*. Göteborgs universitet.

22.Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart /red/ (2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*.

23.Andersson Odén, Tomas (2000) *Skaraborgar'n och Spionen. Tidningar i Västra Götaland genom 250 år*.

23.Ghersetti, Marina (2000) *Sensationella berättelser. En studie av nyheter från Angola 1987 och om Prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV*.

JMG:s rapportserie (avslutad 1994)

Rapporter från Avdelningen för masskommunikation

- 1.Lennart Weibull (1984) *Dagspress och etermedier i Sverige 1979-1983*. (slut)
- 2.Jan Strid och Lennart Weibull (1984) *Läsvanor och Läsintressen. 1979-1983*. (slut)
- 3.Ingela Strid och Lennart Weibull (1984) *Annonbladsläsning i Sverige*.
- 4.Ronny Severinsson (1985) *Publiken möter kabel-TV*. (slut)
- 5.Lennart Weibull (1985) *Närradiolyssnandet i Stockholm 1984*. (slut)
- 6.Bo Reimer och Lennart Weibull (1985) *Dagspress på arbetsplatsen*.
- 7.Informatörer i Sverige: Arbetsmarknad Framtidsutsikter (1986) Utdrag ur utredningen om informationsutbildning i Sverige (UHÄ-rapport 985:13)
- 8.Ingela Strid och Lennart Weibull (1986) *Mediesverige 1986*.
- 9.Bo Reimer (1986) *Läsaren och tidningen*.
- 10.Rutger Lindahl (1986) *Nyheten om mordet på Olof Palme*.
- 11.Monika Djerf (1986) *Funktioner hos kabel-TV*.
- 12.Anders Ohlsson (1986) *Att svara eller inte svara - det är frågan*.
- 13.Ronny Severinsson (1987) *Den nya medieframtiden - TV via satellit och kabel*.
- 14.Ingela Strid och Lennart Weibull (1988) *Mediesverige 1988*.
- 15.Ronny Severinsson (1989) *Agerande och utveckling inom dagspressen i Västergötland*.

Rapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (avslutad 1994)

- 1.Emanuelsson, Eva & Karlsson, Kristina (1991) *Informatörer inför 90-talet*. Pris: 90 kronor.
- 2.Wallin, Ulf (1991) *Bilden av EG*. Pris: 120 kronor.
- 3.Wallin, Ulf (1992) *EG - Hot eller löfte? Argument i dagspress, radio och TV för och emot svenskt EG-medlemskap*. Pris: 100 kronor.
- 4.Flodin, Bertil (1993) *Samhällskommunikation under 80-talet. En kunskapsöversikt*. Pris: 150 kronor.
- 5.Severinsson, Ronny (red), (1995) - *Studier i medielandskapet. Ett urval av analyser genomförda på uppdrag av Pressutredningen -94*. Pris: 200 kronor.

Arbetsrapporter

Arbetsrapporter från Avdelningen för masskommunikation (1980 — 1990) (Pris: 60 kr + moms och porto)

- 1.Lennart Weibull (1984) *Trender i massmedieanvändningen*.
- 2.Bo Reimer (1985) *Tidningsläsning i södra Halland*.
- 3.Lennart Weibull (1985) *Läsvanor för svensk morgonpress 1979-1984*.

4.Ingela Strid, Lennart Weibull (1985) *Sport i medierna*.

5.Lennart Weibull (1985) *Masskommunikationen i Sverige. Några reflektioner om läget 1985*.

6.Karl Erik Rosengren, Bo Reimer (1985) *Internaliserad kultur. Ett forskningsprogram om värden, individer och massmedier*.

7.Robert Burnett, Peter Esaiasson, Bo Reimer (1985) *Milestones in Mass Communication Research: Media Effects. A Review Essay*.

8.Bo Reimer (1985) *Values and the Choice of Measurement Technique. The Rating and Ranking of Postmaterialism*.

9.Lennart Weibull (1986) *Press, radio, TV och nya medier i Japan*.

10.*Nyhets spridningen om mordet på statsminister Olof Palme. En sammanställning av Statistiska Centralbyråns intervjuundersökning 2-4 mars 1986*.

11.Rune Hedberg och Lennart Weibull (1986) *Kassettidningsläsning på Gotland*.

12.Lennart Weibull (1986) *Massmediernas framtida utveckling*.

13.Ronny Severinsson (1986) *Tidningsläsning i Södermanland*.

14.Maria Elliot, Bo Reimer och Lennart Weibull (1986) *Tidningsläsning i Kalmar län*.

15.Lennart Weibull, Dagspresskollegiet (1986). *Läsvanor 1986*.

16.Bo Reimer och Karl Erik Rosengren (1986). *Maps of Culture: Macro and Micro*.

17.Maria Elliot (1986). *Allmänhetens syn på massmediernas trovärdighet*.

18.Lennart Weibull (1986) *Tendenser i svensk dagstidningsläsning*.

19.Bo Reimer (1986) *Social Space and the Structuring of Communication Processes*.

20.Lennart Weibull och Ronny Severinsson (1987) *Actions and Reactions - the Nordic Countries in Age of Satellite Broadcasting*.

21.Lennart Weibull (1987) *Massmediernas räckvidd 1985/86*.

22.Ronny Severinsson (1987) *Dagspressutvecklingen i Västergötland*.

23.Keith Roe (1987) *The Swedish Moral Panic over Video 1980-84*.

24.Bo Reimer (1987) *Dagens Nyheter i västra Sverige*.

25. Ann-Marie Hellerström (1987) *Lokal-TV- ett reellt alternativ till satellit-TV*.

26.Ronny Severinsson (1987) *Skaraborgspressens innehåll 1950-1985*.

27.Ronny Severinsson (1987) *Tidningsläsning i Essunga, Götene och Vara*.

28.Karin Björkqvist (1988) *Tidningsläsning i Gästrikland - presentation av en läsundersökning*.

29.Bo Reimer (1988) *Reading Postmaterialism*.

30.Lennart Weibull (1988) *Publicistisk sed. Ett forskningsprogram om ett regelsystem och dess betydelse för svensk journalistik*.

31. Magnus Anshelm och Lennart Weibull (1988) *Läsvanestudien 1986. Huvudresultat och metodjämförelse.*
32. Magnus Anshelm (1988) *Sverige - nu - SOM 86 - en jämförelse av två undersökningar.*
33. Rutger Lindahl och Lennart Weibull (1988) *Palme i amerikanska ögon. En studie av den amerikanska pressens behandling av nyheten om mordet på statsminister Olof Palme 1986.*
34. Magnus Anshelm (1988) *Massmediernas räckvidd 1986/87 - en analys av Mediebarometern.*
35. Ingela Strid (1988) *Svenska folkets intressen 1973-1982. En sekundärbearbetning av Testologens mätningar av intressen.*
36. Anders Ohlsson och Keith Roe (1988) *Mått på mätning - En förundersökning av fördelningsegenskaper och stabilitet hos linje- och kategoribaserade mått.*
37. Britt Börjesson (1988) *Brott och publicitet. Kriminaljournalistik och pressetik under 1900-talet.*
38. Lennart Weibull (1988) *Rapport från kontaktresa till Uruguay 10-22 april 1988.*
39. Gunilla Jarlbro (1988) *En kvalitativ studie av hur människor upplever tidningsinnehåll.*
40. Monica Löfgren (1988) *Kabel-TV i Göteborg.*
41. Lennart Weibull (1988) *Lokal-TV via kabel. Synen på en ny kanal bland andra medier.*
42. Karin Björkqvist (1988) *Tidningsläsning i Värmland. Presentation av en läsundersökning från våren 1977.*
43. Keith Roe (1988) *Adolescents' VCR Use: How and Why.*
44. Monika Djerf (1989) *Finns det funktionsdimensioner i medieanvändningen? En faktoranalys.*
45. Karin Björkqvist (1989) *Det politiska tidningsvalet.*
46. Magnus Anshelm och Jan Strid (1989) *Läsvanor och läsintressen.*
47. Monika Djerf (1989) *Massmedier och beslutsfattare: en litteraturstudie.*
48. Britt Börjesson (1989) *Pressens självanering. Ett regelsystems framväxt.*
49. Magnus Anshelm (1989) *Mediebarometern resultat från 1988/89.*
50. Lennart Weibull (1989) *Rapport från en andra kontaktresa till Uruguay. Om massmedier, utbildning och forskning i social kommunikation samt Instituto Comunicacion y Desarrollo.*
51. Monica Löfgren (1989) *Nyhetstidningen 8 sidor - innehåll, spridning och läsning.*
52. Keith Roe (1989) *Notes on the Concept of Aggression and its (Mis) Use in Media Research.*
53. Charlotta Kratz (1989) *Tidningsläsning i Kalmar och på Öland.*
54. Catharina Kisch och Mikael Stoltz (1989) *City 103 och dess lyssnare - en undersökning om lyssnandet på svenska arbetsgivareföreningens närradiostation i Göteborg.*
55. Karin Björkqvist (1990) *Mediebarometern under åttiotalet.*
56. Roger Wallis (1990) *Music, music everywhere, and so much of it the same.*
57. Charlotta Lekvall och Patrik Vult von Steyern (1990) *City 103 och tre livsstilar.*
58. Margareta Melin (1990) *Kommunaktuellt - studier av tidningens spridning och abonnenternas läsvanor.*
59. Maria Elliot (1990) *Förtroendet för medierna.*
60. Keith Roe (1990) *Never Has so Much Been Written by so Many about so Few, or, Why Youth Research?*
- Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (1990 - (Pris: 80 kr + moms och porto)*
1. Ronny Severinsson (1990) *Massmedier, allmänhet och flyktingfrågor i Sverige och Sjöbo. En fallstudie på Sjöbo.*
2. Ronny Severinsson (1990) *Tidningsläsning i Nordvästra Skåne.*
3. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne. En presentation av en läsundersökning.*
4. Bo Reimer (1990) *Kulturdiskussioner - Inlägg i tre eviga debatter.*
5. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i Jönköping. En presentation av en läsundersökning.*
6. Charlotta Kratz (1991) *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmstidningar utanför Stockholm.*
7. Deanna Huthman (1991) *Dynamisk public relations. En explorativ studie av Public Relations i fyra företag.*
8. Admassu Tassew (1991) *Public service broadcasting concept and practice: a preliminary overview of the ideals and some swedish experience.*
9. Ronny Severinsson (1991) *Tidningsvanor i Gästrikland 1989. Presentation av en läsundersökning.*
10. Lennart Weibull (1991) *Publik och medier i samspel. En analys gjord för MedieSverige 1991.*
11. Monica Löfgren (1991) *Massmediernas räckvidd 1979 - 1990.*
12. Lennart Weibull (1991) *Masskommunikation som ämnesområde. Ett försök till empirisk bestämning.*
13. Charlotta Kratz (1991) *Tidningsläsning i Södra Halland 1990, jämförelser med situationen 1984.*
14. Margareta Melin (1991) *Från kulturteori till journalistkultur. En litteraturoversikt över diskussionerna kring kulturbegreppet.*

- 15.Charlotta Kratz (1991) *Från icke-läsare till allätare. Fyra läsartyper i Stockholm och i landsorten.*
- 16.Kent Asp (1992) *Partiskbeten i Sveriges Radios och TV4:s nyhetsprogram under 1991 års valrörelse.*
- 17.Ronny Severinsson (1992) *Med eller utan prenumeration i Eskilstuna och Katrineholm. Presentation av en läsa rundersökning från hösten 1990.*
- 18.Karin Björkqvist Hellingwerf (1992) *Mediebarometern 1979-1991.*
- 19.Karin Björkqvist Hellingwerf (1992) *Dagspress och medievanor. En analys av läsvanestudien 1991.*
- 20.Lennart Weibull och Karl Erik Rosengren (1992) *Swedes' view of the world. A Descriptive Report from the First Two BALTICOM Surveys.*
- 21.Monica Löfgren Nilsson (1992) *Kvinnligt, manligt, journalistiskt - journalisters syn på nyhetsvärdering.*
- 22.Monika Djerf-Pierre (1992) *A Toaster With Pictures. The Evolution of American Broadcasting 1921-1991.*
- 23.Charlotta Kratz (1992) *En fråga om smak. Om stabila och rörliga grupperns kulturella preferenser.*
- 24.Thomas Östberg (1992) *Sportjournalistik - en analys av fyra dagstidningar 1961 - 1991.*
- 25.Karin Björkqvist Hellingwerf (1993) *Mediebarometern 1979 - 1992.*
- 26.Carin Nilsson, Åsa Widgren (1993) *Videotex - massmedium eller ej? En litteraturstudie och begreppsanalys.*
- 27.Margareta Melin (1993) *Var finns kvinnorna? En analys av manligt och kvinnligt i kurslitteraturen vid Journalisthögskolan i Göteborg.*
- 28.Karin Björkqvist Hellingwerf (1993) *Läsvanestudiens mått på läsvanor. En analys av två mått mått på läsvanor.*
- 29.Gunilla Jarlbro (1993) *HIV-aktuellt - En läsarundersökning.*
- 30.Monica Löfgren Nilsson (1993) *Klimat och kön - Journalisters bedömningar av arbetsklimatet på nyhetsredaktioner.*
- 31.Bengt Carlsson, Inger Lindstedt, Lennart Weibull (1993) *Studieresa till amerikanska högskoleutbildningar i journalistik, medier och kommunikation - En personlig reserapport.*
- 32.Håkan Hvitfelt, Lennart Weibull (1993) *Pendeln har svängt - En reserapport från Kina.*
- 33.Ulf Wallin (1993) *Den franska folkomröstningen - En analys av rapporteringen om den franska folkomröstningen om Maastrichtfördraget i svensk press, radio och TV samt i övriga nordiska länders press.*
- 34.Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) *Tidningsläsning i Luleå och Kiruna*
- 35.Tomas Andersson (1994) *Jönköpings-Posten och Smålandsposten - två småländska tidningsstrategier.*
- 36.Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) *Mediebarometern 1979 - 1993.*
- 37.Bengt Johansson (1994) *Att studera massmediernas innehåll. En genomgång av innehållsstudier inom svensk forskning om journalistik, medier & kommunikation.*
- 38.Maria Edström, Maria Jacobson (1994) *Massmediernas enfaldiga typer. Kvinnor och män i mediebruset den 17 mars 1994.*
- 39.Ingela Wadbring, Lennart Weibull (1994) *På konsumenternas sida. En analys av hur konsumentfrågorna speglas i göteborgspresen.*
- 40.Bo Reimer (1994) *Kulturell identitet och massmedieanvändning på Åland.*
- 41.Olof Hultén, Carin Nilsson (1994) *Det svenska TV-utbudet 1987 och 1993. Undersökning av sändningstid och programkategorier.*
- 42.Kent Asp (1994) *Medieval 94'.* Anförande vid Folkkrörelsernas Medieforum torsdagen den 20 oktober 1994 (framfört i urval). Forskningsprogrammet Journalistik och demokrati - studier kring medie-kvalitet.
- 43.Margareta Melin (1995) *Can Women Become Cowboys? The Importance of Journalist Education for the Professional Ideal Among Swedish Journalists.*
- 44.Margareta Melin (1995) *Female Educators and Male Craftsmen? The Professional Ideals Among Swedish Journalists.*
- 45.Ingela Wadbring (1995) *Sista ordet är inte sagt än! - en analys av lärarnas syn på jämställdhet vid journalistutbildningen i Göteborg.*
- 46.Karin Björkqvist Hellingwerf (1995) *Tidningsläsning i Gästrikland.*
- 47.Gunilla Jarlbro (1995) *Barn, ungdom och reklam.*
- 48.Karin Björkqvist Hellingwerf (1995) *Mediebarometern 1979 - 1994.*
- 49.Lennart Weibull (1995) *Journalister om Journalisten. Redovisning av en läsarundersökning från hösten 1994.*
50. Kent Asp (1995) *Kommersialiserade TV-nyheter - på gott och ont. En jämförande undersökning av Rapport TV2 och Nyheterna TV4.*
51. Monica Löfgren Nilsson (1995). "Pennskafien" *Female Journalists in Sweden.*
- 52.Gunilla Jarlbro (1995) *Väldsbrott i svensk press. En jämförelse mellan åren 1983 och 1993.*
- 53.Jakob Bjur och Jörgen Thörnqvist (1995) *Samma röster med nya ansikten. En studie av Rapports innehålls-, form- och presentationsmässiga förändring över en tioårsperiod med tyngdpunkt på begriplighet.*
- 54.Dino Viscovi (1995) *Med Loket mot framtiden. Om unga arbetarklassmän, invandrare, EU och massmedier.*
- 55.Ingela Wadbring (1995) *Tidningsläsaren - vem är det? En analys av olika grupperns tidnings- användning.*
- 56.Marina Gheretti (1996) *Jakten på den försvinnande publiken. Om besök och besökare på svenska biografier.*

57. Kent Asp (1996) *Sverige bilden i TV-nyheterna. En undersökning av Stockholmsdominansen i Rapport (1986 - 1995) och Nyheterna (1991 - 1995).*
58. Lennart Weibull (1996) *Bio, film och samhälle 1995. En analys av svenskarnas biobesök, filmpreferenser och syn på film och samhälle*
59. Birgitte Christiansen (1996) *IT-brug - en litteraturoversigt ud fra et humanistisk-samfundvidenskabeligt perspektiv.*
60. Ylva Brune (1996) *Välberg i nyheterna - en kamp mellan tolkningsmönster.*
61. Karin Björkqvist Hellingwerf (1996) *Mediebarometern 1979 - 1995.*
62. Ingela Wadbring (1996) *Den journalistiska vägen - vadan och varthän? En studie om kvinnliga och manliga journaliststudenter i Göteborg.*
63. Ylva Brune (1996) *Svenskar, invandrare och flyktingar i rubrikerna.*
64. André Jansson (1996) *TV-tittarna och det sociala rummet - En studie av den sociala positionens betydelse för kanalpreferenser och självuppfattning.*
65. Bo Reimer (1996) *Inte utan relevans - Om ungdomars användning av massmedier.*
66. Birgitte Christiansen (1996) *IT-brug i hverdagslivet - en kvalitativ interview-undersøgelse om ti menneskers computer- og Internetbrug i privatsfären.*
67. Ebba Sundin (1997) *Barn och massmedier - En forskningsöversikt.*
68. Monica Löfgren Nilsson (1997) *Hon och han i journalistutbildningen - Ett pedagogiskt projekt.*
69. Bertil Flodin (1997) *Medborgarna och EU-informationen - En studie av inställning, aktivitet och kunskap hos svenska folket inför folkomröstningen 1994*
70. Maria Edström (1997) *Kön och journalistik - att utvidga medieverkligheten. En litteraturoversikt*
71. Larsåke Larsson (1997) *Forskningsöversikt - Kommunjournalistik.*
72. Torsten Malmström och Lennart Weibull (1997) *Snöstormen den 17 november 1995.*
73. Anna Maria Andersson (1997) *Vem är den svenske journalisten? - En studie av journalistkåren i yrkesliv och vardagsliv 1994 - 1995.*
74. André Jansson (1997) *Svensk dagstidningsläsning i förändring. Resultat från Riks-SOM-studien 1996.*
75. Britt-Marie Leivik Knowles (1997) *Inter-organisatorisk kommunikation mellan myndigheter och medier. Forskningsöversikt över myndigheters och mediers interaktion i samband med allvarliga samhällsstörningar.*
76. André Jansson (1997) *Sätt att se på TV. En kvantitativ problematisering av den selektiva TV-publiken.*
77. Sigurd Høst och Ronny Severinsson (1997) *Avisstrukturen i Norge og Sverige - 1960 til 1995. Arbeidsrapport nr. 1 fra prosjektet Norsk-svensk dagspresseutvikling.*
78. Anders Lithner och Ingela Wadbring (1997) *Ungdomars dagstidningsläsning.*
79. André Jansson (1997) *Tidningsvärden i morgon- och kvällspress.*
80. Tomas Andersson Odén (1997) *Pressen i Skaraborg. Tidningar och redaktörer från 1793 och framåt.*
81. Magnus Andersson (1997) *Populärmusik: såväl Wu-Tang Clan som Pat Bone.*
82. Birgitte Christiansen och Annika Bergström (1998) *Tidningars symbol- & bruksvärde. Kvalitativa intervjuer med några av Göteborgs-Postens & Hallands Nyheters läsare.*
83. Erik Fjellman och Jan Sjögren (1998) *Nyhetsläsning på Internet - Svenska CNN från ett användarperspektiv.*
84. Ronny Severinsson /red/ (1998) *Lokalt innehåll i norska och svenska tidningar. Fyra redaktörer läser varandras tidningar.*
85. Anna Maria Andersson, Birgitte Christiansen & Karin Fogelberg (1998) *Vad tycker tittarna? En publikstudie av två underhållningsprogram.*
86. André Jansson (1998) *Dagstidningsläsning 1997. En tabellrapport från Dagspresskollegiet.*
87. Kent Asp (1988) *Medierna och giftutsläppet i Hallandsåsen.*
88. Ronny Severinsson (1988) *Marjasin i medierna. En innehållsanalys på uppdrag av Medicakademin.*
89. Annika Bergström (1988) *Tidningar, radio och TV i västra Småland.*
90. Annika Bergström (1999) *Internet i svenska hushåll hösten 1997.*
91. Lennart Weibull och Ingela Wadbring (1999) *De nya svenskarna möter svenska massmedier.*
92. Liselotte Englund (1999) *Katastrofjournalistikens dilemman. En forskningsöversikt med etiska och psykologiska perspektiv.*
93. Josefine Sternvik (1999) *Dagspressens ungdomssatsning.*
94. Maria Domellöf (1999) *Mycket nöje! Nöjesjournalistik i förändring.*
95. Annika Bergström (1999) *Internet i medielandskapet.*
96. Anna Maria Jönsson (2000) *Radio och TV i allmänhetens tjänst? Allmänhetens syn på public service-verksamheten.*
97. Liselotte Englund (2000) *Kvalitetseffektivitet i Public Service-radion. En kunskaps- och forskningsöversikt med förslag till indikatorer på radiokvalitet.*
98. Kent Asp, Bengt Johansson och Åsa Nilsson (2000) *Medievalundersökningen 1998. Teknisk rapport.*
99. Magnus Fredrikson (2000) *Var skall jag kryssa? - En studie av RSV:s och dagspressens personvals information inför valet 1998.*
100. Stina Bengtsson (2000) *Personvalet och journalisterna - 16 svenska journalister om det första svenska personvalet 1998.*

Undertecknad beställer härmed följande skrifter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)

Nummer   Titel

Författare

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Namn:

.....

Adress:

.....

**Institutionen för
Journalistik och Masskommunikation**

Box 710
405 30 GÖTEBORG

TEL 031 - 773 4976
FAX 031 - 773 45 54
e-post majken.johansson@jmg.gu.se

Arbetsrapporter från Institutionen för Journalistik och Masskommunikation (2001- (Pris: 80kr + moms och porto)

1. Annika Bergström & Ingela Wadbring (2001) *Medierna i vardagslivet. En metodologisk skiss över hur det är möjligt att använda dagböcker som insamlingsmetod i medieforskningen.*
2. Kent Asp & Magnus Fredriksson (2001) *Bilavgaserna och den allmänna opinionen. Åsikter och handlingsberedskap.*
3. Tomas Andersson Odén (2002) *2001 års publicistiska bokslut. En rapport om 36 tidningars bokstäver - i siffror.*
4. Gabriella Sandstig (2002) *Organisation och kön. En strategisk litteraturöversikt av ämnesområdena organisation och kön applicerat på forskningsprojektet "Kvinnorna i journalistikulturen".*
5. Therese Eriksson (2002) *Gratis-tidningsmarknaden i Sverige 2001.*
6. Rudolf Antoni (2002) *Publikens publik. Aktuell forskning kring användning och värdering av medier.*
7. Rudolf Antoni & Therese Eriksson (2002) *Läsvanestudien. En tabellrapport.*
8. Gabriella Sandstig (2003) *Orons platser. En granskning av människors upplevelser av rädsla och otrygghet.*
9. Tomas Andersson Odén (2003) *2002 års Publicistiska bokslut. Del 1 Om tidningars redaktioner och innehåll.*
10. Ingela Wadbring (2003) *2002 års Publicistiska bokslut. Del 2 Om läsares och medarbetares syn på tidningar.*
11. Tomas Andersson Odén & Ingela Wadbring (2003) *Teknisk rapport för publicistiska bokslut.*
12. Mariann Björkemarken (2003) *Jönköpings Lokal-TV Förening. Utvecklingen av en lokal TV-verksamhet.*
13. Kent Asp (2003) *Medieval 2002 - partiskheten och valutgången. En studie av valrörelsens medialisering.*
14. Petra Sintorn (2003) *Publicistiska bokslut - hyllvärmare eller redskap för förändring?*
15. Oscar Westlund (2003) *Betala för nyheter på internet?*
16. Bengt Johansson, Lisa Henricsson & Annelie Karlsson (2003) *Hur farligt är Göteborg? Risker i GP:s lokalnyheter.*
17. Gabriella Sandstig (2004) *Att undersöka otrygghet - en metodstudie.*
18. Tomas Andersson Odén (2004) *2003 års Publicistiska bokslut. Del 1 Om tidningars redaktioner och innehåll.*
19. Ulrika Andersson (2004) *2003 års Publicistiska bokslut. Del 2 Sportens olika sidor: männens och de manliga sporternas revir.*
20. Josefine Sternvik (2004) *Ögonrörelser och dagstidningsläsning - en forskningsöversikt.*
21. Valpuri Mäkinen (2004) *En tidning för alla? Om invandrares användning av och attityder till medier i allmänhet och dagstidningar i synnerhet.*
22. Eva Berglie (2004) *Jakten på lycka. En teoriutvecklande studie av tredjepersonseffekten.*
23. Åsa Nilsson (2004) *Mediers räckvidd. En jämförelse av mätmetoder och undersökningar.*
24. Oscar Westlund (2004) *www.lokaltidning.se . Prenumeranterns attityder till sin lokaltidning och nättidningsläsning.*
25. Karin Fogelberg (2005) *Media Literacy. En diskussion om medieundervisning.*
26. Mira Öhlin (2005) *Fågel, fisk eller... Om klassresenärers medievanor.*